

ФИНАНСОВЫЕ УСЛУГИ

Издается
с 1997 года
№2 (8)
2018

ВСЕУКРАИНСКИЙ НАУЧНО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ISSN 2076-4561 (PRINT)
ISSN 2522-1574 (ONLINE)

№2

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
ЗБІРНИК

Tel / Fax: 044-238-68-38, 044-238-68-40

Email: nauka@ukrbizn.com

www.ukrbizn.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

НЕОБХІДНІ УМОВИ

ВСТУПУ

В МАГІСТРАТУРУ

- ✓ ступінь бакалавра;
- ✓ іспит із фаху;
- ✓ іспит з іноземної мови, або міжнародний сертифікат з іноземної мови;
- ✓ додатковий іспит з економіки для бакалаврів неекономічних спеціальностей.

*Детальніше в правилах вступу Київського національного Університету імені Тараса Шевченка
<http://vstup.univ.kiev.ua/>

Є ПИТАННЯ?

Дзвони!

(38044) 521-33-96

(38044) 259-70-45

Приходь!

м. Київ, 03022.

вул. Васильківська, 90А

Приєднуйся!

kaf.insurance.knu@gmail.com

<http://econom.univ.kiev.ua/departments/iarm/>

<https://www.facebook.com/IBRMDeputy/?fref=ts>

КАФЕДРА СТРАХУВАННЯ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

Запрошує студентів на навчання за спеціальністю **072 Фінанси, банківська справа та страхування**

ВИПУСКНИКИ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Висококонтурентні фахівці на ринку праці, які працюють:

- ✓ в органах державної влади;
- ✓ у банках, страхових, інвестиційних компаніях та інших фінансових установах;
- ✓ у консалтингових компаніях (бізнес-аналітика);
- ✓ у вітчизняних та міжнародних корпораціях і фірмах;
- ✓ власний бізнес;
- ✓ у науково-дослідних установах, вищих навчальних закладах

Сучасні
магістерські
програми

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ
ТА СТРАХУВАННЯ
денна і заочна
форми навчання

1

ФІНАНСОВІ РИНКИ ТА
РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ
Подвійний диплом з Чеським
університетом Масарика

2

БАНКІВСЬКА
СПРАВА
денна і заочна
форми навчання

3

УДК 336.02(477)
JEL classification: H12; H56

ОФШОРНІ ЗОНИ ЯК ВИКЛИК ТА ЗАГРОЗА ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

ВАРНАЛІЙ Захарій Степанович
д.е.н., професор,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: vzs1955@gmail.com
МЕНДРИК Діана Євгеніївна
бакалавр 3 курсу,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: dianamendryk@knu.ua

ОФШОРНЫЕ ЗОНЫ КАК ВЫЗОВ И УГРОЗА ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

ВАРНАЛІЙ Захарій Степанович
д.э.н., профессор,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко
E-mail: vzs1955@gmail.com
МЕНДРИК Диана Евгеньевна
бакалавр 3 курса,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко
E-mail: dianamendryk@knu.ua

OFF-SHORE AREAS AS A CHALLENGE AND THREAT TO THE FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE

VARNALIY Zakharii
Doctor in Economics, Full Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: vzs1955@gmail.com
MENDRYK Diana
third year Bachelor's student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: dianamendryk@knu.ua

ВАРНАЛІЙ Захарій Степанович
д.е.н., професор,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

МЕНДРИК Діана Євгеніївна
бакалавр 3 курсу,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті розглянуто теоретичне обґрунтування вказаних понять. Досліджено основні тенденції та обґрунтований взаємозв'язок між наявністю та розвитком офшорних зон і впливом цих процесів на фінансову безпеку. Проаналізовано конкретні показники фінансової безпеки України та надано рекомендації поряд із висновками за отриманими даними.

Практичне значення наукової роботи полягає у можливості використання одержаних результатів в системі заходів щодо упередження неконтрольованого відтоку капіталу та забезпечення фінансової безпеки України.

У статті використано систему загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: наукового пізнання, порівняльний, аналітичний, розрахунковий, аналіз статей та монографій, класифікаційний та прогностичний завдяки застосуванню сучасних інформаційних технологій тощо. Інформаційну базу дослідження складають нормативно-правові документи, наукові публікації, монографії та статті вітчизняних та зарубіжних економістів з даної теми, матеріали міжнародних організацій, таких як FATF, OECD та інших, статистичні матеріали, інформаційні ресурси мережі Інтернет тощо.

Ключові слова: офшорні райони, класифікації офшорних зон, ФАТФ, ОЕСР, відмивання грошей, боротьба з відмиванням грошей, фінансова безпека, компоненти фінансової безпеки, загрози фінансовій безпеці, деофшоризація національної економіки.

Аннотация. В статье рассмотрено теоретическое обоснование указанных понятий. Исследованы основные тенденции и обоснована взаимосвязь между наличием и развитием офшорных зон и влиянием этих процессов на финансовую безопасность. Проанализированы конкретные показатели финансовой безопасности Украины и даны рекомендации вместе с выводами по полученным данным.

Практическое значение работы состоит в возможности использования полученных результатов в системе мер по предупреждению неконтролируемого оттока капитала и обеспечения финансовой безопасности Украины.

В статье использована система общенаучных и специальных методов исследования: научного познания, сравнительный, аналитический, расчетный, анализ статей и монографий, классификационный и прогностический благодаря применению современных информационных технологий. Информационную базу исследования составляют нормативно-правовые документы, научные публикации, монографии и статьи отечественных и зарубежных экономистов по данной теме, материалы международных организаций, таких как FATF, OECD и других, статистические материалы, информационные ресурсы сети Интернет и тому подобное.

Ключевые слова: офшорные зоны, классификации офшорных зон, ФАТФ, ОЭСР, отмывание денег, борьба с отмыванием денег, финансовое обеспечение, компоненты финансовой безопасности, угрозы финансовой безопасности, деофшоризация национальной экономики.

Abstract. The theoretical basis of these concepts is considered in the article. The main trends are investigated and the relationship between the availability and development of offshore zones and the influence of these processes on financial security is grounded. Specific indicators of Ukraine's financial security are analyzed and recommendations are given together with conclusions on the data obtained.

The practical significance of the work consists in the possibility of using the results obtained in the system of measures to prevent uncontrolled outflow of capital and ensure the financial security of Ukraine.

The article uses a system of general scientific and special research methods: scientific knowledge, comparative, analytical, computational, analysis of articles and monographs, classification and prognostic due to the use of modern information technologies. Information base of the research is made up of normative and legal documents, scientific publications, monographs and articles of Ukrainian and foreign economists on this topic, materials of international organizations such as FATF, OECD and others, statistical materials, information resources of the Internet etc.

Keywords: off-shore areas, classifications of off-shore areas, FATF, OESR, money laundering, anti money laundering, financial security, components of financial security, threats to financial security, deoffshorization of national economy.

Вступ

В контексті нестабільної макроекономічної та політичної ситуації аналіз такого поняття як фінансова безпека стає архіважливим для сучасної економіки України. Оскільки дана дефініція має доволі розлогий комплекс складових, то її всебічний аналіз дозволяє будувати достатньо дієві рекомендації для поліпшення фінансової сфери економіки країни та робити певні висновки із вже проведеного аналізу роботи.

Офшоризація – процес, який почався в світовій економіці ще біля двох десятиліть років тому, проте набуває своєї значущості й дотепер. Зараз існує багато дискусій не тому того що являють собою офшорні зони: позитивну чи негативну складову економіки. Основною проблемою офшорів є стрімкий відтік капіталу, який згубно впливає на економіку країн, тим самим ставлячи під загрозу їх фінансову безпеку.

Актуальність теми зумовлена тим, що на сьогоднішній день за рахунок політичних змін, нестабільності валютного курсу та дисбалансу зовнішньоекономічних операцій фінансова безпека України стає достатньо важливим питанням. Особливо актуальним воно стало після отримання чіткої інформації про безпрецедентний дефіцит золотовалютних резервів України, що спостерігався в кінці 2013 року внаслідок злочинної політики колишнього уряду.

Постало завдання дієвими засобами досягти збалансованої ситуації у фінансовій сфері України. Після цього почалися активні максимальні вивчення інформації стосовно державного боргу і за позичень, можливостей диверсифікації доходів та реструктуризації минулих та майбутніх витрат. Саме в цьому контексті вагоме значення мають офшорні зони, які одночасно виступають і викликом, і загрозою.

Огляд літератури

Джерелами написання є монографії, нормативно-правові документи, фундаментальні праці науковців у даній сфері, зокрема, О. Барановського, М. Єрмошенка, В. Мартинюка, С. Пирожкова, А. Сухорукова, М. Флейчук, Ю. Харазішвілі, О. Чеберяко, наукові статі, матеріали міжнародних організацій, таких як FATF, OECD та інших, періодичні видання, статистичні, інші актуальні джерела.

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження теоретичних положень та практичних аспектів щодо офшорних зон і фінансової безпеки та виявлення безпосереднього впливу офшорних зон на фінансову безпеку України. Для досягнення поставленої мети в роботі сформульовано такі завдання:

- визначити співвідношення між поняттями фінансова безпека та офшорна зона в контексті їх взаємодії;
- проаналізувати фактичні показники, що мають безпосереднє відношення до фінансової безпеки України;
- розкрити співвідношення грошових потоків відносно офшорних зон та їх вплив на показники фінансової безпеки України в останні роки;
- обґрунтувати рекомендації стосовно покращення фінансових умов для країни та зменшення негативного впливу процесів офшоризації на фінансову безпеку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження

В силу розвитку глобальної економіки, міжнародних економічних відносин дедалі частіше фігурує поняття «офшор» чи «офшорна зона». Офшорна зона – це певна територія (країна або її частина), на якій панує привабливий податковий режим – юридично закріплені низькі податкові ставки або відсутні взагалі. Окрім цього на таких територіях є певні особливості: спрощені умови ведення фінансової звітності, менш складний процес реєстрації юридичних осіб, досить низький або взагалі відсутній податок на прибуток, відсутність обмежень на вивіз валюти, а також є можливість вести бізнес анонімно. Такі умови роблять офшорні зони дуже привабливими для підприємств. Цілей для створення офшорних зон можна перерахувати досить багато: наприклад, залучення іноземного капіталу (валютних надходжень), прискорення розвитку країни (стимуляція зайнятості населення), впровадження новітніх технологій.

Історичний розвиток офшорних зон почався ще багато століть тому та може бути умовно поділений на п'ять основних етапи (рис. 1).

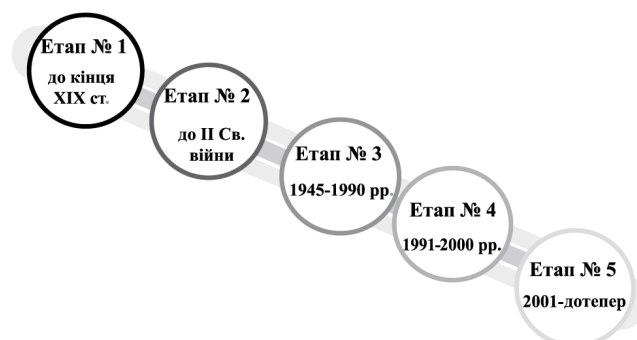

Рис. 1. Етапи створення офшорних зон

Джерело: авторська розробка.

Етап №1 (до кінця XIX ст.): в різні епохи існували різноманітні форми вільного підприємництва, деякі з них, наприклад, стихійні ринки ярмаркового типу, можна віднести до попередників офшорних центрів.

Етап №2 (до II Світової війни): формування контрактних характеристик офшорних зон та їх стрімкий розвиток за рахунок появи ТНК.

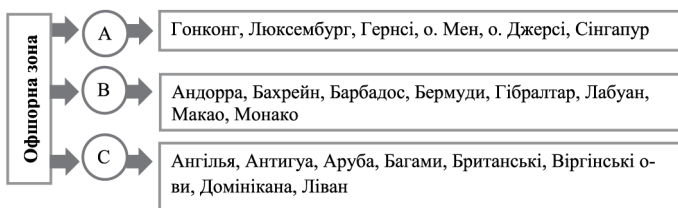
Етап №3 (1945-1990 рр.): стрімкий розвиток офшорних зон в результаті активного використання офшорних схем транснаціональними корпораціями задля контролю внутрішньо підприємницького потоку капіталу та оптимізації податків. Досить насичена поява нових офшорних центрів з малих острівних держав.

Етап №4 (1991-2001 рр.): такі фактори, як кінець досить протяжної холодної війни, занепад соціалізму та потужний розвиток НТП дали абсолютно нові можливості офшорному бізнесу, відкрили нові горизонти та дали поштовх до ще більшого розвитку. Але разом з розвитком офшорних зон почала розвиватися й антиофшорна політика зі сторони провідних країн, які отримали значні втрати від виводу капіталу у офшори.

Етап №5 (2001- дотепер): у сьогоднішній день, на превеликий жаль, офшорна діяльність несе великі збитки багатьом країнам. Через

стрімкий відтік капіталу та ухилення від сплати податків держави мають дефіцит бюджету. Окрім того, офшорну діяльність почали порівнювати з кримінальною: адже дуже зручно виводити гроші в офшори, при повній анонімності. Також офшори зараз звинувачують у нечесній податковій конкуренції. В силу цих проблем зараз поширюється антиофшорна контролінгова політика: провідні компанії ОЕСР, FATF, FinCEN та ін. на глобальному та регіональному рівнях постійно проводять моніторинги офшорних зон, поділяють їх на різні списки, зокрема, за ступенем прислухання законодавства. Отже, зараз всі дії спрямовані на зменшення негативного впливу офшорів та забезпечення максимального рівня безпечності офшорів для країн

Класифікувати офшорні зони можна за багатьма принципами та характеристиками. На мою думку, найбільш важливою класифікаційною ознакою є ступінь надійності. Зокрема, FATF – міжурядова організація, яка займається виробленням стратегії контролю відмивання грошей, виділяє три групи (А, В, С): від найбільш високого ступеня надійності офшорної зони (А), до найменш (С) (рис. 2).

Рис. 2. Класифікація офшорних зон відповідно до рівня їх надійності
Джерело: складено на основі [2].

Виділяють три групи: класичні зони, зони низького оподаткування та інші зони (рис. 3).

Рис. 3. Класифікація офшорних зон залежно від податкового режиму та вимог ведення звітності
Джерело: складено на основі [3].

Відповідно до належності офшорної зони до певної групи класифікації, залежить вартість обслуговування компанії в цій зоні, а також всі прилеглі вимоги. До того ж, все ще залежить від признання окремою країною тієї чи іншої офшорної зони. Наприклад, в Україні, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 року №143-р, затверджено наступний перелік офшорних зон, які визнаються: Ангілья, Антигуа і Барбуда, Аруба, Багамські о-ви, Бермудські о-ви, Британські Віргінські о-ви, Віргінські о-ви (США), Гренада, Кайманові о-ви, Монтсеррат, Нідерландські Антильські о-ви, Пуерто-Ріко, Сент-Вінсент і Гренадіни,

Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія, Співдружність Домініки, Теркс і Кайкос, Андорра, Гібралтар, Монако, о-в Гернси, о-в Джерсі, Острів Мен, о-в Олдерні, Вануату, Маршалські о-ви, Науру, Ніуе, о-ви Кука, Самоа, Ліберія, Сейшельські о-ви, Мальдівська Республіка.

Не дивлячись на майже незліченну низку привабливих характеристик офшорів для підприємств, існує вагомий недолік для держав – це, перш за все, неконтрольований відтік капіталу, який згубно впливає на економіки країн. Офшорні зони основною своєю функцією «відмивання грошей» складають все більшу загрозу економіці країн, а як результат – і фінансовій безпеці, яке включає в себе стабільний стан всіх фінансових інститутів, розробку стратегій щодо посилення захисту національних інтересів, визначення національних інтересів держави в фінансовій сфері.

Якщо раніше підприємства використовували офшори для оптимізації податків для організації виробництва товарів, послуг та їх подальшої реалізації в країні-імпортері, то зараз податкові гавані використовують для «відливу капіталу». Це основна загроза, що впливає на стабільність економік країн світу: такий стрімкий відтік капіталу залишає відбиток навіть в провідних країнах зі стабільною економікою та помірними податковими умовами – виводять гроші у більш економічно нестабільні країни, де панує привабливий інвестиційний клімат. Лідерами за обсягами відтоку капіталу є країни, в яких нестабільна політична та економічна ситуація, де судова система працює лише де-юре, а насправді є дуже неефективною, де високі темпи інфляції та досить жорсткі податкові умови. На жаль, під цей опис досить чітко попадає Україна. Згідно з даними Світового банку, український бізнес сплачує близько 135 різних видів податків. Податкове навантаження на економіку на рівні 44%, натомість у країнах Центральної та Східної Європи, які входять до ЄС – 30%. Ось чому офшорна зона – це один із способів полегшити ведення бізнесу та легально зменшити податкове навантаження для резидентів та створити привабливий клімат для інвесторів.

Таблиця 1
Прямі інвестиції з України в країни світу

Назва країни	Обсяги прямих інвестицій, млн. дол. США			
	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Кіпр*	5 811,0	5 818,5	5 819,0	5 923,5
РФ	292,6	362,4	196,9	122,8
Латвія	95,5	98,8	85,0	67,0
Польща	52,3	54,3	52,6	44,4
Грузія	33,0	42,1	36,4	1,4
Казахстан	25,0	25,9	25,8	1,0
Віргінські острови*	25,8	25,8	24,2	51,3
Інші країни	127,4	126,7	117,3	87,5
Всього	6 462,6	6 554,5	6 852,2	6 288,9

Примітка: * – офшорна зона
Джерело: Складено на основі [9].

За останні три роки економіка України пережила стрімкий відтік капіталу в офшорні зони, натомість ці кошти можна було спрямувати на погашення державного боргу. Постає питання: чому інвестори виводять гроші з України? Все пояснюється просто – через неефективну державну політику. Бізнес в Україні не відчуває підтримку з боку держави, в кризових умовах податкове навантаження лише зростає, що призводить до продажу майже всіх портфельних інвестицій в Україні. При чому майже 90% капіталу було виведено до Кіпру. Чому саме Кіпр? Привабливість пояснюється тим, що між Україною та Кіпром вже багато років існує договір про уникнення подвійного оподаткування, до того ж відіграє роль близькість Кіпру. На сьогодні, Україна визначила майбутнім лідером іншу офшорну зону – Віргінські острови. Це пов'язано з досить вигідними умовами офшору (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняльна характеристика офшорних зон

Показник	Назва офшорної зони		
	Беліз	Британські Віргінські о-ви	Кіпр
Вартість реєстрації, включаючи перший рік обслуговування, дол. США	1 790	1 990	2 550
Вартість реєстрації, починаючи з другого року, дол. США	1 000	880	1 100
Міп кількість акціонерів, осіб	1	1	1
Розкриття info про бенефіціара	Ні	Ні	Ні
Міп розмір оплачуваного капіталу, дол. США	-	Відсутня	-
Міп ставка на прибуток для юр.ос., дол.США	0	Відсутній	12,5
Податок на збільшення капіталу, %	Відсутній	Відсутній	0-20
ПДВ, %	12,5	350	16
Державне мито, дол. США	100	Ні	Можливе збільшення
Відкритий доступ до звітності	Ні	Ні	Ні

Джерело: складено на основі [12, 16,20].

Вже було визначено, що офшорні зони мають значний вплив на фінансову безпеку. Дуже гарно це демонструється при аналізі індикаторів фінансової безпеки України (табл. 3). Найзначніші впливу піддалися показники державного та гарантованого боргу. Цей показник за останні три роки зріс майже в три рази. Так, у 2013 році обсяг державного та гарантованого державою борг складав 584,1 млрд. грн., а в 2014 – 1100,6 млрд. грн. Останній показник – 2016 року – був на рівні 1929,8 млрд грн.

Звичайно, не лише офшори згубно впливають на рівень фінансової безпеки України: високі темпи інфляції, наприклад, теж значно погіршують ситуацію. Потенційними загрозами економічній безпеці України можна зазначити події, що стануться за прогностичними даними, які в силу свого впливу нестимуть загрозу злагодженого функціонування та розвитку комплексу політик держави – економічно-соціальної та політичної [17]. Оскільки загрози фінансовій безпеці поділяють на дві групи – зовнішні та внутрішні, в багатьох працях безпекознавців вже окреслені ймовірні загрози. Внутрішні: занижений рівень технологічного розвитку у галузях, не сумісно високі затрати на виробництво товару, але низька його якість, що у комплексі призводить до низького рівня конкурентоспроможності держави. Зовнішні загрози: нераціональна структура експорту та сильна залежність від імпортованих товарів, «відтік мізків» - процес масової еміграції в більш розвинені країни, неефективна податкова політика та митний контроль, недостатнього рівня налагоджені зовнішньоекономічні відносини тощо [7].

Те, що обсяг відтоку капіталу перевищує ВВП нашої країни, що за кожен рік виводиться близько 8 млрд. дол. США в офшори дає чітко зрозуміти, що необхідно якнайшвидше переймати зарубіжний досвід щодо контролю офшорних зон.

Перш за все необхідно законодавчо визнати списки чорних, білих та сірих офшорних зон, що були зведені ОЕСР, FATF, FinCEN та іншими компаніями. Наступним кроком має бути повна заборона

будь-яких економічних відносин принаймні з чорними та сірими офшорними зонами. З іншої сторони, для покращення стану економіки країни та фінансової безпеки, необхідно й провести декілька реформ, адже неможливо викоринити титанів міжнародних відносин – офшорні зони – повністю, але можна зробити їх менш привабливими для підприємств.

Якщо задуматись, чому наше суспільство намагається уникнути податків та вивести гроші в офшори, то відповідь лежить досить поверхнево. Людина не буде ухилятися від податків, якщо вона буде бачити куди йдуть сплачені нею збори – на рівень медицини (професійний та якість устаткування), на якість освіти, загальний стан міст тощо. Забезпечивши це, держава вже на трохи зменшить зацікавленість в офшорах. У багатьох працях стверджують, що податки в Україні необхідно зменшувати, що лише це допоможе налагодити економічну ситуацію. Моя ж думка протилежного боку, вона базується на принципі «покажіть населенню куди йдуть податки».

Звичайно, помилковою буде думка, що можна знищити елемент «офшори» з міжнародних економічних відносин українських підприємств, проте ціллю нашої країни оптимізувати кількість капіталу, що надходить в офшори. Якщо зменшити відтік капіталу принаймні на третю частину, то це буде вже додаткові 2,6 млрд. дол. в бюджет. Такі додаткові кошти (які, в принципі, й мали бути в державному бюджеті) дозволять за досить короткий термін погасити державний борг, покращити ситуацію з ВВП – це надасть економіці певної стабільності. Зі стабільністю економіки прийде менш похитний валютний курс, понизяться й темп інфляції. А комплексне покращення цих показників призведе до покращення стану фінансової безпеки України.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Офшорні зони історично почали зароджуватись ще за часів древніх Афінів та продовжують свій розвиток, удосконалюючись, й нині. Перші схожі праобразу офшорних схем з'явилися разом із появою ТНК, адже саме ці корпорації були зацікавлені у максимальній оптимізації зборів та контролюванню потоку капіталу у підприємстві без сильного втручання держави. Ще одним потужним поштовхом розвитку офшорів стала поява мережі Інтернет та супутникового зв'язку, адже ці технології дозволили максимально скоротити тривалість встановлення зв'язку між різними країнами та навіть континентами.

Згодом, роль офшорних зон у світовій економіці набувала ще більших обертів, що почало згубно впливати на економіку багатьох країн в силу того, що обсяг відтоку капіталу зростав дуже стрімко. Такий процес зачепив як розвинені країни зі стабільною економікою, так і країни з протилежною ситуацією: нестабільною економічною та політичною ситуацією, високими темпами інфляції, малоефективними податковими та митними політиками. Ця проблема стала загрозою глобальній фінансовій безпеці, та фінансовій безпеці України, зокрема.

Таблиця 3

Показники фінансової безпеки України в період з 2007 р. по III кв. 2017 р.

Показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (I-III кв.)
Дефіцит (профіцит) державного бюджету, млрд. грн.	-9,8	-12,5	-35,5	-64,4	-23,6	-53,5	-64,7	-78,1	-45,6	-70,1	-
ВВП	721,0	948,1	913,3	1082,6	1300,0	1405,0	1465,0	1587,0	1980,0	2383,2	2062,1
Відношення дефіциту(профіциту) бюджету до ВВП, %	-1,4	-1,3	-3,9	-5,9	-1,8	-3,8	-4,4	-4,9	-2,3	-3,0	-
Державний та гарантований державою борг, млрд. грн.	88,8	189,4	316,9	432,2	473,1	515,5	584,1	1100,6	1571,8	1929,8	2025,0
Відношення державного боргу до ВВП, %	12,3	20,0	34,7	39,9	36,4	36,7	39,9	70,2	79,4	81,0	98,2
Валовий зовнішній борг (ВЗБ), млрд. грн.	80,0	101,7	103,4	117,3	126,2	135,1	142,1	126,3	118,7	113,6	115,4
Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку, %	6,7	11,9	12,2	10,4	9,2	12,9	13,1	13,4	13,1	14,9	-
Рівень інфляції (до грудня попереднього року), %	104,2	115,5	112,3	109,1	104,6	99,8	100,5	103,0	143,3	112,4	113,7
Міжнародні резерви, млрд. дол.	32,5	31,5	26,5	34,6	31,8	24,5	20,4	7,5	13,3	15,5	18,1
Відношення міжнар.рез. до ВЗБ, %	40,6	31,0	25,6	29,5	25,2	18,1	14,4	5,9	11,2	13,6	15,7

Джерело: складено на основі [8,9,10].

Відплив капіталу за останні три роки в Україні зріс майже до 8 млрд. дол. США в рік. Причому збільшилися так звані інвестиції в провідні офшорні зони – Кіпр, Віргінські острови тощо. У державі спостерігається дефіцит бюджету вже протягом останніх десяти років, борг держави також лише зростає. Недостача капіталу, в результаті дає недостачу у зборах (податків), що призводить до дефіциту бюджету.

На міжнародному рівні вже активно ведеться боротьба з проблемою відмивання грошей в офшорах. Такі організації як ОЕСР, FATF та інші впроваджують досить ефективну антиофшорну політику, яка дозволяє стримати та регулювати потік коштів, запобігаючи їх відтік в офшори. Наразі, Україні необхідно імплементувати таку політику контролінгу діяльності з офшорними зонами, бо з існуючими темпами, відтік капіталу буде лише збільшуватися, тим самим погіршуючи рівень фінансової безпеки.

Слід провести реформи, що стимулюватимуть свідомість населення щодо сплати податків. Згодом, розуміння того, що податків не потрібно ухилятися, виводячи капітал в офшори, сприятиме покращенню.

З податковими надходженнями оптимізуються основні економічні показники, які й характеризують фінансову безпеку. Тому слід якомога швидше впроваджувати антиофшорну політику задля покращення стану фінансової стабільності.

Список літератури

1. The Oxford English dictionary / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oed.com>
2. Офіційний сайт FATF/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fatf-gafi.org/
3. Хейфец Б.А. Офшорні юрисдикції в глобальній і національній економіці – М.: Економіка, 2008. – 193 с. 4. Офіційний сайт ОЕСР/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org>
5. Про перелік офшорних зон: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 р. N 143-р / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-p>
6. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): монографія. – К.: Київ. нац. торг.екон. ун-т, 2004. – 759 с.
7. Економічна безпека: [навч. посіб.] / З.С. Варналій, П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул [та ін.]; за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с
8. Міністерство Фінансів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/
9. Державна служба статистики/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Національний банк України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
11. Закон України «Про основи національної безпеки» / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
12. Офіційний сайт Worldwide Incorporation Services [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.offshore-now.com>.
13. Global Wealth. Delivering on the Client Promise. BCG. 2013. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.letemps.ch/rw/Le_Temps/Quotidien/2013/05/31pdf.
14. Countering Offshore Tax Evasion, OECD, March 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/ctp/harmful/42469606.pdf>.
15. Offshore Express, №3, 2012. Planning Information Service./ EIA – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.offshoreexp.com/pdf0312>
16. Offshore banking / Carlo Scévola & Partners.

17. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, С.О. Саєнко. – К.: Знання України, 2011. – 299 с.

18. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013. № 1277. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

19. Сухоруков А.І. Проблеми фінансової безпеки України: (Предмова акад. НАН С.І. Пирожкова). – К.: НІПНБ, 2005. -140 с.

20. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: worldbank.org.

References

1. The Oxford English dictionary / [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.oed.com>.
2. Official Website FATF / [Electronic Resource]. – Mode of access: www.fatf-gafi.org/.
3. Heifetz B.A. Offshore jurisdictions in the global and national economy – Moscow: Economics, 2008. – 193 p.
4. Official site OSED / [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.oecd.org>
5. About the list of offshore zones: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 23, 2011 N 143-p / [Electronic resource]. – Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-r>
6. Baranovsky O.I. Financial security in Ukraine (assessment methodology and mechanisms of provision): monograph. – Kyiv: Kyiv. nats trading.kon Unt., 2004. – 759 p.
7. Economic security/ Z.S. Varnaliy, P.V. Melnik, L.L. Taragul [and others]; for ed. Z.S. Varnalia. – K.: Knowledge, 2009. – 647 pp.
8. Ministry of Finance of Ukraine / [Electronic resource]. – Mode of access: www.minfin.gov.ua/.
9. State Statistics Service / [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. National Bank of Ukraine / [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
11. The Law of Ukraine «On Fundamentals of National Security»/ [Electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
12. The Worldwide Incorporation Services Official Site [Electronic Resource]. – Access mode: <http://www.offshore-now.com>.
13. Global Wealth. Delivering on the Client Promise. BCG. 2013. – [Electronic resource]. – Access mode: http://www.letemps.ch/rw/Le_Temps/Quotidien/2013/05/31pdf.
14. Countering Offshore Tax Evasion, OECD, March 2004. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.oecd.org/ctp/harmful/42469606.pdf>.
15. Offshore Express, №3, 2012. Planning Information Service./ EIA - [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.offshoreexp.com/pdf0312>.
16. Offshore banking / Carlo Scévola & Partners.
17. Varnaliy Z.S. Ukraine's Economic Security: Problems and Priorities for Strengthening: Monograph / Z.S. Varnal, DD Burkaltseva, S.O. Saenko – K.: Knowledge of Ukraine, 2011. – 299 p.
18. Methodical recommendations for calculating the level of economic security in Ukraine: Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine dated October 29, 2013. No. 1277. [Electronic resource]. – Access mode: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
19. Sukhorukov A.I. Problems of Financial Security of Ukraine: (Preface Academician of the National Academy of Sciences S.I. Pyrozhev). – K.: NIPNB, 2005. –140 p.
20. Official Website of the World Bank [Electronic Resource]. – Access mode: worldbank.org.

ГУДЗИНСЬКА Людмила Юрївна
канд. екон. наук, доц.,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: august_l@ukr.net

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИНКУ КРЕДИТНИХ ІСТОРІЙ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ

ГУДЗИНСКАЯ Людмила Юрьевна
канд. экон. наук, доц.,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко
E-mail: august_l@ukr.net

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РЫНКА КРЕДИТНЫХ ИСТОРИЙ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ

HUDZYNSKA Liudmyla
PhD in Economics, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: august_l@ukr.net

INSTITUTIONAL SUPPORT TO THE CREDIT HISTORY MARKET: STATUS AND PROSPECTS OF LEGISLATIVE ADJUSTMENT

ГУДЗИНСЬКА Людмила Юрївна
канд. екон. наук, доц.,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті досліджуються питання інституційного забезпечення ринку кредитних історій в Україні. Висвітлюються питання функціонування Кредитного реєстру Національного банку України, а саме: вимоги до інформації, яка надається банками до реєстру та отримується з нього; умови доступу до такої інформації банків та позичальників; умови зберігання інформації у реєстрі. Аналізуються недоліки законодавства, що регулює діяльність Кредитного реєстру та визначаються напрями його удосконалення. Досліджуються питання забезпечення конкурентного статусу бюро кредитних історій на ринку кредитних історій в умовах функціонування Кредитного реєстру.

Ключові слова: кредитний реєстр Національного банку України, бюро кредитних історій, кредитна історія.

Аннотация. В статье исследуются вопросы институционального обеспечения рынка кредитных историй в Украине. Освещаются вопросы функционирования Кредитного реестра Национального банка Украины, а именно: требования к информации, которую банки предоставляют в реестр и получают из него; условия доступа к такой информации банков и должников; условия хранения информации в реестре. Анализируются недостатки законодательства, регулирующего деятельность Кредитного реестра и определяются пути его усовершенствования. Исследуются вопросы обеспечения конкурентного статуса бюро кредитных историй на рынке кредитных историй в условиях функционирования Кредитного реестра.

Ключевые слова: кредитный реестр Национального банка Украины, бюро кредитных историй, кредитная история.

Abstract. The article deals with the issues of institutional support to the credit histories market in Ukraine. The issues of functioning of the National Bank of Ukraine Credit Register are highlighted, namely: requirements for information provided and received by banks; conditions for receiving by banks and borrowers an access to such information; information storage conditions. The drawbacks of the legislation controlling the Credit Register functioning and the ways for its improvement are analyzed. The issues of ensuring the competitiveness of the credit history bureau in the credit histories market with the Credit Register are investigated.

Key words: credit register of the National Bank of Ukraine, credit history bureau, credit history.

Вступ

Свого часу одним з факторів, що стримують зростання обсягів кредитування, було визначено відсутність у кредитора інформації щодо кредитної історії потенційного позичальника, що відповідно своїм наслідком мало ускладнення процедури оформлення кредиту, його подорожчання, а відтак слугувало підґрунтям для прийняття рішення щодо запровадження інституту бюро кредитних історій шляхом прийняття Закону України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» [1].

Зі створенням цих спеціалізованих структур пов'язувалася, зокрема, можливість: «посилити прозорість роботи кредитного ринку та введення стимулюючого механізму для підвищення платіжної дисципліни; стабільності роботи фінансового сектору та зменшення ризику виникнення проблеми несприятливого вибору; зменшення витрат на отримання інформації про потенційного позичальника і відповідно здешевлення кредитів; розширення доступу до фінансових послуг суб'єктів малого та середнього бізнесу та фізичних осіб через створення «кредитної історії» [2].

Разом із тим, практика формування мережі та функціонування зазначених інституцій засвідчила їх обмежену спроможність забезпечити на системному рівні досягнення поставлених перед ними цілей. Не дивлячись на створену законодавчу базу, зазначений інститут так і не став повноцінним ефективним інструментом в системі управління банківськими ризиками.

На сьогодні в Україні зареєстровано лише 7 бюро кредитних історій, які є приватними фірмами, отримують інформацію від банків на підставі укладених з ними угод [3]. При цьому необов'язковий характер укладення таких угод, а також відсутність стандартизованих вимог щодо змісту інформації, яку акумулюють бюро кредитних історій про позичальників, не дозволяють створити інформаційну базу, яка давала б повну уяву про кредитну історію як окремого позичальника, так і всієї їх сукупності по банківській системі, з належним оперативним доступом до неї будь-якого учасника останньої для забезпечення належного управління кредитними ризиками. До того ж така інформація не завжди є актуальною, а також, як правило, відсутня щодо позичальника, який є клієнтом кількох банківських установ.

Другий аспект проблеми полягає в тому, що запровадження інституту кредитних історій пов'язане з формуванням бази персональних даних та їх використанням, що ставить підвищені вимоги до формування чітких і завершених процедур на всіх етапах руху відповідної інформації, які унеможлилювали б нецільове або ж підпорядковане корупційним чи злочинним цілям її використання.

Наявність означених проблем виступило підґрунтям для запровадження універсального інструменту банківського нагляду та управління кредитними ризиками у банках – Кредитного реєстру Національного банку України з визначеними виключно на законодавчому рівні процедурами формування бази персональних даних про позичальників та їх використання, що, власне, і позиціонує зазначене питання як актуальне з наукової та практичної точок зору. При цьому з порядку денного не знімається питання забезпечення певної ринкової ніші та відповідного конкурентного статусу бюро кредитних історій, яке, на сьогодні, має, на нашу думку, вирішуватися шляхом чіткої сегментації діяльності відповідних інституцій, виходячи із структури попиту на відповідний продукт з боку учасників ринку кредитування.

Огляд літератури

Проблематика інституційного забезпечення управління кредитними ризиками через створення системи бюро кредитних історій займає досить вагоме місце в наукових дослідженнях сучасників. У цьому плані активно працюють, зокрема, такі науковці, як А. Камінський [4; 5; 6], Р. Кірхнер, Р. Джуччі, В. Кравчук [7], М. Колісник, О. Кобилецька [8], Є. Невмержицький [9] та інші. Разом із тим, проблематика створення та функціонування Кредитного реєстру Національного банку України є малодослідженою в науковому середовищі, головним чином, внаслідок досить обмеженого терміну від формування ідеї щодо запровадження такого інституту у вітчизняну практику до її практичного втілення у вигляді прийняття відповідного законодавчого акту. Відтак відчутну активність в дискусії щодо доцільності створення такого інституту, пов'язаних з цим ризиків та загроз, а також переваг, параметрів співвідношення з бюро кредитних історій можна було спостерігати в експертному та фаховому середовищі.

Мета та завдання статті

У статті здійснена спроба систематизації основних переваг та ризиків запровадження Кредитного реєстру Національного банку України, обґрунтування напрямів законодавчого регулювання відносин, пов'язаних з функціонуванням цього інституту, його взаємовідносин з бюро кредитних історій.

Виклад основного матеріалу дослідження

У лютому місяці 2018 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення та ведення Кредитного реєстру Національного банку України та вдосконалення процесів управління кредитними ризиками банків» (далі – Закон). [10] Кредитний реєстр Національного банку України (далі – Кредитний реєстр) цим Законом визначається як «інформаційна система, що забезпечує збирання, накопичення, зберігання, зміну, використання та поширення (надання) інформації про кредитні операції банків та про стан виконання зобов'язань за такими операціями, аналіз та класифікацію кредитів». Основне цільове призначення Кредитного реєстру для банку – використання інформації, що міститься в цьому реєстрі, для оцінки кредитного ризику, для регулятора – інструмент здійснення банківського нагляду та управління банками кредитним ризиком.

Основними елементами Кредитного реєстру є наступні.

Суб'єктом подання інформації до Кредитного реєстру є банк. Склад інформації становлять відомості про здійснені банком щодо боржника кредитні операції, якщо сума заборгованості (за основною сумою та відсотками) за такими кредитними операціями дорівнює або перевищує 100 розмірів мінімальних заробітних плат (або еквівалент цієї суми в іноземній валюті за офіційним курсом Національного банку України, встановленим на перший робочий день місяця, наступного за звітним). Інформація про кредитні операції банків, щодо яких Національним банком України прийнято рішення про віднесення їх до категорії неплатоспроможних або про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію, подається до Кредитного реєстру Фондом гарантування вкладів фізичних осіб безпосередньо або уповноваженою особою Фонду у разі делегування їй повноважень.

Інформація, яку банк подає до Кредитного реєстру, складається з табл. 1.

До такого ж складу інформації Національний банк України у встановленому ним порядку надає доступ і банкам. Різниця полягає лише в одній позиції – додатково банк отримує коментар боржника щодо інформації, розміщеної стосовно нього у Кредитному реєстрі, з якою він не згоден (за наявності). Інформація надається банку лише щодо боржників (та/або їх пов'язаних осіб), якщо вони є боржниками (та/або їх пов'язаними особами) цього банку, або за наявності документально підтвердженого звернення особи щодо наміру здійснити активну операцію з цим банком та складається з:

Порядок подання інформації до Кредитного реєстру та видалення інформації з нього визначається Національним банком України.

Закон зобов'язує банки та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб безпосередньо або уповноважену особу Фонду у разі делегування їй повноважень щомісячно передавати до Кредитного реєстру та оновлювати відповідну інформацію.

При здійсненні кредитної операції та укладанні відповідного договору банк зобов'язаний отримати згоду боржника - фізичної особи про передачу інформації до Кредитного реєстру. Відсутність такої згоди боржника - фізичної особи має наслідком відмову банку в укладенні договору та здійсненні кредитної операції.

В той же час наявність згоди боржника – юридичної особи при передачі банками інформації до Кредитного реєстру є необов'язковою. Банк обмежується лише письмовим повідомленням про це такого боржника.

Інформація про інших пов'язаних з боржником осіб передається без необхідності отримання на це згоди таких осіб. При цьому боржник повідомляє цих осіб про передачу даних стосовно них до Кредитного реєстру. Боржник має право отримати на безоплатній основі у банку інформацію щодо того, яка інформація стосовно інших пов'язаних з цим боржником осіб була передана банком до Кредитного реєстру.

Таблиця 1

Склад та зміст інформації, яку банк подає до Кредитного реєстру Національного банку України

Склад інформації	Зміст інформації
відомості, що ідентифікують боржника, а саме:	для фізичних осіб - прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, ідентифікаційний номер платника податку або серія та номер паспорта/номер паспорта у формі картки (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття ідентифікаційного номера платника податків і мають відмітку в паспорті); для юридичних осіб - повне найменування, ідентифікаційний код у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;
інформація про умови кредитної операції та виконання зобов'язань за кредитною операцією:	вид кредиту/наданого фінансового зобов'язання; номер кредитного договору; дата укладення кредитного договору; загальна сума кредиту/сума наданого фінансового зобов'язання відповідно до договору; заборгованість за кредитною операцією; вид валюти зобов'язання; кінцева дата погашення кредиту/дії наданого фінансового зобов'язання відповідно до договору; розмір простроченої заборгованості; кількість днів прострочення; клас позичальника;
інформація про належність боржника до пов'язаних з банком осіб	
інформація про забезпечення виконання зобов'язань за кредитною операцією, у тому числі порукою (дата укладення договору про забезпечення виконання зобов'язання; вид забезпечення)	
інша інформація про боржника - юридичну особу, а саме:	вид економічної діяльності боржника, період, за який визначено вид економічної діяльності; належність боржника до групи юридичних осіб, що знаходяться під спільним контролем (визначена відповідно до законодавства); перелік юридичних осіб, що входять до групи юридичних осіб, що знаходяться під спільним контролем, яку банк аналізує для визначення розміру кредитного ризику; ідентифікаційний код у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань кожної юридичної особи, що входить до групи юридичних осіб, які знаходяться під спільним контролем; статус участі боржника у групі (материнська компанія чи учасник); клас групи, визначений на підставі консолідованої/комбінованої фінансової звітності; належність боржника до групи пов'язаних контрагентів, що несуть спільний економічний ризик (визначена відповідно до законодавства); перелік юридичних осіб, що входять до групи пов'язаних контрагентів, що несуть спільний економічний ризик; ідентифікаційний код у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань кожної юридичної особи, що входить до групи пов'язаних контрагентів, що несуть спільний економічний ризик; відомості, що ідентифікують власників, які володіють 10 і більше відсотками статутного капіталу юридичної особи (для фізичних осіб - власників: прізвище, ім'я та по батькові, ідентифікаційний номер платника податку або серія та номер паспорта/номер паспорта у формі картки (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття ідентифікаційного номера платника податків і мають відмітку в паспорті), місце реєстрації; для юридичних осіб - власників: повне найменування, ідентифікаційний код у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань); факт проходження аудиту фінансової звітності боржника або консолідованої/комбінованої фінансової звітності групи, до складу якої входить боржник.

Джерело: складено на основі [10]

Боржник та інші особи, інформація стосовно яких міститься у Кредитному реєстрі (далі – заявник), мають право доступу до даних про себе та до відомостей щодо запитів на отримання таких даних стосовно них у порядку, визначеному законодавством про захист персональних даних та нормативно-правовими актами Національного банку України. Національний банк України зобов'язаний протягом 5 робочих днів з дня отримання заяви заявника безоплатно надати йому інформацію з Кредитного реєстру або повідомити про відсутність у Кредитному реєстрі інформації стосовно нього у визначеному нормативно-правовими актами Національного банку України порядку.

У разі незгоди з інформацією, що міститься стосовно нього у Кредитному реєстрі, заявник має право звернутися до Національного банку України із заявою про виправлення чи видалення такої інформації з Кредитного реєстру. У разі отримання заяви заявника про виправлення чи видалення інформації стосовно нього з Кредитного реєстру Національний банк України на час перевірки інформації позначає інформацію про кредитну операцію боржника відповідною позначкою та протягом 5 робочих днів з дня отримання заяви звертається до банку, який надав інформацію до Кредитного реєстру, для її уточнення або до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб чи уповноваженої особи Фонду у разі делегування їй повноважень, якщо інформація була надана банком, щодо якого Національним банком України прийнято рішення про віднесення його до категорії неплатоспроможних або про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію.

Банк або Фонд гарантування вкладів фізичних осіб чи уповноважена особа Фонду у разі делегування їй повноважень протягом 15 робочих днів з дня звернення Національного банку України зобов'язані передати уточнену інформацію до Кредитного реєстру

або надати вмотивовану відмову у внесенні змін до Кредитного реєстру. Національний банк України залишає інформацію без змін та знімає з неї позначку у разі підтвердження банком або Фондом гарантування вкладів фізичних осіб чи уповноваженою особою Фонду у разі делегування їй повноважень інформації, що заперечується. У такому разі заявник у порядку, визначеному Національним банком України, має право на включення до інформації стосовно себе у Кредитному реєстрі коментаря обсягом не більше 100 слів щодо інформації, що заперечується, а Національний банк України зобов'язаний долучити цей коментар до інформації стосовно заявника.

Національний банк України не пізніше двадцять першого робочого дня з дня одержання заяви зобов'язаний повідомити заявника про зміну інформації стосовно нього у Кредитному реєстрі та надати витяг з Кредитного реєстру, що підтверджує внесення змін до такої інформації.

Національний банк України у разі вмотивованої відмови у внесенні змін до Кредитного реєстру стосовно заявника банку, який надав інформацію до Кредитного реєстру, або Фонду гарантування вкладів фізичних осіб чи уповноваженої особи Фонду у разі делегування їй повноважень надсилає заявнику копію такої вмотивованої відмови. У разі ненадання банком, який передав інформацію до Кредитного реєстру, або Фондом гарантування вкладів фізичних осіб чи уповноваженою особою Фонду у разі делегування їй повноважень відповіді у встановлений строк Національний банк України вилучає або змінює інформацію, що заперечується заявником, та інформує заявника про ненадання відповіді.

Банк отримує інформацію з Кредитного реєстру без права передачі її третім особам. Національний банк України не має права передавати інформацію з Кредитного реєстру третім особам, крім випадків, визначених цим Законом. Використання банками та

Національним банком України інформації з Кредитного реєстру для інших цілей, ніж передбачені законом, забороняється.

Інформація у Кредитному реєстрі зберігається безстроково, крім інформації про кредитні операції, зобов'язання за якими виконані боржниками в повному обсязі або зобов'язання за якими припинені. Інформація про кредитні операції, зобов'язання за якими виконані боржниками в повному обсязі або зобов'язання за якими припинені, видається Національним банком України у визначеному ним порядку з Кредитного реєстру протягом 30 календарних днів після отримання інформації від банку про погашення кредиту або припинення зобов'язання.

Національний банк України надає банкам доступ до Кредитного реєстру в режимі реального часу на безоплатній основі.

Варто відзначити, що аналізований Закон, який є результатом опрацювання низки альтернативних законодавчих пропозицій, спрямованих на врегулювання питання створення та функціонування Кредитного реєстру, ввібрав в себе низку позитивних моментів, які якісно відрізняють його від таких пропозицій. До таких, зокрема, можна віднести наступні основні.

Найбільш гострим при запровадженні Кредитного реєстру було і залишається питання відповідності чинному законодавству, у першу чергу, Конституції України, відповідних процедур щодо здійснення Національним банком України збирання, накопичення, зберігання, зміни, використання та поширення (надання) інформації про кредитні операції банків та про стан виконання зобов'язань за ними. У даному випадку виникає проблема співвідношення таких категорій, як «комерційна інформація», «банківська таємниця», «конфіденційна інформація», які мають різні статус та відповідно правовий режим регулювання. Відповідно постає проблема при використанні персональних даних, при чому конфіденційна інформація по суті стає складовою частиною банківської таємниці, визначення правового режиму захисту конфіденційної інформації в межах декларованих Основним Законом України приписів щодо неприпустимості «збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [11].

У зв'язку з цим, на наш погляд, при створенні Кредитного реєстру на перший план виходить проблема запровадження на кожному із зазначених етапів руху відповідної інформації (а не фрагментарно) завершених механізмів забезпечення такого правового режиму, які в обов'язковому порядку мають бути визначені на рівні закону без делегування відповідних повноважень на підзаконний рівень. У цьому плані позитивно слід оцінити те, що, на відміну від окремих законодавчих пропозицій, розгляд яких передував прийняттю аналізованого Закону, виключно у законі, а не підзаконними актами Національного банку України, визначений перелік інформації, яку банки зобов'язані надавати до Кредитного реєстру, а також встановлено обов'язок щомісячного її оновлення, що, серед іншого, важливо з точки зору забезпечення прозорості та чіткості взаємовідносин між банками і регулятором, а також актуальності відповідної інформації.

Сюди ж слід віднести і визначення в законі вичерпного переліку інформації з Кредитного реєстру, до якої Національний банк України надає банкам доступ. Такий підхід має запобігти постійній зміні з боку регулятора вимог щодо змісту відповідної інформації, тим самим сприяючи належному розвитку взаємовідносин між банком і регулятором у відповідній сфері та використанню Кредитного реєстру саме в цілях, задля яких такий реєстр, власне, і створений.

При цьому варто відзначити відповідність змісту інформації з Кредитного реєстру, доступ до якої має бути забезпечений банкам, змісту інформації, яку банки зобов'язані подавати до такого реєстру. Надання Національним банком України банкам будь-якої

іншої інформації, в тому числі в обробленому ним вигляді, що неодноразово пропонувалося іншими законодавчими ініціативами на стадії опрацювання Закону, може розглядатися виключно як доповнення до загального порядку доступу до інформації з Кредитного реєстру. До того ж заміна інформації, яку банк подає до Кредитного реєстру, на інформацію, яку він може отримати від регулятора в так званому «обробленому» вигляді, не завжди може відповідати потребам банку при здійсненні ним управління кредитною діяльністю.

Слушним також, на наш погляд, виглядає підхід, за якого саме в законі (а не на підзаконному рівні) визначається розмір заборгованості позичальника перед банком за кредитними операціями, про які банк має подавати інформацію до Кредитного реєстру. Адже в протилежному випадку, тобто у разі покладення врегулювання цього питання на Національний банк України, існує ризик періодичних (можливо досить частих) змін такого розміру, що матиме своїм наслідком відповідну зміну категорій позичальників, на яких поширюватиметься вимога щодо подання інформації про їх кредитні операції до Кредитного реєстру, а відтак навантаження на банк.

Сюди ж слід віднести і прив'язку розміру такої заборгованості до соціального стандарту, який щорічно підлягає індексації, що забезпечуватиме від постійного корегування Закону в частині такого розміру.

Позитивом Закону є вирішення питання щодо режиму доступу відповідних суб'єктів до Кредитного реєстру на безоплатній основі в режимі реального часу. Адже процес банківського кредитування є фактично безперервним, що зумовлює постійну потребу у доступі до відповідної інформації, що міститься у реєстрі.

До незаперечних переваг Закону також слід віднести гарантію доступу боржника саме до Кредитного реєстру, а також досить деталізовану процедуру такого доступу. До речі, на етапі опрацювання Закону розглядалося кілька варіантів вирішення цієї проблеми: отримання позичальником інформації про себе шляхом звернення за такою до банку, в якому отримано кредит; отримання позичальником такої інформації шляхом звернення безпосередньо до Кредитного реєстру (точніше, до його адміністратора). Останній варіант, який, зрештою, і знайшов практичне втілення в Законі, з нашої точки зору, виглядає більш доречним, оскільки в такий спосіб забезпечується прямий та в будь-який час, незалежно від стану взаємовідносин з будь-яким банком (тобто, навіть за відсутності кредитних зобов'язань), доступ позичальника до відповідної інформації, а також усувається ризик неможливості доступу позичальника до такої інформації та, відповідно, її корегування, у разі, наприклад, ліквідації банку.

До позитивних сторін Закону також можна віднести запобігання монополізації Національним банком України ринку кредитних історій, забезпечення певного конкурентного статусу та відповідної ринкової ніші на ньому бюро кредитних історій.

Як позитив, варто відзначити обов'язковий характер використання банками для оцінки кредитного ризику інформації з Кредитного реєстру. Адже в протилежному випадку втрачається, власне, основне цільове призначення останнього – запровадження інструментарію управління кредитним ризиком. У Кредитного реєстру у такому разі залишається лише функція інструментарію нагляду за банками та створення бази даних про позичальників.

Разом із тим, низка проблем, пов'язаних з функціонуванням Кредитного реєстру, залишилася, як на нашу думку, невирішеними, або ж їх вирішення передбачено на підзаконному рівні. Це, вочевидь, створюватиме певні ризики для суб'єктів - учасників відповідних відносин – банків, позичальників, вкладників, що дозволяє кваліфікувати процес законодавчого оформлення вирішення проблеми створення зазначеного інституту як незавершений.

Так, ціла низка процедурних механізмів делегується на підзаконний рівень (рівень регулятора). Йдеться, зокрема, про: порядок подання інформації до Кредитного реєстру та видалення інформації з нього; порядок доступу боржника та інших осіб, інформація стосовно яких міститься у Кредитному реєстрі (тобто заявників), до даних про себе та до відомостей щодо запитів на отримання таких даних стосовно них; порядок надання Національним банком України заявнику інформації з Кредитного реєстру або повідомлення про відсутність у Кредитному реєстрі інформації стосовно нього; порядок здійснення заявником коментарію інформації щодо себе; порядок надання Національним банком України банкам доступу до інформації з Кредитного реєстру про кредитні операції боржника; порядок видалення Національним банком України інформації про кредитні операції, зобов'язання за якими виконані боржниками в повному обсязі або зобов'язання за якими припинені. На наш погляд, визначення відповідних процедур в законі слід розглядати як елемент належного забезпечення гарантій потенційних користувачів Кредитного реєстру.

Об'єктом періодичних змін, на наш погляд, виступатиме розмір кредитної операції, інформація щодо якої в обов'язковому порядку банком має подаватися до Кредитного реєстру. Слід зазначити, що прийняття рішення про внесення до Кредитного реєстру інформації про кредитні операції обсягом понад 100 розмірів мінімальних заробітних плат передували різні варіанти надання такої інформації, а саме – щодо усіх кредитів, незалежно від їх розміру, кредитів розміром понад 300 чи 500 тис. грн., або ж «значних» кредитів розміром понад 1 млн. гривень. Подальша зміна встановленого порогового значення показника диктуватиметься потребою забезпечення належної результативності його практичного застосування (наприклад, не виключений варіант, за якого інформація до Кредитного реєстру по кредитах для фізичних осіб має вноситися в обов'язковому порядку у разі, якщо розмір такого кредиту (за основною сумою) перевищує річний обсяг доходу позичальника; такий підхід, на наш погляд, має мінімізувати ризик невиконання позичальником зобов'язань за кредитом, незалежно від розміру останнього).

Важливим, на наш погляд, є питання терміну зберігання інформації про кредитні операції позичальника в Кредитному реєстрі. З нашої точки зору, відповідна інформація має зберігатися в Кредитному реєстрі безстроково (за виключенням, звичайно, ситуації, коли позичальник помирає чи мігрує з країни), незалежно від того, виконані чи невиконані зобов'язання по тій чи іншій операції. Такий підхід забезпечуватиме формування «позитивної» кредитної історії позичальника, тим самим диверсифікуючи функціональне призначення Кредитного реєстру як інструменту управління кредитними ризиками. Крім того, створюватиметься можливість оцінювати позичальника з точки зору дотримання ним платіжної дисципліни впродовж усього строку обслуговування кредиту. Адже постійне порушення такої дисципліни також створює додаткові ризики для кредитора, вносячи в його діяльність по управлінню ризиками елемент невизначеності.

Постійним питанням при спробах зміни порядку функціонування Кредитного реєстру залишатиметься питання конкурентного статусу бюро кредитних історій. Очевидно, що зі створенням такого реєстру конкурентна позиція останніх суттєво знизиться, принаймні, у відповідних нішах (на сьогодні, це ринкова ніша по інформації про кредитні операції обсягом понад 100 розмірів мінімальних заробітних плат для банків, яку банки отримуватимуть з Кредитного реєстру), що, відповідно, зумовлюватиме необхідність зміни їх продуктової політики.

Слід зазначити, що окремими експертами створення Кредитного реєстру розглядається з позиції порушення принципу добросовісної конкуренції, що не узгоджується з конституційним приписом

щодо рівного захисту для усіх суб'єктів господарювання незалежно від права власності, який в подальшому знаходить свій розвиток у відповідних положеннях Господарського кодексу України, за якими держава здійснює антимонопольно-конкурентну політику та сприяє розвитку змагальності у сфері господарювання [12], та Закону України «Про захист економічної конкуренції», за яким дії, внаслідок яких окремим суб'єктам господарювання або групам суб'єктів господарювання створюються несприятливі чи дискримінаційні умови діяльності порівняно з конкурентами, визнаються антиконкурентними діями органів влади [13].

Такий підхід, на наш погляд, виглядає доволі дискусійним, принаймні якщо розглядати проблему не з точки зору розвитку сфер діяльності, а з позиції запровадження інструменту регулятора з управління банківськими ризиками. Причому йдеться про використання відповідного інструменту на системному рівні, а не вибірково, як це має місце на сьогодні з бюро кредитних історій, кількість яких незначна, їх діяльність охоплює кілька банків та здійснюється на добровільній основі, продукт, що пропонується, нестандартизований, що, в кінцевому плані, визначає незначну результативність відповідних інституцій та низький рівень їх суспільної корисності.

Для збереження належного конкурентного статусу бюро кредитних історій в умовах функціонування Кредитного реєстру нині розглядається ідея запровадження обов'язкового характеру надання банками та небанківськими фінансовими установами інформації про всі кредитні правочини, щодо яких отримана письмова згода суб'єктів кредитної історії, хоча б до одного бюро кредитних історій, яке включено до Єдиного реєстру бюро кредитних історій [14]. За таких умов структура ринку кредитних історій виглядатиме наступною (рис. 1).

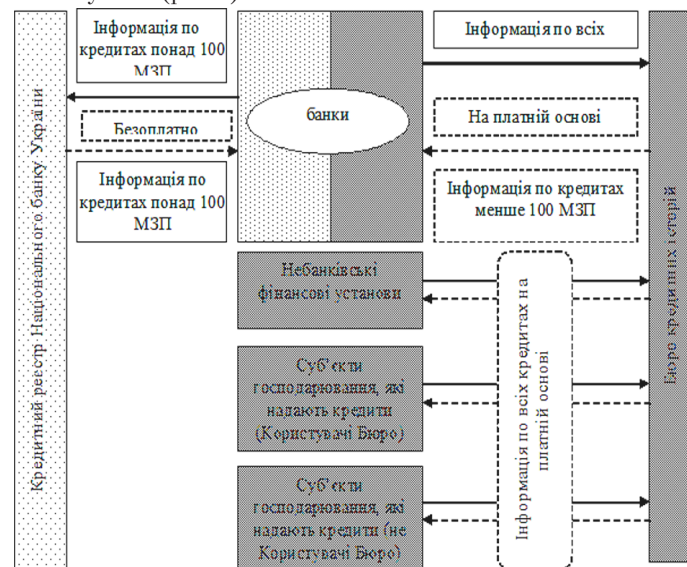

Рис. 1. Структура ринку кредитних історій в Україні (прогнозована)

Джерело: побудовано автором на основі [10; 14]

Фактично йдеться про двосекторну структуру ринку, на якому один сектор буде представлений Кредитним реєстром, другий – бюро кредитних історій. Останні забезпечуватимуть потребу у кредитній історії позичальника, головним чином, для небанківських фінансових установ, суб'єктів господарювання, які здійснюють кредитування, що є користувачами бюро, а також суб'єктами господарювання, які здійснюють кредитування, проте не є користувачами бюро. Банки ж формуватимуть попит на продукт останніх лише в частині кредитних операцій обсягом менше величини, встановленої Законом по кредитних операціях, інформацію щодо яких банки зобов'язані передавати до Кредитного реєстру. У такий спосіб бюро гарантується певна вагова ніша на ринку кредитних історій, а отже їх відповідний конкурентний статус.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Зі створенням Кредитного реєстру Національного банку України в Україні фактично завершено законодавче оформлення інституційного забезпечення ринку кредитних історій. Нині він представлений двосекторною моделлю, де відповідні ринкові ніші займають Кредитний реєстр та бюро кредитних історій. В подальшому ринкова ніша та, відповідно, конкурентний статус зазначених інституцій залежатиме від зміни розміру кредитної операції, інформація за якою має передаватися банком до Кредитного реєстру, характеру участі банків у формуванні кредитних історій бюро кредитних історій, характеру взаємовідносин Кредитного реєстру та бюро кредитних історій тощо.

Список літератури

1. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23.06.2005 р. № 2704-ІУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/2704-15>.
2. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Пояснювальна записка до проекту Закону України від 26.09.2003 р. № 4196 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=15909.
3. Сюрприз для заємщиків: НБУ хоче знати о взятых в Украине кредитах / 28 сентября 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sud.ua/ru/news/laws/108921-syurpriz-dlya-zaemshikov-nbu-khochet-znat-o-vzyatykh-v-ukraine-kreditakh>.
4. Камінський А.Б. Становлення та перспективи розвитку бюро кредитних історій в Україні / А.Б.Камінський // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2014. – Вип. 1 (16). – С. 118-127. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2...
5. Камінський А. Генезис та структура бюро кредитних історій в Україні / А. Камінський // Економіка. – 2013. – 10 (151). С. 31-35. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://papers.univ.kiev.ua/1/ekonomika/articles/kaminsky-a-genesis-and-structure-of-credit-bureaus-system-in-ukraine_24203.pdf.
6. Камінський А.Б. Методологічні основи використання потенціалу бюро кредитних історій у кредитній діяльності / А.Б.Камінський // Наукові записки. – Економічні науки. – 2015. – Т. 172. – С. 38-43. [Електронний ресурс]. – http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6791/Kaminskyi_Metodolohichni_osnovy.pdf.
7. Кірхнер Р. Вдосконалення системи функціонування бюро кредитних історій: Основні рекомендації / Р.Кірхнер, Р.Джуччі, В.Кравчук. – Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2012. – 27 с.
8. Колісник М.К. Проблеми та перспективи функціонування бюро кредитних історій в Україні / М.К.Колісник, О.І.Кобилецька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 208-219. [Електронний ресурс]. – http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2009/19_2/208_Kolisnyk_19_2.pdf.
9. Невмержицький Є.І. Розвиток кредитних бюро в Україні / Є.І.Невмержицький // автореф. дис. кандидата економічних наук: 08.00.08. Київський національний економічний університет імені В.Гетьмана. – К., 2011. – 20 с.
10. Про внесення змін до деяких законів України щодо створення та ведення Кредитного реєстру Національного банку України та вдосконалення процесів управління кредитними ризиками банків: Закон України від 06.02.2018 р. № 2277-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/2277->.
11. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print>.
12. Господарський кодекс України: Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/436-15/print>.

13. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/2210-14/print>.

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо підвищення достовірності і повноти інформації у кредитній історії та захисту прав суб'єктів кредитної історії): Проект Закону України від 18.07.2017 р. № 6761 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62337.

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2005). The Law of Ukraine on the organization of the formation and circulation of credit histories No. 2704-IV of 23.06.2005. <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/2704-15>.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003) Explanatory Note to the Draft Law of Ukraine on the Organization of the Formation and Circulation of Credit Histories No. 4196 of September 26, 2003. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=15909.
3. Surprise for borrowers: NBU wants to know about loans taken in Ukraine (September 28, 2017) <http://sud.ua/en/news/laws/108921-syurpriz-dlya-zaemshikov-nbu-khochet-znat-o-vzyatykh-v-ukraine-kreditakh>.
4. Kaminsky A.B. (2014) Formation and prospects of the development of the credit history bureau in Ukraine. Bulletin of the East European University of Economics and Management, Vip. 1 (16). ppt. 118-127. irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?...2...
5. Kaminsky A. (2013) Genesis and Structure of the Bureau of Credit Histories in Ukraine. Economy, No. 10 (151), ppt. 31-35. http://papers.univ.kiev.ua/1/ekonomika/articles/kaminsky-a-genesis-and-structure-of-credit-bureaus-system-in-ukraine_24203.pdf.
6. Kaminsky A.B. (2015) Methodological bases for using the potential of the credit history bureau in lending activities. Proceedings. Economic Sciences, T. 172, pp. 38-43. http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6791/Kaminskyi_Metodolohichni_osnovy.pdf.
7. Kirchner R., Giucci R., Kravchuk V. (2012) Improvement of the functioning of the credit history bureau: Key recommendations. Institute for Economic Research and Policy Consulting, 27 p.
8. Kolisnik M.K., Kobyletska O.I. (2009) Problems and prospects of the functioning of the credit history bureau in Ukraine. Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine, Vip. 19.2, pp. 208-219. http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2009/19_2/208_Kolisnyk_19_2.pdf.
9. Nevmerzhiysky E.I. (2011) Development of credit bureaus in Ukraine. The dissertation Author's abstract of the candidate of economic sciences: 08.00.08. Kyiv National Economic University named after V. Hetman, 20 p.
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018) The Law of Ukraine On Amendments to Some Laws of Ukraine on Creation and Maintenance of the Credit Register of the National Bank of Ukraine and the Improvement of Bank Credit Risk Management Processes No. 2277-VIII dated 02.2018. <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/show/2277->.
11. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996) The Constitution of Ukraine of June 28, 1996. <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print>.
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003) Economic Code of Ukraine No. 436-IV of January 16, 2003. <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/436-15/print>.
13. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001) The Law of Ukraine on Protection of Economic Competition No. 2210-III dated January 11, 2001. <http://zakon2.rada.gov.ua/rada/show/2210-14/print>.
14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018) Draft Law of Ukraine On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine (regarding the Increase of the Reliability and Completeness of Information in Credit History and Protection of the Rights of Credit History Subjects) No. 6761 dated July 18, 2017. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62337.

УДК 336.338

JEL classification: G22, G32

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ

ТЛУСТА Ганна Юрїївна

канд. екон. наук, доц.,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: tlustaanna@knu.ua

ДРАЧУК Альона Сергїївна

студентка 2-го курсу магістратури
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: drachuk.aliona1995@gmail.com

РЕЙТИНГОВАЯ ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАХОВЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ УКРАИНЫ

ТЛУСТАЯ Анна Юрьевна

канд. экон. наук, доц.,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко
E-mail: tlustaanna@knu.ua

ДРАЧУК Алена Сергеевна

студентка 2-го курса магистратуры
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко
E-mail: drachuk.aliona1995@gmail.com

RATING-ESTIMATION OF EFFECTIVENESS OF UKRAINIAN INSURANCE COMPANIES

TLUSTA Anna

PhD in Economics, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: tlustaanna@knu.ua

DRACHUK Alona

Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: drachuk.aliona1995@gmail.com

ДРАЧУК Алена Сергеевна

студентка 2-го курса магистратуры
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко

ТЛУСТА Ганна Юрїївна

канд. екон. наук, доц.,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті розкрито сутність поняття ефективності діяльності страхової організації та наведено критерії, за якими можливо оцінити ефективність її діяльності, а саме: цільові показники ефективності економічної діяльності; показники доходності власного капіталу та основних фондів компанії; показники, що характеризують рівень прибутковості страхової компанії.

Визначено необхідність рейтингування діяльності страховиків для всіх стейкхолдерів. У статті проведено оцінку ефективності діяльності TOP-25 страхових організацій України за рахунок обчислення дев'яти показників діяльності серед яких є сім стимуляторів та два - дестимулятора. На основі розрахунку інтегральної багатовимірної оцінки ефективності діяльності кожної страхової компанії було побудовано їх рейтинг.

Ключові слова: страхова компанія, ефективність діяльності, рейтинг, рейтингова оцінка.

Анотация. В статье раскрыта сущность понятия эффективности деятельности страховой организации и приведены критерии, по которым можно оценить эффективность ее деятельности, а именно: целевые показатели эффективности экономической деятельности; показатели доходности собственного капитала и основных фондов компании; показатели, характеризующие уровень прибыльности страховой компании.

Определена необходимость рейтингования деятельности страховщиков для всех стейкхолдеров. В статье проведена оценка эффективности деятельности TOP-25 страховых организаций Украины за счет вычисления девяти показателей деятельности среди которых семь стимуляторов и два - дестимулятора. На основе расчета интегральной многомерной оценки эффективности деятельности каждой страховой компании было построено их рейтинг.

Ключевые слова: страховая компания, эффективность деятельности, рейтинг, рейтинговая оценка.

Annotation. The article describes the essence of the concept of the effectiveness of the insurance organization and provides criteria for assessing the effectiveness of its activities: the target indicators of the effectiveness of economic activity; return on equity and fixed assets of the company; indicators that characterize the level of profitability of the insurance company.

The necessity of rating the activity of insurers for all stakeholders is determined. The article assesses the effectiveness of the activities of TOP-25 insurance companies in Ukraine by calculating nine performance indicators, among which seven stimulants and two - destimulator. The authors created a rating estimation of each insurance company on the basis of the calculation of an integrated multi-dimensional evaluation of the effectiveness of their activities.

Key words: insurance company, efficiency, rating, rating estimation.

Вступ

Для будь-якого суб'єкта господарювання важливим критерієм ефективної діяльності є збільшення прибутку, страхові компанії не є виключенням. Особливо гостро проблема підвищення ефективності діяльності постала в період кризи, коли зменшувалися обсяги страхових премій та багато страховиків України в кінці року мали прямі збитки. Для уникнення подібної ситуації в майбутньому необхідно ґрунтовно та систематично здійснювати оцінку ефективності роботи страхових компаній та проводити перспективний аналіз з метою прогнозування майбутніх результатів діяльності.

Варто зазначити, що не зважаючи на широку популярність рейтингування в банківській та інших сферах, на страховому ринку фактично відсутній єдиний підхід стосовно оцінки ефективності діяльності страховиків на ринку України.

Об'єктивна оцінка стану страхового ринку стає можливою, тільки за наявності декількох незалежних рейтингів. Наприклад, Standard & Poor's, A. M. Best, Duff & Phelps, Moody's та Weiss Research. Однак послуги іноземних агентств досить часто є недоступними для українського ринку.

Огляд літератури

Серед науковців що займалися розробкою рейтингів та процесом рейтингування страхових компаній слід виділити: Внукову Н. [2], Залстова О. [3], Козьменко О. [4], Шірінян Л. [11] та ін.

Мета та завдання статті

Метою статті є аналіз діяльності та побудова рейтингової оцінки діяльності страхових організацій України. Основними завданнями статті є визначення та розкриття критеріїв оцінки ефективності діяльності страхових компаній; проведення оцінки ефективності роботи TOP-25 страхових компаній за обсягами власного капіталу на ринку України за допомогою багатовимірного оцінювання.

Виклад основного матеріалу дослідження

Поняття «ефективність» в економічній літературі трактується неоднозначно. Його вживають в різних аспектах: як ефективність капітальних вкладень, ефективність вдосконалення технологічних процесів, ефективність раціоналізації виробництва, тощо.

Економічна ефективність – це результат, який можна отримати, порівнюючи показники прибутковості бізнесу по відношенню до загальних витрат і використаним ресурсам [10]. Базилевич В. Д. зазначає, що економічна ефективність – це досягнення виробництвом найвищих результатів за найменших витрат живої та уречевленої праці або зниження сукупних витрат на одиницю продукції. У найзагальнішій методологічній формі економічна ефективність визначається як співвідношення «результати-витрати» [1].

К. Маркс розглядав ефективність з точки зору результативності використання ресурсів виробництва. Результативність капіталу він визначав як відношення торгового прибутку до авансованого капіталу [5]. К. Макконелл і С. Брю в праці «Економікс» стверджують, що ефективність характеризує зв'язок між кількістю одиниць обмежених ресурсів, які використовуються в процесі виробництва та отриманою кількістю потрібного продукту. Збільшення кількості продукту, отриманого від даного обсягу витрат, вказує на підвищення ефективності, а зменшення обсягу продукту від даної кількості витрат вказує на зниження ефективності [6].

Виходячи з цього, ефективність діяльності будь-якого суб'єкта господарювання оцінюється через систему показників, що відображають кожну з названих ознак. Такий підхід до розуміння сутності та оцінки ефективності набув широкого поширення в зарубіжних системах оцінки ефективності діяльності організації. Як показує практика, неможливо використовувати тільки економічні показ-

ники ефективності діяльності організації при її оцінці. У зв'язку з цим існує багато підходів для аналізу та оцінки ефективності діяльності, яку можна об'єднати в три групи:

- цільові показники ефективності економічної діяльності (темпи зростання продажів страхових полісів; приріст прибутку, тощо);

- доходність власного капіталу та основних фондів (капіталізація; зростання вартості компанії);

- показники, що характеризують рівень прибутковості компанії (рентабельність власного капіталу (ROE), рентабельність сукупних активів (BER і ROA), прибуток на одну акцію, рентабельність продажів (обороту); коефіцієнт окупності витрат, тощо).

Після аналізу та оцінки ефективності діяльності компанії необхідно спрогнозувати ефективність діяльності на майбутнє, одним із інструментом прогнозування може бути побудова рейтингу компанії відносно діяльності основних конкурентів та ринку в цілому. Рейтингова оцінка необхідна для того, щоб підсумувати фінансовий стан і перспективи розвитку компанії. Рейтинг є індикатором ділової активності, досить адекватно відображає кон'юнктуру ситуацію і дозволяє зробити досить точний прогноз змін, що відбуваються на ринку.

Рейтинг трактується як об'єктивна інформація про економічний стан фінансової установи, який надає можливість порівнювати і оцінювати ці установи особі, що приймає рішення. Рейтинг визначається як рівень надійності страхової компанії, який в свою чергу ми описуємо через набір показників, розраховуючи імовірність попадання кожного окремого показника в певні інтервали, які визначаються окремо [4].

Поняття «рейтинг страховика» – являє собою комплексну оцінку діяльності страхової організації, що щодо стану показників фінансової стабільності страховика з визначенням його здатності здійснити страхові виплати за укладеними договорами страхування [3]. На основі рейтингу здійснюється ранжування страхових організацій, тобто присвоєння певного класу надійності.

Для побудови рейтингу страхових компаній України використовується метод оцінювання за допомогою багатовимірної середньої. Перевагою даного методу є те, що багатовимірні середні надають узагальнену оцінку кожній одиниці сукупності (у нашому випадку, кожного страховика) за кількома ознаками одночасно.

Для формування рейтингу та оцінки ефективності діяльності страховиків на ринку України будуть використані наступні показники за 6 місяців 2017 року (однак доцільніше будувати рейтинги за останній звітний рік) для TOP-25 non-life страхових компаній України:

1. Рівень страхових виплат – є показником, що впливає на довіру споживачів до страхових продуктів на ринку. Варто зауважити, що оптимальний «коридор» рівня виплат знаходиться в межах 30–60%. Якщо співвідношення виплат і премій нижче – страховик має негативну платіжну дисципліну. Якщо значення наближається до 80–100%, компанія не має запасу міцності – і ризик її банкрутства досить великий. Перевищення еталонного значення є негативним для компанії, отже показник виступає дестимулятором;

2. Частка перестраховування в страхових платежах (К.перестр.) – показує залежність здатності страхової компанії до виконання своїх зобов'язань. Оптимальне значення цього показника визначається межами 5–50% від валових страхових платежів. Перевищення показником встановленої межі свідчить про високий ступінь залежності страховика від партнерів по страхуванню, отже показник є дестимулятором;

3. Місце страховика на ринку – дозволяє визначити позицію страховика на страховому ринку. Зростання даного показника свідчить про позитивні зрушення в компанії, отже фактор є стимулятором;

4. Коефіцієнт автономії (К.автономії) – показує, наскільки підприємство незалежне від позикового капіталу. Мінімальне значен-

ня коефіцієнта автономії не може бути нижче 30%, нормативне значення знаходиться в межах 50–60%. Стабільно високі значення показника свідчать про можливість одержання кредитів підприємством, отже виступає стимулятором;

5. Рівень покриття – визначається як відношення обсягу інвестиційних активів та грошових коштів до страхових резервів. Бажано, щоб обсяг інвестиційних активів перевищував обсяг страхових резервів, або ж, принаймні, дорівнював йому. Якщо ж обсяг страхових резервів перевищує інвестиційні активи і кошти, це свідчить про розміщення засобів у ризикові або неліквідні активи. Зростання фактору є позитивним, тож він є стимулятором;

6. Коефіцієнт забезпеченості власними засобами (К. забезпеч.) – відображає ступінь покриття власними коштами страховика страхових зобов'язань на випадок перевищення страхових зобов'язань над розрахунковими. Оптимальне значення показника більше 28%. Достатня наявність власних коштів страховика, вільних від зобов'язань, є чинником його фінансової стійкості, отже коефіцієнт виступає стимулятором;

7. Рентабельність активів (ROA, англ. return on assets) – характеризує ефективність використання всіх активів компанії. Чим вищий показник, тим більш ефективним є весь процес управління, адже показник рентабельності активів формується під впливом всієї діяльності компанії. Тобто він є стимулятором;

8. Рентабельність власного капіталу (ROE, англ. return on equity) – вказує, наскільки ефективно використовується власний капітал, тобто скільки прибутку було згенеровано на кожен гривню залучених власних коштів. Тенденція зростання коефіцієнта рентабельності власного капіталу означає підвищення здатності компанії генерувати прибуток, отже він є стимулятором;

9. Коефіцієнт ділової активності (К. актив.) – характеризує, наскільки ефективно страхова компанія використовує ресурси, які знаходяться в її розпорядженні. Показник є стимулятором, оскільки його збільшення свідчить про зростання ефективності здійснюваної діяльності.

Наступним етапом дослідження є формування бази даних (таблиця 1). В даному випадку вона складається з 9 показників та 25 об'єктів (страхових компаній).

Таблиця 1
Показники ефективності діяльності страхових компаній України за 6 місяців 2017 року

№	Назва страхової компанії	Рівень виплат, %	К перестр.	Місце СК на ринку, %	К. автономії, %	Рівень покриття	К. забезпеч.	ROA	ROE	К. актив.
1	Рзу Україна	29,59	53,31	5,59	18,45	1,14	0,34	0,21	1,14	0,47
2	Upsk	31,82	1,13	1,59	58,92	0,64	1,58	0,26	0,45	0,41
3	Utico	28,10	14,20	1,09	62,49	1,44	1,80	0,00	0,00	0,42
4	Альфа страхування	28,44	1,53	2,11	45,83	0,78	1,18	0,10	0,95	0,17
5	Альянс	14,93	70,61	2,28	89,90	2,25	17,90	1,80	0,22	1,70
6	Арсенал страхування	18,02	65,90	7,09	22,21	12,08	0,44	0,07	0,32	0,70
7	Аска	43,39	52,40	2,04	27,30	0,68	0,45	0,20	0,75	0,37
8	АХА страхування	48,70	4,15	6,78	27,82	3,70	0,47	0,21	0,77	0,50
9	ВУСО	34,54	18,59	1,85	54,85	2,08	1,40	0,48	0,87	0,80
10	Дім страхування	31,58	42,60	0,62	83,77	1,56	8,21	1,37	1,64	0,34
11	Домінанта	37,09	2,10	0,54	71,47	3,44	3,30	0,16	0,23	0,25
12	Захід-резерв	52,21	0,43	0,10	74,20	26,98	20,27	0,81	1,09	0,04
13	Інго Україна	45,73	31,31	4,12	37,98	1,08	0,79	0,09	0,24	0,30
14	Кредо	18,35	32,12	3,43	60,87	1,54	2,12	0,04	0,07	1,10
15	Кремень	3,72	97,67	17,73	63,06	10,48	10,53	0,63	1,00	0,66
16	Омега	42,83	13,90	0,46	86,67	7,00	9,26	0,04	0,05	0,08
17	Оранта	33,02	9,04	2,38	37,91	1,38	0,79	0,29	0,76	0,42
18	Провідна	48,50	4,16	3,89	44,24	1,46	0,96	0,27	0,60	0,62
19	Просто-страхування	38,21	14,90	0,93	51,47	1,84	1,32	0,14	0,27	0,33
20	Тас СГ	37,09	16,29	3,88	44,58	1,21	0,91	0,15	0,34	0,45
21	Теком	42,57	14,40	0,55	80,51	4,67	4,28	0,62	0,77	0,23
22	Українська страхова група	45,19	9,03	3,32	33,24	1,35	0,62	0,03	0,09	0,46
23	Універсальна	19,22	33,25	2,81	38,42	0,97	0,78	0,28	0,73	0,48
24	Уніка	32,20	45,62	7,90	25,55	0,98	0,51	0,11	0,43	0,60
25	Харківська муніципальна	45,87	0,01	0,11	89,57	9,67	9,18	0,01	0,01	0,09
База порівняння		40,00	20,07	2	50,00	1,00	0,28	0,25	0,46	0,43

Джерело: сформовано та розраховано на основі [7,8].

Відповідно до методу багатомірної середньої, для зведення показників до однозначної характеристики, необхідно обрахувати їх оцінки, де базою порівняння виступатимуть середні значення за кожним показником (для стимуляторів) [9]:

$$P_{ij} = \frac{X_{ij}}{\bar{x}}, \quad (1)$$

де P_{ij} – стандартизоване значення показника;

X_{ij} – значення і-го показника j-ї страхової компанії;

$\bar{x}$ – середнє значення показника по ринку.

Для дестимуляторів відношення P_{ij} обчислюють як обернену величину.

Таблиця 2
Характеристика показників ефективності страховика

№	Показник	База порівняння	Характеристика	Вага показника
1	Рівень виплат, %	40	дестимулятор	0,15
2	Частка перестраховання	20,07	дестимулятор	0,08
3	Місце СК на ринку, %	0,02	стимулятор	0,07
4	Коефіцієнт автономії, %	50	стимулятор	0,1
5	Рівень покриття	1	стимулятор	0,08
6	Коефіцієнт забезпеченості власними засобами	0,28	стимулятор	0,1
7	ROA	0,25	стимулятор	0,1
8	ROE	0,46	стимулятор	0,1
9	Коефіцієнт ділової активності	0,43	стимулятор	0,15
Сума балів факторів, зважених на відповідні ваги				1

Джерело: сформовано автором

Розраховані зведені оцінки досліджуваних показників ефективності діяльності страхових компаній відображені в таблиці 3. Значення стандартизованих показників, що ≥ 1 , свідчать про високий рівень страхової організації за певним показником, при наближенні до 0 та ≤ 0 – показують низький рівень відповідно.

Таблиця 3
Розраховані стандартизовані значення зведених оцінок показників

№	Назва страхової компанії	Рівень виплат, %	К перест.	Місце СК на ринку, %	К. автономії, %	Рівень покриття	К. забезпеч.	ROA	ROE	К. актив.
1	Рзу Україна	1,35	0,38	3,24	0,37	1,14	1,21	0,83	2,50	1,08
2	Upsk	1,26	17,76	0,92	1,18	0,64	5,64	1,04	0,99	0,95
3	Utico	1,42	1,41	0,63	1,25	1,44	6,43	0,00	0,00	0,97
4	Альфа страхування	1,41	13,12	1,22	0,92	0,78	4,21	0,38	2,09	0,39
5	Альянс	2,68	0,28	1,32	1,80	2,25	63,93	7,10	0,47	3,93
6	Арсенал страхування	2,22	0,30	4,11	0,44	12,08	1,57	0,28	0,70	1,63
7	Аска	0,92	0,38	1,18	0,55	0,68	1,61	0,81	1,64	0,85
8	АХА страхування	0,82	4,84	3,93	0,56	3,70	1,68	0,84	1,68	1,16
9	ВУСО	1,16	1,08	1,08	1,10	2,08	5,00	1,87	1,90	1,86
10	Дім страхування	1,27	0,47	0,36	1,68	1,56	29,32	5,39	3,59	0,79
11	Домінанта	1,08	9,56	0,32	1,43	3,44	11,79	0,65	0,50	0,57
12	Захід-резерв	0,77	46,67	0,06	1,48	26,98	72,39	3,18	2,39	0,09
13	Інго Україна	0,87	0,64	2,39	0,76	1,08	2,82	0,35	0,52	0,69
14	Кредо	2,18	0,62	1,99	1,22	1,54	7,57	0,17	0,15	2,56
15	Кремень	10,75	0,21	10,28	1,26	10,48	37,61	2,48	2,19	1,53
16	Омега	0,93	1,44	0,27	1,73	7,00	33,07	0,16	0,10	0,19
17	Оранта	1,21	2,22	1,38	0,76	1,38	2,82	1,13	1,67	0,98
18	Провідна	0,82	4,82	2,26	0,88	1,46	3,43	1,05	1,32	1,43
19	Просто-страхування	1,05	1,35	0,54	1,03	1,84	4,71	0,55	0,59	0,76
20	Тас СГ	1,08	1,23	2,25	0,89	1,21	3,25	0,60	0,76	1,05
21	Теком	0,94	1,39	0,32	1,61	4,67	15,29	2,43	1,69	0,53
22	Українська страхова група	0,89	2,22	1,92	0,66	1,35	2,21	0,11	0,19	1,06
23	Універсальна	2,08	0,60	1,63	0,77	0,97	2,79	1,11	1,61	1,11
24	Уніка	1,24	0,44	4,58	0,51	0,98	1,82	0,43	0,94	1,38
25	Харківська муніципальна	0,87	-	0,07	1,79	9,67	32,79	0,02	0,01	0,20

Джерело: розраховано авторами

Оскільки обрані показники мають різну силу впливу на ефективність страхової компанії, кожному з них надаємо відповідну вагу і розрахунок багатовимірної середньої (інтегрального показника) виконується за формулою середньої арифметичної зваженої[9]:

$$P = \sum_{j=1}^m P_{ij} d_i \quad (2)$$

де d_i – вага i -го показника;

P_{ij} – стандартизоване значення показника.

Таким чином, при $P > 1$ рівень розвитку явища j -ої одиниці вище середнього по сукупності, а при $P < 1$ – нижче.

Інтегральні оцінки ефективності страхових компаній (проанжованих за зниженням ефективності діяльності) відображені в таблиці 4.

Таблиця 4

Інтегральна багатовимірна оцінка ефективності діяльності страхових компаній

№	Назва страхової компанії	Інтегральний показник	№	Назва страхової компанії	Інтегральний показник
1	Захід-резерв	13,97	13	ВУСО	1,77
2	Альянс	8,62	14	АХА страхування	1,73
3	Кремень	7,77	15	Провідна	1,67
4	Дім страхування	4,49	16	Утісо	1,40
5	Харківська муніципальна СК	4,40	17	Оранта	1,35
6	Омега	4,37	18	Універсальна	1,35
19	Просто-страхування	2,83	19	Просто-страхування	1,25
20	Тас СГ	2,75	20	Тас СГ	1,22
9	Домінанта	2,75	21	Рзу Україна	1,20
10	Альфа страхування	2,23	22	Уніка	1,20
11	Арсенал страхування	2,16	23	Українська страхова група	1,03
12	Кредо	1,93	24	Інго Україна	0,99
			25	Аска	0,89

Джерело: сформовано автором

Комплексна оцінка ефективності діяльності страхових організацій України показала, що найвищий рівень показників спостерігався в першому півріччі 2017 року в таких страхових організаціях: Захід-резерв (13,97), Альянс (8,62) та Кремень (7,77), а найнижчий – в Українській страховій групі (1,03), Інго Україна (0,99) та Аска (0,89).

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином розглянемо позиції лідерів страховиків стосовно об'єктивності їх позицій:

«Захід резерв» посідає найвищу позицію в рейтингу, оскільки лідирує майже за всіма показниками (окрім рівня виплат та частки ринку). Висока рейтингова оцінка даного страховика зумовлена тим, що такі показники, як Рівень покриття та Коефіцієнт забезпеченості власними засобами перевищують нормативне значення більш ніж у 20 разів будучи стимуляторами.

Оцінка СК «Альянс» є досить реалістичною, лише за двома показниками (ROE та Частка перестраховування в страхових платежах) компанія не дотягує до нормативних значень.

Вісім з дев'яти показників СК «Кремень» перевищують відповідну базу порівняння, окрім частки страхування, що в даній компанії є надто високою, що є негативним чинником впливу на її ефективність.

Результати рейтингу не є комплексними, однак він враховує найважливіші фактори ефективності діяльності страхових компаній, які можуть бути розраховані на основі публічної інформації. Страхувальникам такий рейтинг допоможе обрати найкращу страхову компанію, а менш успішних страховиків це стимулюватиме з іншого боку поглянути на процес менеджменту в компанії з метою поліпшення ефективності своєї діяльності та порівняти результати своєї діяльності із конкурентами.

Список літератури

1. Базилевич В. Д. Економічна теорія: Політекономія: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 9-те вид., перероблене і доповнене. – К.: Знання, 2014. – 710 с.

2. Внукова Н. М. Рейтингові системи оцінки стану та формування стратегій розвитку малого та середнього бізнесу // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання». – Луцьк, 2005. – С. 157–159.

3. Залетов О. Рейтингові агентства та їх вплив на страховий ринок / О. Залетов. // ВІСНИК КНУ імені Тараса Шевченка. – 2008. – №104. – С. 44–46

4. Козьменко О. В. Рейтингування страхових компаній і розрахунок страхових тарифів на базі використання економіко-математичних методів [Текст]: монографія / О. В. Козьменко. – Суми: УАБС НБУ, 2008. – 95 с.

5. Лафта Дж.К. Эффективность менеджмента организации / Дж.К. Лафта. – М.: Русская деловая литература, 1999. – 320 с.

6. Макконелл К.Р. Экономика: принципы, проблемы, политика / К.Р. Макконелл, С.Л. Брю. – М.: ИНФРАМ, 1999. – 974с.

7. Підсумки страхового ринку за 6 місяців 2017 року. // Insurance top. – №3 (59) 2017. – С. 27–35.

8. Рейтинг страхових компаній за розміром власного капіталу за 1 півріччя 2017 року. [Електронний ресурс] // Форіншурер. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/17/6/2>.

9. Статистика: Підручник / С.С. Герасименко, А.В. Головач, А.М. Єрина та ін.; За наук. ред. д-ра екон. наук С. С. Герасименка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 467 с.

10. Череп А. В. Ефективність як економічна категорія / А. В. Череп, Є. М. Стрілець. // Ефективна економіка. – 2013. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_26.

11. Шірінян Л. В. Незалежний рейтинг ринку страхування в Україні. // Фінанси України. – 2005. – № 11. – С. 118–125.

References

1. Bazylevych, V. D. (2014) Economic Theory: Political Economy: Textbook / 9th species, processed and supplemented. – K.: Knowledge, 710 p. (In Ukrainian).

2. Vnuкова, N. M. (2005) Rating systems for assessing the state and formation of strategies for the development of small and medium business: Materials of the International scientific and practical conference «Financial and credit stimulation of economic growth», Lutsk, P. 157–159.

3. Zaljetov, O. (2008) Rating agencies and their impact on the insurance market. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. – No. 104. – p. 44-46 (In Ukrainian).

4. Koz'menko, O. V. (2008) Ranking of insurance companies and calculating insurance rates based on the use of economic and mathematical methods [Text]: monograph. – Sumy: UABS NBU, 95 p. (In Ukrainian).

5. Lafta, J.K. (1999) Organization Management Effectiveness. – Moscow: Russian business literature, 320 p. (In Russian).

6. Makkonell, K.R. (1999) Economics: principles, problems, politics – M.: INFRAM, 974 p. (In Russian).

7. The results of the insurance market for 6 months of 2017 / Insurance top. – №3 (59). – p. 27–35 (In Ukrainian).

8. Rating of insurance companies by size of equity for the first half of 2017 / Forinsurer. [Electronic resource]. – Available at: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife/17/6/2>.

9. Gerasymenko, S. S., Golovach, A. V., Jerina, A. M. (2000) Statistics: Textbook – K.: KNEU, 467 p. (In Ukrainian).

10. Cherep, A. V., Strilets, YE. M. (2013) Efficiency as an economic category. Efektyvna ekonomika. [Electronic resource]. - available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_1_26.

11. Shirinjan, L. V. (2005) Independent rating of the insurance market in Ukraine. Finance of Ukraine. – No. 11. – p. 118-125 (In Ukrainian).

ХЕМІЙ Анна Сергіївна
аспірант,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
E-mail: anna.hem@knu.ua

ХЕМИЙ Анна Сергеевна
аспирант,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко
E-mail: anna.hem@knu.ua

КHEMII Anna
PhD student in Economics,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: anna.hem@knu.ua

ХЕМІЙ Анна Сергіївна
аспірант,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ЗАПРОВАДЖЕННЯ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ: РИЗИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

ВНЕДРЕНИЕ НАКОПИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОБЩЕОБЯЗАТЕЛЬНОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО ПЕНСИОННОГО СТРАХОВАНИЯ: РИСКИ ДЛЯ УКРАИНЫ

IMPLEMENTATION OF CUMULATIVE SYSTEM IN GOVERNMENTAL MANDATORY PENSION INSURANCE: RISKS FOR UKRAINE

Анотація. У статті досліджується пенсійна система України та можливість її реформування в сучасних умовах. Розглянуто зарубіжний досвід сусідніх країн, в яких практика проведення пенсійних реформ не надала очікуваних результатів. Визначено, що запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування як основного компонента пенсійної реформи в Україні має два можливі сценарії – запровадження на централізованому та децентралізованому рівнях. Для кожного з таких рівнів визначено ряд специфічних ризиків, які потребують додаткового управління та фінансування. Обґрунтовані загальні ризики, характерні для пенсійної системи загалом при запровадженні накопичувального пенсійного страхування. Визначені передумови запуску накопичувального пенсійного страхування, які мають на меті мінімізацію розглянутих ризиків для пенсійної системи зокрема та сталого економічного розвитку України загалом.

Ключові слова: накопичувальна система, пенсійна реформа, другий рівень пенсійної системи, накопичувальне пенсійне страхування, ризик.

Аннотация. В статье исследуется пенсионная система Украины и возможность ее реформирования в современных условиях. Рассмотрен зарубежный опыт соседних стран, в которых практика проведения пенсионных реформ не оказала ожидаемых результатов. Определено, что введение накопительной системы общеобязательного пенсионного страхования как основного компонента пенсионной реформы в Украине имеет два возможных сценария - введение на централизованном и децентрализованном уровнях. Для каждого из таких уровней определен ряд специфических рисков, требующих дополнительного управления и финансирования. Обоснованы общие риски, характерные для пенсионной системы в целом при введении накопительного пенсионного страхования. Определены предпосылки запуска накопительного пенсионного страхования, целью которых является минимизация рассмотренных рисков для пенсионной системы в частности и устойчивого экономического развития Украины в целом.

Ключевые слова: накопительная система, пенсионная реформа, второй уровень пенсионной системы, накопительное пенсионное страхование, риск.

Abstract. The article examines the pension system of Ukraine and the possibility of reforming it in modern conditions. The foreign experience of neighboring countries in which the practice of implementing pension reforms did not have the expected results is considered. It is determined that the introduction of the cumulative system of mandatory pension insurance as the main component of the pension reform in Ukraine has two possible scenarios - introduction at the centralized and decentralized levels. For each of these levels, a number of specific risks have been identified that require additional management and funding. The general risks that characterize the pension system as a whole when introducing the accumulative pension insurance are justified. The prerequisites for the launching of mandatory pension insurance are defined, the purpose of which is to minimize the risks for the pension system in particular and the sustainable economic development of Ukraine as a whole.

Key words: cumulative system, pension reform, the second level of the pension system, mandatory pension insurance, risk.

Вступ

Діюча українська пенсійна система була започаткована у січні 2004 року, коли набули чинності два рушіїні Закони України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1] та «Про недержавне пенсійне забезпечення» [2]. Основною ідеєю прийняття цих законів стала теза про необхідність диверсифікації, що досягається шляхом базування пенсійної системи на трьох незалежних компонентах. Нове пенсійне забезпечення створювалося з ідеєю замінити колишнє, що мало в своїй основі розподільчу схему, на систему, що базується на страхових принципах. З трьох компонентів, запропонованих в законодавстві, два є обов'язкові, і один - добровільний. Перший (солідарний) та третій (добровільний накопичувальний) рівні пенсійної системи сьогодні формують пенсійні виплати громадян України, тоді як другий рівень (обов'язковий накопичувальний) залишається не запровадженим з 2004 року [4]. Запровадження другого рівня покладене в основу

пенсійної реформи, яка наразі є актуальною і дискусійною серед науковців, представників влади, фінансового сектору, профспілок та населення України.

Огляд літератури

Питання реформування пенсійної системи України знаходяться у полі зору багатьох вчених і практиків. Вітчизняні науковці, фахівці з питань пенсійного страхування зробили значний внесок у дослідження механізмів удосконалення системи пенсійного страхування в Україні. Серед них Александрова Г.М., Жук Д.С., Касич А.О., Мальований М.І., Пікус Р.В. та ін. Зарубіжний досвід реформування пенсійних систем у своїх роботах розглядають такі вітчизняні науковця як Баніт Ю.В., Бондарук І.С., Кравченко М.В., Приказюк Н.В., Рудик В.К., Толуб'як В.С., Якимова Л.П. та ін. Переваги та недоліки запровадження накопичувального пенсійного страхування були досліджені такими науковцями, як Єлагін В.П., Коваль О.П., Петрушка О.В., Третьякова Г.М. та ін.

Не дивлячись на значну увагу до даної теми, на сьогодні залишається не визначеними однозначно терміни та механізм реалізації пенсійної реформи через ряд нових ризиків, які постали перед системою. Тому подальше вивчення даного питання є актуальним і потребує поглибленого наукового дослідження.

Мета та завдання статті

Метою статті є аналіз можливих ризиків запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування. Завданнями статті є виокремити специфічні ризиків для двох можливих сценаріїв пенсійної реформи – запровадження обов'язкового пенсійного накопичення через недержавні пенсійні фонди чи створення нового державного Накопичувального фонду, а також визначити необхідні передумови для вдалого реформування пенсійної системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Метою запровадження обов'язкового пенсійного накопичення є створення децентралізованої системи пенсійного страхування, що забезпечить:

- справедливі умови пенсійного забезпечення та підвищену персональну мотивацію – можливість забезпечувати свою старість, формуючи власні пенсійні накопичення;
- підвищення рівня пенсійних виплат у старості;
- контроль громадянами за станом власних пенсійних накопичень;
- використання своїх накопичених пенсійних заощаджень до виходу на пенсію, у разі настання певних життєвих ситуацій (хвороба, освіта дітей, оплата іпотеки, тощо);
- формування збалансованої і стійкої трирівневої пенсійної системи;
- сформує вагомий інвестиційний ресурс всередині країни, що надасть інвестиційний поштовх для динамічного зростання економіки України тощо.

В експертному середовищі питання щодо обрання моделі побудови накопичувальної системи є дискусійним в питанні механізму функціонування даного рівня на централізованих чи децентралізованих засадах. В середині квітня 2018 року на розгляд до Верховної ради України було внесено проект Закону № 6677 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування» [3], запропонований народними депутатами України, та підтриманий частиною фінансового сектору. Він передбачає запровадження другого рівня пенсійної системи на базі вже діючих фінансових інститутів третього рівня пенсійної системи, а саме недержавних пенсійних фондів (НПФ), їх адміністраторів, зберігачів та компаній з управління активами (КУА). Хоча в базовому законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» було передбачене запровадження цього рівня через створення державного Накопичувального фонду.

Зарубіжний досвід свідчить, що у ряді європейських країн, таких як Угорщина (1998), Польща (1999), Латвія (2001), Болгарія (2002), Хорватія (2002), Естонія (2002), Литва (2004), та пострадянських країнах Казахстані (1998) та Росії (2002) було введено обов'язкову накопичувальну пенсійну систему в кінці 90-тих – початку 2000-них років, що дає змогу проаналізувати можливі ризики та наслідки такого запровадження для України [5].

В Угорщині в 2010 році було прийнято рішення про експропріацію активів недержавних пенсійних фондів другого обов'язкового рівня системи пенсійного забезпечення. Цей крок був зумовлений значним дефіцитом державного бюджету та дефіцитом платіжного балансу, які було вирішено компенсувати за рахунок приватних пенсійних накопичень. У 2014 році Польща також частково націоналізувала накопичення громадян: близько половини активів пенсійних фондів (державні та муніципальні цінні папери, короткострокові банківські вклади) було передано до солідарної системи, що обумовлено збільшенням боргу державного сектора. У Литві пенсійну реформу скасували через слабкість контролю та стандартів корпоративного управління, адже КУА були часто пов'язані зі своїми материнськими банками чи страховими компаніями. Болгарія відмінила обов'язковість накопичень і надала

право своїм громадянам обирати – робити внески до солідарного та обов'язкового приватного рівнів, чи лише до солідарного з можливістю необмежених переходів між цими рівнями. Проте така схема пенсійних внесків погіршила фінансову стійкість пенсійної системи держави через залежність бюджету від настроїв громадян. В Росії в 2012 році було скорочено рівень внесків до другого рівня з 6% до 2%, а з 2014 року ведено мораторій на передачу пенсійних накопичень недержавним пенсійним фондам. В Казахстані у 2013 році система була націоналізована через неможливість приватного сектору забезпечити дохідність капіталу вищу, ніж інфляція [8].

В інших країнах, таких як Хорватія, Чехія, Румунія, Естонія, Казахстан, Росія події розвивалися за схожими сценаріями. У відповідь на кризові явища в економіках країн призупиняли або зменшували відтік пенсійних внесків із державних до приватних обов'язкових схем [8].

Аналізуючи зарубіжний досвід невдалих спроб запровадження загальнообов'язкового державного пенсійного накопичення, потрібно зазначити, що для усіх розглянутих країн формування пенсійних внесків відбувалося як перерозподіл частини податків з солідарного у накопичувальний рівні. Такий механізм не може бути імплементований у пенсійну систему України.

В Україні в грудні 2015 року відбулося зменшення Єдиного соціального внеску (ЄСВ), який забезпечує відрахування у Пенсійний фонд України, майже вдвічі - з приблизно 38% до 22% нарахувань на заробітну плату робітника, і були повністю скасовані відрахування із заробітної плати, які становили 3,6%. Введення накопичувального рівня можливе лише за умови запровадження додаткового оподаткування громадян. Ставка нового збору буде стосуватися громадян України, які молодші 35 років, та буде встановлена на рівні 2% з поступовим збільшенням до 7%. При цьому в редакції останнього запропонованого законопроекту також передбачені податкові пільги на перші три роки для учасників системи. Ними є зменшення податку на доходи фізичних осіб з 18% до 15%, і відміна на три роки військового збору у розмірі 1,5% [3].

Запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування в Україні має ряд ризиків, які можуть бути різними в залежності від механізму реалізації пенсійних накопичень.

Основними ризиками запровадження накопичувальної системи на централізованому рівні є:

- ризик націоналізації внесків - одержавлення особистих накопичень громадян в кризовий період, переведення їх до солідарного рівня, як це відбулося в ряді європейських та пострадянських країн після світової фінансової кризи 2008-2009 років;

- фінансові ризики - можуть виникнути при недостатній захищеності пенсійних накопичень в кризовий період. При знеціненні таких накопичень держава, як гарант, повинна буде провести відшкодування з бюджету, що збільшить фінансовий тиск загалом;

- інвестиційний ризик - недостатня кількість інвестиційних інструментів може зробити залежними між собою дохідність пенсійних накопичень від наявності на інвестиційному ринку достатньої кількості державних боргових цінних паперів та дохідністю за ними. Державний Накопичувальний фонд, проводячи консервативну політику інвестування, і вкладаючи кошти в надійні ОВДП, може створити ситуацію перекладання коштів «з кишені в кишеню» за певний відсоток, що призведе до збільшення державного боргу країни.

Запровадження накопичувальної системи на децентралізованому рівні має ряд своєрідних ризиків, таких як:

- управлінські ризики, а саме ризики, пов'язані з неякісним управлінням пенсійними активами (купівля «сміттєвих» цінних паперів, купівля паперів із завищеними комісіями брокерів, недостовірна фінансова звітність тощо);

- ризики операційних витрат – запропонована модель реалізації накопичувальної системи через недержавні пенсійні фонди коштуватиме до 5% річних від обсягу накопичених коштів, тоді як в Європейських країнах вартість підтримки роботи накопичувального рівня становить близько 0,5%;

- ризик недовіри до фінансового сектору – за роки сформований у населення України невдалий досвід інвестування, значні втрати коштів у фінансових пірамідах, при ліквідації банків, під час фінансових криз у 2008 та 2014 роках, значна девальвація гривні за роки незалежності України можуть призвести до того, що додатковий збір із заробітної плати громадян збільшить тінізацію економіки України через недовіру населення до будь-яких фінансових інститутів.

Для будь-якого з розглянутих сценаріїв є характерними ризик ліквідності, інфляційний ризик, ризик відсоткових ставок, валютний ризик (при інвестуванні в зарубіжні активи) та інші ризики, пов'язані з інвестиційною діяльністю накопичених коштів.

Ризик знецінення накопичень через недостатній рівень дохідності в порівнянні з щорічною інфляцією, втрата гривнею своєї купівельної спроможності в довгостроковій перспективі та недостатня кількість фінансових інструментів для диверсифікованого інвестування – найважливіші ризики, оцінювання яких затримує запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування. Окремо для економіки України потрібно виділити ризик спадного економічного зростання через зменшення сукупного попиту, адже запровадження додаткового податку чи збору може призвести до скорочення споживання кожного громадянина, який є учасником накопичувальної системи.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Управління ризиками накопичувальної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування має бути покладено на державу, яка має сприяти зменшенню ризиків, що притаманні заощадженню пенсійних активів, збільшенню їх надійності, забезпеченню в майбутньому їхньої доходності. Розробка механізму захисту пенсійних активів, який також є першочерговим завданням держави, включає в себе систему запобігання ризиків, економічний захист пенсійних коштів, державний нагляд за використанням коштів накопичувальної системи [7].

Для мінімізації розглянутих ризиків передумовами запуску другого рівня пенсійної системи повинні стати:

- визначення механізму інвестування накопичених коштів на принципах максимальної диверсифікації та захищеності, законодавче закріплення лімітів інвестування;

- розширення діапазону можливих інструментів, запропонованих на інвестиційному ринку, в тому числі відкриття ринку землі як інструменту для довгострокового інвестування пенсійних коштів, ринку металів, розвиток прямого інвестування тощо;

- комплексне врегулювання питань ефективного функціонування ринків капіталу, підвищення якості обслуговування споживачів фінансових послуг, в тому числі пенсійних фондів;

- законодавче закріплення особистої відповідальності керівника фонду (державного чи приватного) за нерациональне чи неефективне інвестування пенсійних накопичень;

- податкове стимулювання для учасників системи – податкові пільги не лише робітнику, а й роботодавцю як стимул детінізації фонду заробітних плат;

- закріплення заборони в довгостроковій перспективі фінансувати дефіцит державного бюджету за рахунок пенсійних накопичень населення;

- покладання функцій з нагляду і контролю за накопичувальною системою на одного регулятора, яким може стати Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка з червня 2017 року отримала статус членства в управлінні в Міжнародній організації пенсійних наглядових органів (IOPS) [9].

- впровадження стандартів IOPS з питань нагляду за приватним пенсійним забезпеченням, а також надання прав регулятору для забезпечення ефективних механізмів захисту та попередження зловживань на ринках капіталу, зокрема від маніпулювання, інсайдерської торгівлі та ін.

Отже, передчасне запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування може призвести не тільки до виникнення ряду ризиків, збільшення вірогідності їх настання, а й негативно вплинути на подальші перспективи реалізації цієї системи у зв'язку з недовірою громадян в цілому до інституту загальнообов'язкового державного накопичувального пенсійного страхування.

Список літератури

1. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 № 1058-IV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.

2. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057-IV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.

3. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування» № 6677 від 10.07.2017 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/ebproc4_1?pf3511=62218.

4. Пікус Р.В. Соціальне страхування: навчальний посібник / Р.В. Пікус, Н.В. Приказюк, С.Б. Березіна, Д.Д. Третьак // – К.: ЦП «Компринт». – 2018. – 197 с.

5. Коваль О.П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні: вплив на економічну безпеку: монографія / О.П. Коваль // – К.: НІСД. – 2012. – 240 с.

6. Петрушка О.В. Накопичувальна система державного пенсійного страхування: переваги та ризики запровадження в Україні / О.В. Петрушка // Світ фінансів. – 2015. – № 1. – С.119-127.

7. Єлагін В.П. Проблеми запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні / В.П. Єлагін // Державне будівництво. – Харків. – 2016 – № 2. – С. 1-10.

8. Прийняття законопроекту про накопичувальні пенсії 6677-д неприпустиме // Центр економічної стратегії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Pryiniattia-zakonoproektu-6677-neprypustyme.pdf>.

9. НКЦПФР приєдналася до Міжнародної організації пенсійних наглядових органів // Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://smida.gov.ua/news/allnews/nkcprf_priehdnalasya_do_mizhnarodnoyi_organizaciyi_pensijnikh_naglyadovikh_organiv.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2003). Law of Ukraine «Compulsory Governmental Pension Insurance», Resolution No. 1058-IV of 09 July 2003. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2003) Law of Ukraine «Non-Governmental Pension Provision» Resolution No. 1057-IV of 09 July 2003. <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.

3. Verkhovna Rada of Ukraine (2018). Draft Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on the Introduction of the Cumulative System of Mandatory State Pension Insurance» No. 6677. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62218.

4. Pikus R.V., Prikazyuk N.V., Berezina S.B., Tretiyak D.D. (2018). Social Insurance: Textbook, Komprynt, Kyiv, 197 p.

5. Koval O.P. (2012). Prospects for the introduction of a compulsory accumulative pension system in Ukraine: the impact on economic security: monograph, Kyiv, 240 p.

6. Petrushka O.V. (2015). “Accumulation system of state pension insurance: advantages and risks of introduction in Ukraine”, *Nakopychualna systema derzhavnogo pensiihnoho strakhuvannya: perevahy ta ryzyky zaprovadzhennia v Ukraini*, *The World of Finance*, No. 1, pp.119-127.

7. Yelagin V.P. (2016). “Problems of introduction of the accumulation system of pension provision in Ukraine”, *Problemy zaprovadzhennia nakopychualnoi systemy pensiihnoho zabezpechennia v Ukraini*, *State building*, No. 2, pp. 1-10.

8. Adoption of the draft law on accumulation pensions 6677-d is inadmissible, Center for Economic Strategy, <http://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Pryiniattia-zakonoproektu-6677-neprypustyme.pdf>.

9. NSSMC joined the The International Organisation of Pension Supervisors (IOPS), Stock market infrastructure development agency of Ukraine, https://smida.gov.ua/news/allnews/nkcprf_priehdnalasya_do_mizhnarodnoyi_organizaciyi_pensijnikh_naglyadovikh_organiv.

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕЛЕМАТИЧНИХ СИСТЕМ У СТРАХОВИХ КОМПАНІЯХ

ЯНУЛЬ Інна Євгенівна

канд. екон. наук, доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: innarm@ukr.net

ІВАСЮК Марія Михайлівна

студентка 2-го курсу магістратури,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: maria.ivasiuk5@gmail.com

ЯНУЛЬ Инна Евгеньевна

канд. экон. наук, доц.,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
E-mail: innarm@ukr.net

ИВАСЮК Мария Михайловна

студентка 2-го курса магистратуры,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
E-mail: maria.ivasiuk5@gmail.com

ПРЕИМУЩЕСТВА ПРИМЕНЕНИЯ ТЕЛЕМАТИЧЕСКИХ СИСТЕМ В СТРАХОВЫХ КОМПАНИЯХ

YANUL Inna

PhD in Economics, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: innarm@ukr.net

IVASIUK Maria

second year Master's student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: maria.ivasiuk5@gmail.com

ADVANTAGES OF USING TELEMATICS SYSTEMS IN INSURANCE COMPANIES

Анотація. Розвиток страхового ринку залежить від низки факторів, проте основні з яких пов'язані з вмінням швидко взаємодіяти з клієнтами та правильно оцінювати вартість страхової послуги. Один із шляхів досягнення цих цілей є застосування переваг інформаційних технологій страховими компаніями у своїй діяльності, прикладом є застосування телематики у автострахованні.

Ключові слова: страхова компанія, страховий тариф, автостраховання, телематика, інформаційні технології.

Аннотация. Развитие страхового рынка зависит от ряда факторов, основные из которых связаны с умением быстро взаимодействовать с клиентами и правильно оценивать стоимость страховой услуги. Одним из путей достижения этих целей является применение предпочтений информационных технологий страховыми компаниями в своей деятельности, примером является применение телематики в автостраховании.

Ключевые слова: страховая компания, страховой тариф, автострахование, телематика, информационные технологии.

Abstract. The development of the insurance market depends on a number of factors, the main ones of which are related to the ability to quickly interact with clients and correctly estimate the cost of insurance services. One way to achieve these goals is to apply IT preferences to insurance companies in their activities, an example is the application of telematics in car insurance.

Key words: insurance company, insurance rate, auto insurance, telematics, information technology.

Вступ

Щодо страхування автотранспорту, страховий ринок досяг свого стабільного етапу життєвого циклу. Жорстка конкуренція та недостатність різноманіття продуктів призводить до зменшення доходів страховиків. Особливо коли йдеться про менш розвинені страхові ринки, де страхування автотранспорту є найбільшою частиною страхового портфеля.

Страхові компанії можуть втратити частину доходу через дві причини. По-перше, через те, що ці ринки є нестабільними. По-друге, оцінка страхового тарифу не відповідає індивідуальному ризику. Наприклад, пробіг одного водія становить 35000 км на рік, а іншого 10000 км, а платять воно однаково за страхування. Це призвело до зміни парадигми традиційних страхових полісів. Страхові компанії запропонували своїм клієнтам новий вид політики страхування – страхування на основі використання.

Огляд літератури

Актуальні питання автостраховання активно досліджуються представниками різних страхових компаній, а також вченими у структурі інформаційного розвитку страхового ринку.

Теоретичні та практичні аспекти управління ризиками фінансування інвестиційної діяльності підприємств різних галузей економіки є предметом професійної зацікавленості широкого кола дослідників. Зокрема, питання управління фінансовими ризиками інноваційної діяльності є інтересами дослідження таких відомих вчених як І. Бланк, О. Гудзь, М. Дем'яненко, І. Зеліско, В. Ковальов, Г. Корнійчук, О. Непочатенко, В. Опарін, С. Осадець, П. Стецюк, А. Чупіс, О. М. Шевченко.

Мета та завдання статті

Мета статті полягає у виробленні пропозицій і рекомендацій щодо застосування телематичних систем страховими компаніями. Серед завдань дослідження варто виокремити наступні:

- проаналізувати зарубіжний досвід впровадження телематичних систем у страхуванні за кордоном;
- з'ясувати організаційні аспекти використання телематики у практичній діяльності вітчизняних страховиків.

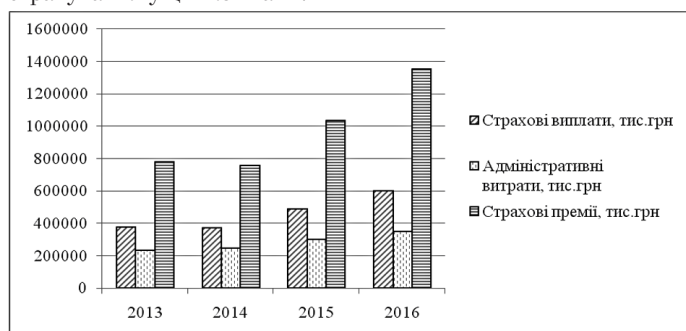
Виклад основного матеріалу дослідження.

Оплата страхових полісів автотранспорту, що базується на використанні транспортних засобів, з'являється у літературі під такими абрєвіатурами: UBI (страхування на основі використання), PAYD (Pay As You Drive), RHYD (оплатити, як ви їдете), MHYD (управляй тим, як ти їдши) RHHYD плати як і як багато ти їдши). Основою характеристикою є оплата продуктів страхування, які вони обирають на основі нових наборів інформації таких як: пробіг, час доби та поведінка водіння тощо.

Приватне акціонерне товариство «Страхова компанія «АХА Страхування» - один з лідерів на ринку ризикового страхування України, представлена на українському страховому ринку з 2007 року, входить до міжнародної фінансової Групи АХА (Франція). Сьомий рік поспіль АХА - страховий бренд №1 у світі (за результатами міжнародного агентства Interbrand). У 2014 році АХА визнана кращим зеленим страховим брендом у всьому світі. Сьогодні в Україні компанії довіряє більше півмільйона клієнтів.

Відповідно до внутрішнього звіту страховика за 12 місяців 2015 року АХА в Україні збрала понад 1 млрд грн страхових премій, що на 44% або на 331 млн грн перевищує результат минулого року за аналогічний період.

Надходження страхових премій «АХА Страхування» протягом останніх років зростає (рис 1), що свідчить про залучення додаткових договорів страхування, а також збільшення об'єктів страхування у цій компанії.

Рис. 1. Динаміка основних доходів та витрат СК «АХА Страхування» протягом 2013-2016 рр.

Джерело: побудовано на основі [3]

Компанія дбає про своїх клієнтів, що свідчить про хорошу репутацію компанії. Рівень виплат протягом 2013-2016 рр. становив близько 45%, що впливає на довіру споживачів (табл. 1).

Таблиця 1

Розрахунок рівня виплат СК «АХА Страхування»

Показник	2013	2014	2015	2016
Страхові виплати, тис. грн	380119	374064	490491	601896
Адміністративні витрати, тис. грн	234471	248110	301069	350093
Страхові премії, тис. грн	782749	758208	1034795	1353083
Рівень виплат, %	48,6	49,3	47,4	44,5
Частка адміністративних витрат, %	30,0	32,7	29,1	25,9

Джерело: складено на основі [3]

Протягом усього досліджуваного періоду компанія розвивається під впливом сучасних технологій. Прикладом є використання телематики. Така програма отримала назву для клієнтів КАСКО Smart (табл.2).

Відтепер автовласники зможуть покращувати свої водійські навички і одночасно зменшувати вартість автострахування, оскільки з полісом КАСКО Smart можна отримати знижку від 5 до 30% протягом першого року страхування.

Таблиця 2

Характеристика телематичної системи в «АХА Страхування»

Ціль	Знизити ймовірність настання аварійних ситуацій на дорогах
Міста-клієнти	Київ, Дніпро, Харків, Львів, Полтава, Кременчук, Запоріжжя, Одеса
Особливість продукту	Використання телематичного пристрою, котрий аналізує та оцінює стиль керування водія
Об'єкт страхування	Легкові автомобілі 2008-2017р.в., більше 200 000грн
Початок укладання договору, знижка	5%
Максимальна знижка за рік	30%
Максимальна знижка на послугу	60%

Джерело: складено автором на основі [3]

Інноваційний продукт КАСКО Smart від «АХА Страхування» доступний для мешканців Києва, Дніпра, Харкова, Львова, Полтави, Кременчука, Запоріжжя та Одеси. Особливість продукту полягає у використанні телематичного пристрою, який аналізує та оцінює стиль керування водія. КАСКО Smart покликаний знизити ймовірність настання аварійних ситуацій на дорогах.

При укладенні договору КАСКО Smart автовласник відразу ж отримує 5% знижки, а загальна знижка за рік може скласти до 30% від загального платежу. З кожним наступним роком розмір знижки може збільшуватися аж до 60% знижки на 4й рік страхування.

Щоб активувати усі можливості КАСКО Smart, на автомобіль встановлюється телематичний пристрій, який безкоштовно надається клієнту. Водій завантажує мобільний додаток, завдяки якому може відслідковувати власний стиль керування, отримувати рекомендації щодо його покращення та заробляти бали. Отримані бали конвертуються у знижку, яка надається при сплаті 4-ї частини платежу.

«Цей продукт має дві чіткі переваги: по-перше, водій може отримати суттєву знижку за свої навички керування, по-друге – дослухатися рекомендацій і підвищити рівень безпеки, як для себе і пасажирів, так і для інших учасників дорожнього руху, - розповідає Максим Межебицький, віце-президент СК «АХА Страхування». – Іншими словами, чим безпечніше ви їдете, тим більше у вас можливостей отримати максимальну знижку і вплинути на безпеку на дорогах» [1].

На страхування приймаються легкові автомобілі 2008 – 2017 р.в. та вартістю більше 200 000 грн. Договір страхування укладається з розстрочкою страхового платежу на чотири рівних частини, які сплачуються з інтервалом 3 місяці. Залежно від набраної кількості балів визначається знижка, яка надається Страхувальнику при сплаті 4-ї частини страхового платежу. Дана знижка може сягнути 100%, що означає звільнення від сплати 4-ї частини платежу.

При укладанні договору клієнт телематичної системи отримує наступні переваги [1]:

- гарантована знижка 5% при укладанні договору;
- розвиток навичок безпечного керування;
- аналіз та оцінка стилю керування;
- чим довше з АХА, тим більша знижка.

Для розумної економії необхідно подолати три кроки:

- придбати КАСКО Smart в офісах АХА;
- встановити телематичний пристрій у авто;
- завантажити мобільний додаток для відслідковування стилю керування.

Крім того, дана система передбачає набір балів, за котрі у майбутньому клієнт отримає деякі переваги. Залежно від набраної кількості балів страховальник може отримувати знижку при сплаті 4-ї частини платежу або взагалі не сплачувати її.

Детальніше про знижки [1]:

- протягом 1-го року страхування знижка може становити 30% від загального платежу (5% при укладанні договору +25% в разі отримання більше 75 балів);

- за відсутності збитків протягом 1-го року на 2-ий рік страхування знижка може становити 45% від загального платежу (5% при укладенні договору + 25% в разі отримання більше 75 балів + 15% за беззбитковість);

- за відсутності збитків протягом 2-х років страхування знижка на 3-ій рік може становити 55% від загального платежу (5% при укладенні договору + 25% в разі отримання більше 75 балів + 25% за беззбитковість);

- за відсутності збитків протягом 3-х років страхування знижка на 4-ий рік може становити 60% від загального платежу (5% при укладенні договору + 25% в разі отримання більше 75 балів + 30% за беззбитковість).

Станом на червень 2015 року у світі налічується близько 8,7 млн. активних користувачів телематичних пристроїв. Телематику у страхуванні почали використовувати порівняно недавно (близько 10 років тому страховики США почали пропонувати продукти, які давали можливість оплачувати КАСКО за милі, проїхав автомобіль). З часом почали з'являтися програми, які не тільки відстежують пробіг авто, але й дозволяють оцінити характер поведінки водія на дорозі.

Телематика не відстежує місце розташування автомобіля, не передає ніяких програм та інших даних в автомобіль, не веде аудіо та відео запис, не передає інформацію про перевищення швидкості в компетентні органи.

Рішення наступного покоління для страхування на основі UBI. Такі рішення були реалізовані у всьому світі. Основний недолік полягає в тому, що ці рішення мають тенденцію аналізувати лише традиційні параметри телематики для оцінки поведінки водія. Таблиця 3 містить підсумок списку цих рішень UBI та їх основних функцій.

Таблиця 3

Узагальнений перелік рішень UBI, реалізованих у всьому світі

Страхова компанія	Країна	Назва програми UBI	Страхова концепція	Технологічна програма	Джерело передачі даних
AIOI	Японія	Pay as you drive	Страхування автомобіля на відстані	Б-книга (телематична служба підписки надана Toyota Motor Корпорація)	Мобільні дані обслуговування
AVIVA	Канада	Автограф	Страхування базується на традиційній телематиці з декількома рівнями ризику протягом 24 періоду	Пристрій підключено до діагностичного порту транспортного засобу	Універсальний серійний автобус
AXA	Італія	Автометрика	Страхування транспортного засобу, яке базується на основі відстані	GPS-based	Обслуговування- мобільні дані
Generali	Італія	Protezione Statalitare	Страхування базується на традиційній телематиці отримання даних	GPS-based	Обслуговування- мобільні дані
AXA Wintenthur	Швейцарія	Crash Recorder	Запис страхових випадків	Event-data recorder	Отримані дані з технологічної програми
MAPFRE	Іспанія	YCAR	Страхування базується на традиційній телематиці з декількома рівнями ризику протягом 24 періоду	GPS-based	Обслуговування- мобільні дані
RSA Insurance Group	Велика Британія	More Than Green Wheels Insurance	Страхування базується на традиційній телематиці з декількома рівнями ризику протягом 24 періоду	Пристрій підключено до діагностичного порту транспортного засобу	Обслуговування- мобільні дані
Uniqua	Австрія	Safeline	Страхування базується на традиційній телематиці з декількома рівнями ризику протягом 24 періоду	GPS-based	Обслуговування- мобільні дані
WGV	Німеччина	Young & Safe	Страхування базується на традиційній телематиці з декількома рівнями ризику протягом 24 періоду	GPS-based	Обслуговування- мобільні дані

Джерело: складено автором на основі [4]

Оплата страхових полісів автотранспорту, що базується на використанні транспортних засобів, з'являється у літературі під такими абрєвіатурами: UBI (страхування на основі використання), PAYD (Pay As You Drive), PHUD (оплатити, яв ви їдете), MHUD (управляй тим, як ти їздиш) PNHUD плати як і як багато ти їздиш). Основою характеристикою є оплата продуктів страхування, які вони обирають на основі нових наборів інформації таких як: пробіг, час доби та поведінка водіння тощо [3].

Премії вираховуються з рейтингу водійського ризику. Пристрої встановлені в транспортному засобі через OBD (діагностику на борту). Інтерфейс або професійно встановлені телематичні пристрої зберігають дані про стиль водія, а також про милі і відправляють прямо до постачальника послуг страхування. Збережені дані як правило передаються на центральний сервер, де містяться додаткові дані про стиль водіння, які є екстрапольованими на майбутнє. У контексті страхування, що базується на використанні, необхідна сегментація існуючих технічних рішень.

Збір даних транспортних засобів, даних про стиль поведінки та всі, пов'язані з ними параметри є основою кожної телематичної системи. Система телематики дає змогу збирати дані з усіх датчиків та даних про місцезнаходження. Деякі з найпоширеніших пристроїв, що збирають ці дані з автомобіля можна поділити на [4]:

- післяпродажне обслуговування професійно встановлених пристроїв (пристрої чорного ящика);

- післяпродажні самопідключені пристрої, як правило, підключені до OBD інтерфейсу;

- OEM-пристрої, встановлені під час виробничого процесу; смартфони.

Телематичні системи пропонують безліч переваг страховикам, споживачам та суспільству. Прив'язка страхових премій до індивідуального транспортного засобу дозволяє точніше оцінити ризик настання страхової події. Це підвищує доступність для водіїв з меншим рівнем ризику, багато з яких є водіями з низьким доходом. Це також дає споживачам здатність контролювати свої витрати на персонал, заохочуючи їх знизити пробіг та виховувати в собі безпечніші звички у водінні.

Таблиця 4
Класифікація і опис переваг використання програми UBI

Переваги	Опис
Соціальні переваги	Зменшення частоти та тяжкості аварій; зменшення часу на відгук на аварію; відстежування і відновлення вкраденого транспортного засобу; встановлення провини для покращення справедливості при вирішенні претензій; зменшення часу водіння, забруднення заторів і споживання енергії
Економічні переваги	Зменшення шансів на нещасні випадки; підвищення ефективності обробки претензій; дозволення раннього виявлення і запобігання шахрайству; включення ціноутворення на основі профілів ризику
Переваги для навколишнього середовища	Збільшення використання маршрутів без заторів і обмеження використання автомобілів; зменшення споживання палива; ліміт використання транспортного засобу; поліпшення технічного обслуговування автомобілів; зменшення викидів CO ₂
Переваги для страхових компаній	Правильне класифікування ризиків; підвищення точності ціноутворення; зберігання прибуткових рахунків; шахрайські претензії; дозволення знизити страхових внесків; зменшення витрат на претензії; диференціювання бренду
Переваги для страхувальників	Зменшення рівня премії; продемонструвати безпечні водійські звички після аварії; послуги з доданою вартістю (діагностика автомобіля, відновлення вкрадених автомобілів, аварійні служби, моніторинг підлітків та ін.)

Джерело: складено на основі [3]

Незалежно від програми телематичної системи, її цінність властива не тільки для користувача, але для всієї екосистеми, як показано в табл.4. Сильні сторони цих технологій переважають над їхньою слабкістю.

Дані записуються спеціальним телематичним пристроєм. Більшість даних, які використовуються водієм, страхування чи інший зацікавлений учасник екстраполюється з базового набору вихідних даних, придбаних телематичним пристроєм. З цієї причини точність та надійність отриманих даних відіграють важливу роль у зручності використання систем, на які покладаються отримання вихідних даних.

Приклад вихідних даних, що збираються з телематичних пристроїв, наведено в таблиці 5. Ця сукупність даних збирається та обробляється для потреб страхової компанії в одному з проєктів, що здійснюються в Центральній та Східній Європі.

Таблиця 5
Збережені дані, що надходять від телематичних систем

Дані	Необроблені дані	Опис
Розташування транспортного засобу (GPS-точка)	Ширина	Глобальна ширина транспортного засобу
	Довжина	Глобальна довжина транспортного засобу
	TimeStamp Час	Час в мілісекундах, коли дані отримані з GPS
	Швидкість	Швидкість руху автомобіля на основі останніх двох точок GPS сигналів
Надмірні сили, що діють на транспортний засіб	Сила Oci X	Сила більше 0,2 Г, яка діє перпендикулярно до довжини транспортного засобу
	Сила Oci Y	Сили Force більше 0.2G, що діє паралельно довжині транспортного засобу

Джерело: складено на основі [5]

Архітектура рішення телематики для збору, комунікації, управління та аналізу даних є дуже зручною як для страхових компаній, так і для клієнтів. Модель даних також була введена в якості одного з найважливіших факторів для процесу виставлення рахунків страхової компанії.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Результати використання телематичних систем передбачають потенціал як для страхових компаній, так і для водіїв. Ми підтвердили, що політика може виявитися корисною, особливо на ринках, що розвиваються. Крім того, нові ринки мають великий потенціал і страхові компанії повинні будуть активно впроваджувати нові бізнес-моделі.

Найважливішою частиною для страхових компаній є визнання важливості екологічного фактору при узгодженні індивідуального ризику і ціни за страховий продукт. Пропоноване рішення телематики, хоча і реалізоване у Східній Європі, має довести легке адаптування до інших країн.

Майбутні дослідження повинні перевіряти модель з більш великими, неоднорідними зразками, що у свою чергу буде доз-

воляти оцінювати переваги для страховиків та водіїв для більш масштабного навчання. Однією з ключових проблем у такій роботі буде забезпечення конфіденційності даних волонтерів. Майбутня робота також повинна розглянути можливість впровадження телематики в інші види транспортних засобів, таких як вантажівки, поїзди, кораблі тощо.

Переваги від економічних до соціальних та переваг для водіїв та страхових компаній є очевидними. Тому страхові компанії потребують знаходження шляху наближення страхових полісів UBI до водія, або шляхом пропонування знижок або знаходження будь-яких інших переваг, що можуть залучити нових користувачів.

«АХА Страхування» на ринку України нещодавно розпочала пропонувати своїм клієнтам КАСКО Smart, проте ця інновація на ринку дозволить оптимізувати сили страхової компанії для якомога точнішого визначення ризику. У свою чергу це дозволить збільшити надходжень страхових платежів, а також мінімізує втрати щодо помилкового виставлення страхового тарифу.

Список літератури:

1. Офіційний сайт СК «АХА Страхування» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://axa-ukraine.com>.
2. Офіційний сайт Aioi, Pay-as-you-drive [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ioi-sonpo.co.jp>.
3. Звіти «АХА Страхування» за 2012-2016 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://axa-ukraine.com/company/funds>.
4. Amigo A. J., Bodas R. S. Systems and methods for linking vehicles to telematics-enabled portable devices : 8635091 USA. – 2014.
5. Mikulski J. Using telematics in transport // International Conference on Transport Systems Telematics. – Springer, Berlin, Heidelberg, 2010. – С. 175-182.
6. J. Reifel. AT Kerney [Електронний ресурс] / J. Reifel, M. Hales. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.atkearney.com>.

References

1. Ofitsiyni sait SK «AKhA Strakhuvannia» [Elektronnyi resurs] – Access: <https://axa-ukraine.com>.
2. Ofitsiyni sait Aioi, Pay-as-you-drive [Elektronnyi resurs] – Access: <http://www.ioi-sonpo.co.jp>.
3. Zvity «AKhA Strakhuvannia» za 2012-2016 roky [Elektronnyi resurs] – Access: <https://axa-ukraine.com/company/funds>.
4. Amigo A. J., Bodas R. S. Systems and methods for linking vehicles to telematics-enabled portable devices: 8635091 USA. – 2014.
5. Mikulski J. Using telematics in transport // International Conference on Transport Systems Telematics. – Springer, Berlin, Heidelberg, 2010. – С. 175-182.
6. J. Reifel. AT Kerney [Elektronnyi resurs] / J. Reifel, M. Hales. – 2010. – Access: <http://www.atkearney.com>.

ПРОКОФ'ЄВА Олена Володимирівна
канд. екон. наук, асист.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: velz.ellena@gmail.com
СЕРПУТЬКО Олексій Васильович
магістр 2 курсу,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: alex_serputko@ukr.net

ПРОКОФЬЕВА Елена Владимировна
канд. экон. наук, ассист.,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
E-mail: velz.ellena@gmail.com
СЕРПУТЬКО Алексей Васильевич
магистр 2 курса,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
E-mail: alex_serputko@ukr.net

PROKOFIEVA Olena
PhD in Economics, Assistant Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: velz.ellena@gmail.com
SERPUTKO Olexsii
second year Master's student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: alex_serputko@ukr.net

ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ ДЕПОЗИТІВ В УКРАЇНІ

ЭВОЛЮЦИЯ СИСТЕМЫ СТРАХОВАНИЯ ДЕПОЗИТОВ В УКРАИНЕ

EVOLUTION OF DEPOSIT INSURANCE SYSTEM IN UKRAINE

Анотація. У статті висвітлено підходи до трактування захисту, страхування і гарантування вкладів. Визначено сутність та основне призначення системи страхування депозитів, наведена її класифікація. Розглянуто основні засади функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, його завдання, основні функції. Досліджено основні періоди розвитку вітчизняної системи страхування депозитів.

Ключові слова: депозит, система страхування депозитів, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Аннотация. В статье освещены подходы к трактованию защиты, страхования и гарантирования вкладов. Определена сущность и основное назначение системы страхования депозитов, приведена ее классификация. Рассмотрены основные принципы функционирования Фонда гарантирования вкладов физических лиц, его задачи, основные функции. Исследованы основные периоды развития отечественной системы страхования депозитов.

Ключевые слова: депозит, система страхования депозитов, Фонд гарантирования вкладов физических лиц.

Abstract. The article examines approaches to the interpretation of protection, insurance and deposit guarantee. The nature and main purpose of the deposit insurance system was defined, and its classification was given. The main principles of functioning of the Deposit Guarantee Fund, tasks and main functions were considered. The key periods of development of the national deposit insurance system were studied.

Key words: deposit, deposit insurance system, Deposit Guarantee Fund.

Вступ

Специфікою банківської діяльності є те, що банк оперує переважно залученими коштами, найбільшу частину яких складають ресурси залучені з депозитних джерел. З метою захисту вкладників та підвищенні довіри до банківської системи в Україні була створена система страхування депозитів. Від того наскільки ефективно в країні працює система страхування депозитів залежить рівень розвитку банківської системи.

Саме тому в умовах фінансової нестабільності, падіння довіри до банківських установ і, як наслідок, відтоку депозитів населення зростає необхідність розвитку системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Огляд літератури

Дослідженню сутності та особливостей системи страхування депозитів фізичних осіб та її впливу на фінансову стабіль-

ність, присвячені наукові праці провідних вітчизняних учених: С. Волосович[2], І. Лютого [4], В. Огієнка [8], Ю. Серпенікова[11], Т. Смовженко [12].

Мета та завдання статті

Метою статті є узагальнення теоретичних підходів до сутності системи страхування депозитів та розробка практичних рекомендацій щодо оптимізації діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

У відповідності до мети дослідження у роботі були поставлені та розв'язані такі завдання:

з'ясовано сутність, цілі та значення системи страхування депозитів;

уточнено сутність поняття «страхування депозитів»;

визначено основні етапи розвитку системи страхування депозитів фізичних осіб в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

При дослідженні питань захисту вкладів виникає чимало суперечностей у трактуванні основних понять у даній сфері. Існують різні погляди науковців щодо тотожності понять захист, страхування і гарантування вкладів (деPOSITIV).

Огієнко В. І., Кожель Н. О. вважають, що захист депозитів включає страхування та гарантування депозитів. При цьому система захисту включає, крім страхування, банкрутство проблемного банку з наступною виплатою вкладів їх власникам; злиття або приєднання проблемного банку до більшого фінансово стійкого банку; санацію проблемного банку шляхом надання стабілізаційних кредитів і/або поручительства за нього; переведення у державні банки рахунків державних підприємств або підприємств галузей економіки, які регулюються державою [8, с. 19].

Деякі науковці вважають поняття «страхування депозитів» і «гарантування депозитів» синонімами. Так, Єпіфанов А. О., Маслак Н. Г., Сало І. В. надають наступне визначення поняття «страхування (гарантування) вкладів» – це комплекс заходів держави та центрального банку, спрямований на підтримку стійкості банківської системи [9, с. 118]. Волосович С. В. визначає поняття «страхування депозитів» як систему економічних відносин, що передбачає відшкодування вкладникам суми депозитів та відсотків за ними в повному або частковому обсязі відповідно до договору страхування чи чинного законодавства у разі банкрутства фінансової установи [3, с. 92].

Для кращого розуміння сутності понять доцільно звернутися до визначення термінів у законодавстві України.

Відповідно до Цивільного кодексу України (ст. 560) за гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку. Гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником [13, с. 44].

Стосовно гарантування банківських депозитів бенефіціаром виступають вкладники (власники грошових коштів); принципал – банк, що не може виконати свої зобов'язання перед вкладниками; гарант – спеціалізована фінансова установа, що гарантує повернення коштів.

Відповідно до чинного законодавства страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [10]. Страхові відносини передбачають участь двох сторін – страховика і страховальника, а у відносинах страхування вкладів три сторони: банк, вкладник і установа, що гарантує повернення коштів закладами. Крім того, така спеціалізована установа не має на меті отримання прибутку від розміщення своїх ресурсів, що суперечить природі страхових відносин. Також можна виокремити різну мету гарантування депозитів та страхування. Так, при традиційному страхуванні – це захист майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, а при страхуванні вкладів через створення відповідного фонду – укріплення довіри до банківської системи та стимулювання залучення коштів громадян.

Отже, можна стверджувати, що відшкодування гарантованої суми вкладів поєднує ознаки гарантування і страхування, а поняття захисту вкладів є більш широким поняттям.

Основні цілі, яких держава намагається досягти при створенні системи страхування депозитів, такі:

- сприяння створенню і мобілізації заощаджень, що має важливе значення для забезпечення реальних інвестицій в економіку;
- підвищення ступеня довіри до банківської системи;
- забезпечення стійкості банківської системи і грошового обороту;
- захист дрібних вкладників від ризиків, які вони не спроможні оцінити і врахувати у своїх економічних рішеннях [7, с. 37].

Наявність різних методичних підходів до класифікації систем гарантування депозитів зумовлює необхідність їх узагальнення з виокремленням класифікаційних ознак для різних видів. У формалізованому вигляді класифікація систем гарантування вкладів наведена у таблиці 1.

Таблиця 1
Види систем гарантування депозитів

№	Класифікаційна ознака	Види
1	2	3
1	Залежно від формальності	а) експліцитна (формальна, відкрита) б) імпліцитна (неформальна, прихована)
2	Залежно від правового регулювання	а) імперативна; б) диспозитивна;
3	Залежно від централізації	а) централізована; б) децентралізована;
4	Залежно від форми участі	а) обов'язкова; б) добровільна; в) комбінована;
5	Залежно від форми власності	а) державна; б) приватна; в) змішана;
6	За ступенем державної участі у фінансовому забезпеченні (покритті) страхових виплат	а) відсутність державного покриття; б) законодавча участь держави у покритті; в) неясність держави щодо покриття; г) неясне покриття; д) обмежене покриття; е) повне покриття;
7	Залежно від способу та характеру зборів з учасників	а) авансових внесків; б) внесків за фактом; в) фіксованих внесків; г) диференційованих внесків; д) комбінованих внесків;
8	Залежно від функцій страховика	а) виплатна каса; б) виплатна каса з розширеними повноваженнями; в) фонд мінімізації ризиків.

Джерело: [11, с. 268].

За класифікацією МВФ системи страхування поділяються на два основних види:

- експліцитний (формальний, відкритий);
- імпліцитний (неформальний, прихований).

Формальний вид системи страхування передбачає чітке встановлення порядку, строків, розмірів виплат гарантованих сум закладами, а також конкретний порядок виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Відповідно, неформальний вид системи гарантування вкладів характеризується відсутністю спеціалізованого фонду для виплат коштів та обов'язкових платежів до даного фонду, відсутністю порядку відшкодування коштів закладами (не визначено строки, розміри відшкодування).

Переваги неформальної системи полягають у рівній захищеності вкладників незначних і великих коштів і відсутності необхідності для держави організувати страховий фонд. До недоліків неформальної системи можна віднести наступні: рішення про санацію банку залежить від частки держави в цьому банку; приватним банкам, що мають проблеми, допомога, як правило, не надається; платники податків несуть основну частину витрат на поновлення ліквідності банківської системи; уряд самостійно приймає рішення про банкрутства банків.

В залежності від обов'язковості законодавчого закріплення виділяють імперативний і диспозитивний види систем гаран-

тування вкладів. Імперативний вид передбачає визначення усіх ключових складових функціонування системи гарантування вкладів на законодавчому рівні: правила та процедури, суб'єкти і об'єкти, рівень внесків учасників, механізми виведення неплатоспроможних банків з ринку. При диспозитивному виді системи гарантування вкладів основні засади функціонування системи базуються на варіативності кожного конкретного випадку. До переваг імперативного виду систем гарантування вкладів можна віднести законність, прозорість, уніфікованість правил, але при цьому недоліком є неможливість гнучкого підходу при індивідуальних обставинах. Відповідно більш гнучким підходом, що враховує конкретні індивідуальні особливості є диспозитивна система гарантування вкладів, але відсутність законодавчо встановлених правил в цілому не сприяє підвищенню довіри населення до банківської системи, що призводить до зменшення обсягів залучених депозитів.

Також в банківській практиці використовують два підходи до системи страхування депозитів: централізований і децентралізований. Централізована система передбачає створення міжбанківського фонду страхування чи гарантування депозитів, що формується за рахунок внесків (первісних, регулярних та спеціальних) комерційних банків, які ведуть роботу з вкладами фізичних осіб. Децентралізована система передбачає створення резерву безпосередньо на рівні комерційного банку [6, с. 81].

В залежності від форми власності більшість авторів виділяють три види системи гарантування вкладів: державна, приватна, змішана. При цьому деякі автори деталізують розподіл в залежності від форми власності, виділяючи чотири види [8, с. 122]:

- система страхування, що передбачає 100% участі держави, де управління та фінансування здійснюється державою;
- система страхування через фонди, якими керують суспільні корпорації та які частково фінансуються банками;
- фонди, що спільно керуються банками та державою, фінансуються, як правило, банками;
- часткове управління зі схемою взаємного страхування, без участі держави.

За умови державного фінансування у випадку банкрутства банків інші банки не поділяють витрати, що спричиняє досить високий рівень морального ризику. Крім того, державна форма власності на відміну від приватної передбачає неприбуткову діяльність, що призводить до неефективного використання коштів спеціалізованого фонду. З іншої сторони, відсутність державного впливу суттєво збільшує рівень ризику і перекладає витрати на самі банки.

За ступенем державної участі у фінансовому забезпеченні страхових виплат є системи страхування вкладів із створенням додаткових державних гарантій і без створення додаткових державних гарантій. У першому випадку центральний банк відкриває на користь системи страхування вкладів кредитну лінію, якою вона може скористатися при недостатності поточних коштів фонду для здійснення основної діяльності. У другому випадку фінансові ресурси фонду обмежені власними надходженнями [2].

В залежності від способу та характеру зборів з учасників системи гарантування вкладів виділяють системи: авансових внесків, внесків за фактом, фіксованих внесків, диференційованих внесків. При авансових внесках збори з учасників системи гарантування вкладів, за рахунок яких формується фонд, стягуються наперед, до настання недоступності вкладів. Внески за фактом передбачають стягнення зборів після настання недоступності вкладів. При фіксованих внесках встановлюється однаковий коефіцієнт, який прив'язаний до бази гарантованих депозитів або до обсягу залучених депозитів.

Диференційовані внески передбачають встановлення коефіцієнту від визначеної оцінки ступеня ризику банку [12, с. 67].

Україна стала однією з перших країн пострадянського простору, яка змогла побудувати функціонуючу систему гарантування вкладів, що постійно оновлюється і реформується.

На основі аналізу основних подій у банківському секторі та нормативно-правових актів з питань регулювання банківської сфери можна виокремити основні періоди становлення і розвитку національної системи гарантування вкладів фізичних осіб (табл. 2).

Таблиця 2
Еволюція системи гарантування вкладів в Україні

№	Період	Нормативно-правовий акт	Гарантована сума, грн.
1.	1991-1997 рр.	Відсутність спеціалізованого НПА, ЗУ «Про банки і банківську діяльність»	–
2.	1998-2000 рр.	Указ Президента «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб-вкладників комерційних банків»; Положення про порядок створення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, формування та використання його коштів	500
3.	2001-2007 рр.	ЗУ «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб»	1 200-50 000
4.	2008-2011 рр.	ЗУ «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», ЗУ «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України»	150 000
5.	2012-2014 рр.	ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»	200 000
6.	2014-до сьогодні	ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку»	200 000

Джерело: складено автором на основі [11, 14, 16].

Спроба запровадження в Україні системи страхування депозитів була здійснена ще на початку 90-х рр. ХХ ст. Так, ст. 39 Закону «Про банки і банківську діяльність» від 20 березня 1991 р. (нині не чинний) містила положення про те, що «Україна гарантує збереження вкладів і цінних паперів громадян в Ощадному банку України та їх видачу вкладникам на першу вимогу». Відповідно до ст. 42 цього ж Закону «комерційні банки можуть залучати грошові кошти громадян в ощадні вклади. Для забезпечення повернення вкладів банками утворюється міжбанківський фонд страхування вкладів громадян». Порядок утворення цього фонду встановлювався НБУ, який у 1996 р. розробив проект Положення про міжбанківський фонд обов'язкового страхування вкладів фізичних осіб. За цим документом Фонд мав бути незалежною, фінансово самостійною, спеціалізованою організацією, що функціонує на засадах самоврядування. Представники банківського сектору не сприйняли положення про обов'язкове перерахування до Фонду частки сплаченого статутного капіталу банку та інших регулярних внесків. З огляду на ці та інші проблеми проект Положення так і не набрав юридичної сили.

Отже, можна стверджувати, що в Україні були спроби запровадити недержавну систему захисту вкладів через створення самими банками фондів добровільного страхування вкладів. Це здійснювалося передусім з метою забезпечення повернення вкладів громадян, виплат відсотків за користування ними банками. Про забезпечення фінансової та банківської безпеки тоді не йшлося. Вітчизняна банківська практика початку 90-х рр. свідчила про те, що вкладники здебільшого вкладали кошти не в банки, а в так звані «фінансові піраміди», де їм обіцяли значно більші відсотки і швидкі виплати, а банки не виявили особливого бажання витратити власні ресурси.

Так, відповідний фонд страхування вкладів в Україні був створений ще у вересні 1998 р., підґрунтям для даної події став Указ Президента «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків», даним нормативно-правовим актом було затверджено Положення «Про порядок створення ФГВФО, формування та використання його коштів». Цим же Указом було встановлено, що у випадку неповернення вкладу фізичній особі в комерційному банку, державою гарантується відшкодування за вкладом, включаючи відсотки, у розмірі вкладу, але не більше 500 гривень. Указ Президента України стосувався захисту прав фізичних осіб-вкладників тільки вітчизняних комерційних банків, а до державних та іноземних банків його положення не застосовувалися.

Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» [16], який визначав основні принципи функціонування ФГВФО та сферу його взаємовідносин з Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, Національним Банком України, а також окреслив процедуру виплати відшкодування вкладникам банків було прийнято тільки 20 вересня 2001 року.

Даним Законом було визначено склад учасників Фонду, порядок інформування вкладників та надання інформації для Фонду, встановлено правовий статус Фонду та його керівні органи, деталізовано порядок формування та використання коштів Фонду.

З прийняттям Закону «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» розмір відшкодування було збільшено до 1200 грн та затверджено порядок збільшення розміру відшкодування за рішенням адміністративної ради Фонду з урахуванням динаміки на депозитному ринку України.

Швидкі темпи зростання банківських депозитів фізичних осіб обумовили потребу зростання розміру гарантованого відшкодування за депозитами. Протягом 2001-2007 років розмір відшкодування збільшувався дев'ять разів і у 2007 році склав 50 000 грн.

Також спостерігалась тенденція до нарощування обсягів фінансових ресурсів Фонду, які наприкінці 2007 року становили 1335,5 млн грн порівняно з 68,8 млн грн станом на кінець 2001 року.

Поштовхом до початку нового етапу у розвитку системи гарантування вкладів стала фінансова криза 2008 року, що супроводжувалась масовим відтоком коштів із депозитних рахунків фізичних осіб [4]. З метою відновлення довіри населення до банківської системи, Законом України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» підвищено розмір гарантованої суми відшкодування було збільшено втричі із 50 тис. грн. до 150 тис. грн. Як наслідок, виникла необхідність збільшення фінансових ресурсів фонду, які б забезпечували виплати у повному обсязі. Зважаючи на фінансову кризу і на неможливість підвищення розміру зборів з банків, 31.10.2008 року Верховна Рада України затвердила інший спосіб поповнення коштів Фонду: шляхом щорічних внесків Національним банком України в розмірі 25,0% від перевищення кошторисних доходів над кошторисними витратами, але не менше 1 млрд. грн. Крім того було передбачено можливість отримання Фондом кредитів від Національного банку України під облікову ставку [1, с. 151-152].

Погіршення довіри населення до банківської системи та масова паніка через глобальну фінансову кризу спричинили значний відтік депозитів з банків. Так, у 2010 році обсяг вкладів фізичних осіб порівняно з попереднім роком зменшився майже на 7 млрд. грн. Також протягом після кризового періоду було введено тимчасову адміністрацію та розпочато виплати гарантованої суми відшкодування вкладникам одинадцяти банків.

До 2012 року національна система гарантування вкладів працювала за принципом «виплатної каси», фактично всі функції Фонду зводились до забезпечення достатності фінансових ресурсів для виплат гарантованої суми відшкодувань та організації таких

виплат [5]. Складна післякризова ситуація, погіршення ліквідності вітчизняних банків, зменшення довіри населення до банківської системи обумовили потребу реформування національної системи гарантування вкладів.

Варто зазначити, що з 21.09.2012 року Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» втратив чинність, а вступив у дію Закон України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Чинним законодавством встановлено розмір відшкодування 200000 грн з урахуванням відсотків. Відповідно до Закону участь банків у Фонді є обов'язковою (крім АТ «ОЩАДБАНК»).

Даним Законом було розширено повноваження ФГВФО, так була впроваджена процедура виведення неплатоспроможних банків з ринку шляхом введення тимчасової адміністрації та ліквідації неплатоспроможних банків. Також, даним Законом було окреслено умови, при настанні яких комерційний банк може бути віднесено до категорії проблемних та неплатоспроможних банків.

До Закону було внесено декілька поправок якими, зокрема, було впроваджено наступні зміни:

- мінімальний розмір граничної суми відшкодування закріплено на рівні 200 тис. грн., без можливості її зменшення;
- розширено перелік здійснення операцій під час тимчасової адміністрації кредиторами неплатоспроможного банку, у тому числі, щодо проведення соціальних виплат;
- визначено дату початку виплат коштів вкладникам за рахунок цільової позики Фонду гарантування під час дії тимчасової адміністрації;
- встановлено спрощений порядок проведення процедур, пов'язаних з придбанням інвестором неплатоспроможного або перехідного банку;
- визначено порядок виведення неплатоспроможного банку з ринку за участі держави в особі Міністерства фінансів України або державного банку;
- розширено напрямки використання коштів Фонду гарантування, у тому числі надання приймаючому або перехідному банку позики на умовах субординованого боргу тощо.

З 2014 р. починається етап очищення банківської системи, що зумовило значне скорочення кількості банків і відповідно спричинило велике навантаження на ФГВФО. За період з 2014 по 2015 регулятор визнав неплатоспроможними 63 фінансові установи. За цей час постраждалим вкладникам було виплачено 64 млрд. грн.

Враховуючи складну ситуацію у банківській системі, ФГВФО постійно підкреслював необхідність законодавчих змін, спрямованих на зміцнення рівня довіри вкладників до банків. Результатом стали зміни до Закону від 04 липня 2014 року, якими було розширено повноваження ФГВФО в частині, що регулює виведення неплатоспроможних банків з ринку шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, а також умови гарантування та порядок здійснення виплат коштів вкладникам неплатоспроможних банків. Зокрема, зміни до Закону передбачали створення перехідного банку, до якого передаватимуться активи та зобов'язання з декількох неплатоспроможних банків, залучення держави в особі Міністерства фінансів України або державного банку до процесу виведення неплатоспроможного банку з ринку, спрощення процедури реалізації майна банку, що ліквідується, у тому числі через спеціалізовану установу, яка створюється ФГВФО.

Також зміни до Закону надають право уповноваженій особі ФГВФО протягом дії тимчасової адміністрації виплачувати аліменти, пенсії, стипендії, інші соціальні виплати, що є актуальним в частині соціального захисту вкладників.

В Україні Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є юридичною особою та економічно самостійною установою, яка не має мети одержання прибутку, має самостійний баланс, поточний та інші рахунки в Національному банку-

України. Тобто Фонд гарантування вкладів фізичних осіб за своїм статусом належить до неприбуткових організацій.

Отже, у своєму розвитку система гарантування вкладів фізичних осіб пройшла декілька етапів, які були зумовлені історичними обставинами становлення і розвитку фінансової та банківської системи України. Виникнення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у 1998 р. було спричинене входженням України у світовий економічний простір, а також об'єктивною необхідністю у захисті вкладників банків від кризових явищ. За час своєї діяльності підвищувалася сума гарантованого відшкодування, а також значно розширювалися повноваження ФГВФО.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Страховання депозитів є одною з складових гарантії фінансової стабільності банківського сектору економіки. Система гарантування вкладів повинна захищати не тільки кошти вкладників, а й сприяти роботі з проблемними банками і таким чином запобігати виникненню кризових ситуацій. Страховання депозитів – це один із компонентів системи фінансової та економічної безпеки, яка передбачає також розвинену систему ризик-менеджменту у кредитних установах, стабільне макроекономічне середовище, ефективну грошово-кредитну політику, розвинену систему банківського регулювання та нагляду.

За загальним правилом, система страхування депозитів існує як система, функціонально незалежна від інших елементів банківського регулювання, хоча вона органічно взаємопов'язана з іншими компонентами структури забезпечення фінансової безпеки банківської системи. Зокрема, функції, які держава виконує щодо гарантування вкладів, щільно взаємопов'язані з наглядовими повноваженнями центрального банку країни або іншого повноваженого здійснювати банківський нагляд органу, оскільки держава, як об'єктивно зацікавлена у зменшенні розміру страхових виплат за недоступними вкладками, повинна вживати превентивні заходи, щоб запобігти неплатоспроможності банків.

Таким чином, з одного боку, страхування депозитів дозволяє забезпечити прозорість та стабільність функціонування банківської системи, підвищити довіру до неї з боку індивідуальних власників капіталу і потенційних інвесторів, з іншого – гарантування вкладів знижує ринкову дисципліну всіх учасників фінансового ринку – інвесторів, фінансових інститутів та позичальників.

Список літератури

1. Безвух С. В. Політика захисту вкладів в країнах Євросоюзу та України в період фінансової кризи / С. Безвух // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1, Т. 1. – С. 151-153.
2. Волосович С. В. Еволюція систем страхування депозитів [Електронний ресурс] / С. Волосович // Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2012_19_1/Volosovy.pdf. – Назва з екрану.
3. Волосович С. В. Співвідношення між страхуванням, гарантуванням та захистом депозитів / С. Волосович // Банківські технології. – 2013. – № 1. – С. 89-96.
4. Гроші та кредит: підручник / І. О. Лютий, Н. І. Версаль, О. В. Любка, О. Д. Рожко; за заг. ред. І. О. Лютого. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. – 559 с.
5. Козьменко С. М. Реформа національної системи гарантування вкладів: ключові положення та перспективи розвитку / С. Козьменко, І. Школьник, Т. Савченко // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 6. – С. 14-39.
6. Банківські операції: навч. посіб. / Копилук О. І., Музичка О. М. – 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 536 с.
7. Набок Р. Обґрунтування підходів до функціонування системи страхування депозитів та її вплив на банківський сектор України / Р. Набок, К. Черкашина // Вісник НБУ. – 2010. – № 7. – С. 37-41.

8. Огієнко В. І. Страхування депозитів: навч. посіб. / В. І. Огієнко, Н. О. Кожель. – Л.: ЛБІ НБУ, 2004. – 207 с.

9. Операції комерційних банків: навчальний посібник / Єпіфанов А. О., Маслак Н. Г., Сало І. В. – Суми: Університетська книга, 2007. – 523 с.

10. Про страхування [Електронний ресурс]: Закон України № 85/96-ВР від 07.03.1996 р. – Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрану.

11. Серпенінова Ю. С. Науково-методичні підходи до класифікації систем гарантування вкладів / Ю. С. Серпенінова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2014. – № 17, Том 2. – С. 266-273.

12. Смовженко Т. С. Розвиток національної системи гарантування вкладів фізичних осіб: застосування передових принципів та методів / Т. Смовженко, І. Серветник // Банківська справа. – 2012. – № 5. – С. 59-75.

13. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 ч. / За заг. ред. Я. М. Шевченко. – К.: Ін Юре, 2004. – Ч. 2. – 896 с.

References

1. Bezvukh S. V. The policy of protection of deposits in the countries of the European Union and Ukraine during the financial crisis / S. Bezvukh // Bulletin of the Khmelnytsky National University. – 2010. – № 1, T. 1. – P. 151-153.
2. Volosovich S. V. Evolution of deposit insurance systems [Electronic resource] / S. Volosovich // Access mode: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2012_19_1/Volosovy.pdf. – Title from the screen.
3. Volosovich S. V. Relationship between insurance, guaranteeing and protecting deposits / S. Volosovich // Banking Technologies. – 2013. – № 1. – P. 89-96.
4. Money and credit: textbook / I. O. Liyuty, N. I. Versailles, A. V. Lyubkina, O. D. Rozhko; Ed. I. O. Liyuty. – K.: VPK «Kyiv University», 2010. – 559 p.
5. Kozmenko S. M., Reform of the National Deposit Guarantee System: Key Provisions and Development Prospects / S. Kozmenko, I. Shkolnik, T. Savchenko // Bulletin of the National Bank of Ukraine. – 2012. – No. 6. – P. 14-39.
6. Kopilyuk O. I., Muzychka O. M. Banking operations. 2nd edition. – K.: Center for Educational Literature, 2012. – 536 p.
7. Nabok R. The justification of the approaches to functioning of the insurance business and its impact on the banking sector of Ukraine / R. Nabok, K. Cherkashina // Bulletin of the National Bank of Ukraine. – 2010. – No. 7. – P. 37-41.
8. Ogienko V. I. Deposit Insurance / V. Ogienko, N. Kozhel. – L.: NBU NBU, 2004 – 207 pp.
9. Transactions of commercial banks: training aid. – Epiphanov A. O., Maslak N. G., Salo I. V. – Sumy: University's book, 2007. – 523 p.
10. About insurance [Electronic resource]: Law of Ukraine No. 85/96-VR dated 07.03.1996 – Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine. – Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>. – Title from the screen.
11. Serpininova Y. S. Scientific and methodical approaches to the classification of deposit guarantee systems / Y. Serpininova // Financial and credit activity: problems of theory and practice. – 2014 – No. 17, Volume 2 – P. 266-273.
12. Smovzhenko T. S. Development of the national system for guaranteeing deposits of individuals: the application of advanced principles and methods / T. Smovzhenko, I. Servetnik // Banking. – 2012. – No. 5. – P. 59-75.
13. The Civil Code of Ukraine: Scientific and Practical Comment: In 2 ch. / Ed. Y. M. Shevchenko. – K.: Y Yure, 2004. – Ch. 2. – 896 p.

ЯФІНОВИЧ Олена Богданівна

канд. екон. наук, доц.,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: OlenaYafinovysh@knu.ua

ГАПЧУК Ірина Павлівна

магістр II курсу,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: gapchukirina@ukr.net

ОЦІНКА ФІСКАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ**ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ****ЯФИНОВИЧ Елена Богдановна**

канд. экон. наук, доц.,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
E-mail: OlenaYafinovysh@knu.ua

ГАПЧУК Ирина Павловна

магистр II курса,
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
E-mail: gapchukirina@ukr.net

ОЦЕНКА ФИСКАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА**НАЛОГА НА ПРИБЫЛЬ ПРЕДПРИЯТИЙ В УКРАИНЕ****IAFINOVYSH Olena**

PhD in Economic, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: OlenaYafinovysh@knu.ua

НАРЧУК Ірина

second year Master's student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: gapchukirina@ukr.net

VALUATION OF THE FISCAL POTENTIAL**OF CORPORATE INCOME TAX IN UKRAINE**

Анотація. У статті розглянуто фіскальну ефективність податку на прибуток підприємств в Україні. Проаналізовано динаміку його надходжень та питомої ваги у структурі податкових надходжень і доходів зведеного бюджету країни за 2011-2017 рр., виявлено її особливості. Досліджено залежність обсягів мобілізації податку на прибуток підприємств від основних факторів прямого впливу – ставки податку, кількості платників, фінансового результату до оподаткування тощо. З'ясовано відповідність вектору розвитку України щодо розмірів базової ставки податку на прибуток підприємств сучасним світовим тенденціям. Оцінено зміни питомої ваги окремого виду підприємств у структурі надходжень податку на прибуток. Визначено основні проблеми, що зумовлювали відповідні тенденції у поведінці фіскального потенціалу податку на прибуток підприємств та окреслено пропозиції щодо вдосконалення оподаткування податком на прибуток підприємств з метою підвищення його фіскальної ефективності як важливого джерела доходів бюджету.

Ключові слова: доходи зведеного бюджету, податок на прибуток підприємств, фіскальний потенціал податку, фіскальна ефективність податку, ставка податку, податкові пільги, інфляційні втрати.

Аннотация. В статье рассмотрена фискальная эффективность налога на прибыль предприятий в Украине. Проанализирована динамика его доходов и удельного веса в структуре налоговых поступлений и доходов сводного бюджета страны за 2011-2017 гг., выявлены ее особенности. Исследована зависимость объемов мобилизации налога на прибыль предприятий от основных факторов прямого воздействия - ставки налога, количества плательщиков, финансового результата до налогообложения и т.п. Рассмотрено соответствие вектора развития Украины относительно размеров базовой ставки налога на прибыль предприятий современным мировым тенденциям. Произведена оценка изменения удельного веса определенных видов предприятий в структуре поступлений налога на прибыль. Определены основные проблемы, которые обусловили соответствующие тенденции в поведении фискального потенциала налога на прибыль предприятий и предложены пути по совершенствованию налогообложения налогом на прибыль предприятий с целью повышения его фискальной эффективности как важного источника доходов бюджета.

Ключевые слова: доходы сводного бюджета, налог на прибыль предприятий, фискальный потенциал налога, фискальная эффективность налога, ставка налога, налоговых льготы, инфляционные потери.

Abstract. The paper considers the fiscal efficiency of the corporate income tax in Ukraine. The dynamics of its revenues and share in the structure of tax revenues and revenues of the consolidated budget of the country for 2011-2017 have been analyzed, its features have been revealed. The dependence of the volume of corporate income tax mobilization on the main factors of direct influence - tax rate, number of payers, financial results before taxation, etc. - is investigated. The conformity of the vector of development of Ukraine with respect to the size of the basic rate of corporate income tax for enterprises is determined. The changes of the share of a separate type of enterprises in the structure of income tax revenues are estimated. The main issues causing the relevant tendencies in the behavior of the fiscal potential of the corporate income tax are identified, and the proposals for improving the corporate income taxation are outlined with the aim of increasing its fiscal efficiency as an important source of budget revenues.

Key words: consolidated budget revenues, corporate income tax, tax fiscal potential, tax fiscal efficiency, tax rate, tax privileges, inflation losses.

Вступ

Сьогодні в Україні відбувається загострення головного фіскального протиріччя, яке полягає в незбалансованих можливостях і потребах щодо забезпечення необхідними обсягами податкових надходжень країни, що спричинено дією різноманітних

факторів об'єктивного та суб'єктивного характеру – глобальною фінансовою турбулентністю, веденням військових дій на сході країни, застарілою матеріально-технічною базою, існуванням масштабної тіньової економіки тощо. Зменшення впливу цих чинників вимагає значних фінансових ресурсів, що призводить

до збільшення бюджетного дефіциту, та, як наслідок, намагання Уряду оптимізувати державний бюджет й отримати як найбільше податкових надходжень.

Серед податків, яким відведено одну з головних ролей у формуванні надходжень бюджету будь-якої країни, є податок на прибуток підприємств (ППП). Його характерними рисами є не лише здатність забезпечувати дохідну частину бюджету достатніми стабільними надходженнями, але й значні можливості його регулюючого впливу на виробничу сферу, стимулювання інвестиційної діяльності та прискорення економічного розвитку. Тому досить важко перебільшити значення обраного нами для аналізу податку, як одного з потужних бюджетоутворюючих податків в Україні з огляду на існування багатьох проблем, що зменшують його фіскальну ефективність.

Огляд літератури

Питанням побудови оптимальної системи прибуткового оподаткування присвячено велика кількість наукових праць як іноземних, так і вітчизняних учених-економістів. Серед відомих українських вчених, науковий доробок яких присвячений напрямом оптимізації прибуткового оподаткування, слід відмірити наступних: П. Боровик [2], З. Варналій [5], О. Дубовик [7], Ю. Касперович [9], А. Крисоватий [10], С. Лондар [11], А. Поддєрьогін [1], Д. Серебрянський [5, 17], К. Швабій [17] та ін.

Мета та завдання статті

Мета статті – визначення стану та тенденцій наповнюваності зведеного бюджету України за рахунок податку на прибуток підприємств, а також визначити характер впливу основних факторів, що визначають фіскальну ефективність ППП.

Завдання наукової статті полягають у наступному:

- з'ясувати фактори, від яких залежить фіскальний потенціал податку на прибуток підприємств;
- оцінити стан та тенденції фіскальної ефективності податку на податок підприємств в Україні;
- проаналізувати зв'язок наповнюваності зведеного бюджету України податком на прибуток підприємств від змін основних чинників, які на нього впливають;
- визначити основні проблеми, що зумовлюють відповідні тенденції у поведінці фіскального потенціалу податку на прибуток підприємств, та окреслити шляхи щодо вдосконалення оподаткування податком на прибуток підприємств як важливого джерела доходів бюджету.

Виклад основного матеріалу дослідження

Розвиток української економіки багато в чому залежить від розстановки пріоритетів в системі оподаткування. І хоча у фундаментальних положеннях теорії оптимального оподаткування для стабільного розвитку економіки ключова роль відводиться збільшенню так званих нейтральних податків (наприклад, ПДВ), нехтувати збільшенням менш нейтральних податків (таких, як податок на прибуток підприємств), на наш погляд, не є правильним. Адже, податок на прибуток підприємств можна без сумніву назвати одним із тих податків, що володіє значним фіскальним потенціалом для будь-якої держави, зокрема й України. При цьому він наділений рядом потенціалів: соціальним, інвестиційним, економічним, інформаційним – нехтування якими призведе до значних економічних втрат [18, с. 280].

Результати мобілізації ППП до зведеного бюджету країни залежать від факторів, що мають прямий та опосередкований вплив і наведені на рис. 1.

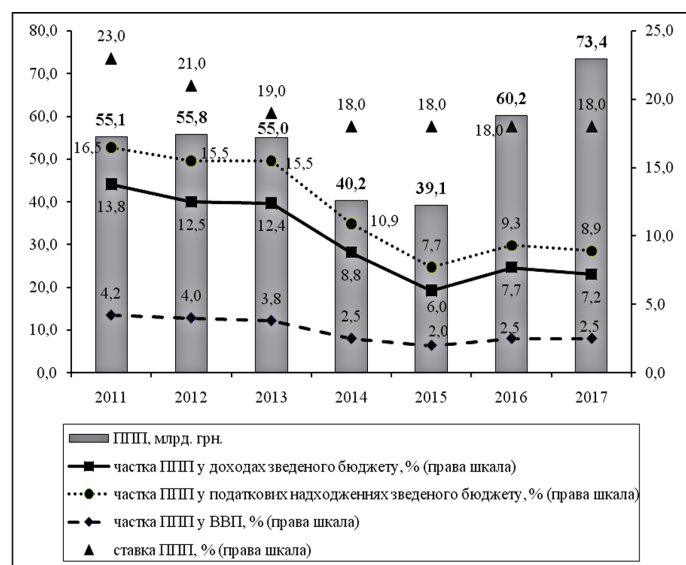

Рис. 1. Фактори, що впливають на обсяг мобілізації податку на прибуток підприємств.

Джерело: побудовано авторами на основі [16].

Розглянемо тенденції формування обсягів податку на прибуток підприємств у зведеному бюджеті України в 2011-2017 рр. та вплив на них деяких основних факторів.

В 2017 році доходи від ППП в Україні склали 73,4 млрд грн, що становило 7,2% від всіх доходів зведеного бюджету та 2,5 % ВВП країни (рис. 2). Незважаючи на збільшення обсягів податку на прибуток підприємств за 2011-2017 рр. на 33,2% (з 55,1 млрд грн у 2011 р. до 73,4 млрд грн у 2017 р.) частки ППП у податкових надходженнях, доходах зведеного бюджету України та у ВВП демонструють чітку тенденцію до зниження. Так, частка податку на прибуток підприємств у податкових надходженнях зменшилася з 16,5% у 2011 р. до 8,9% у 2017 р., у доходах зведеного бюджету – з 13,8% у 2011 р. до 7,2% у 2017 р., а у ВВП з 4,2% у 2011 р. до 2,5% у 2017 р. Така ситуація обумовлена рядом причин, зокрема: зменшенням платників податку через окупацію частини території України, надмірним рівнем збитковості підприємств через погіршення економічної кон'юнктури, зростанням номінальних надходжень від інших податків, зменшенням базової ставки (з 23% до 18%), необгрунтованим підходом до надання податкових преференцій, високим рівнем корупції, а також недосконалістю механізму нарахування та сплати ППП.

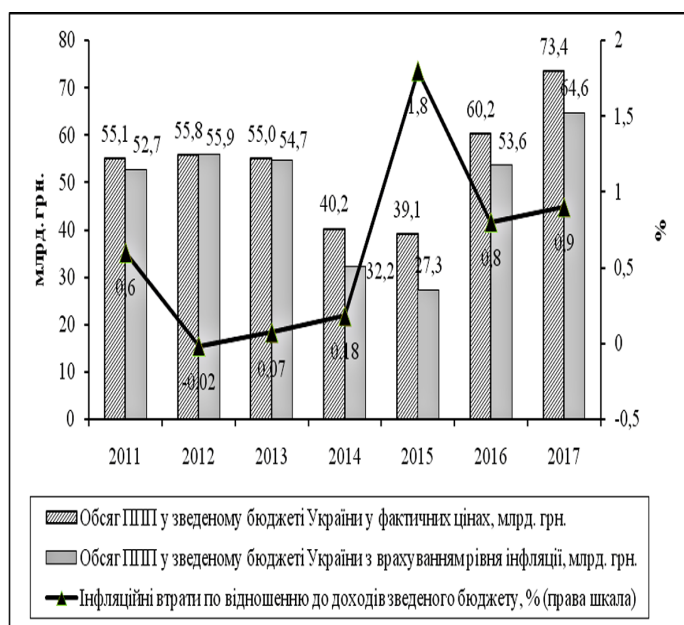
Рис. 2. Динаміка питомої ваги податку на прибуток підприємств у ВВП, доходах зведеного бюджету, податкових надходжень в Україні в 2011-2017 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі: [3, 4, 8, 13].

Водночас варто відмітити, що у 2016-2017 рр. порівняно з 2015 роком спостерігається суттєве збільшення обсягів ППП (в цілому за два роки на 34,3 млрд. грн.), а також незначне зростання частки ППП за всіма позиціями (у структурі податкових надходжень на 1,2–1,6 в.п., у структурі доходів зведеного бюджету на 1,2-1,7 в.п. та у ВВП на 0,5 в.п.), що пов'язано із введеними в дію у 2016 році податкових новацій в адмініструванні цього податку, зростанням експортно-імпортних потоків, поліпшенням фінансового стану суб'єктів господарювання, особливо частини великих державних підприємств, а також здійснення авансової сплати податку на прибуток під час перерахування НАК «Нафтогазом» дивідендів за підсумками 2016 року.

Варто акцентувати увагу на тому, що певні позитивні тенденції останніх двох років (2016-2017 рр.) щодо збільшення абсолютних показників надходжень зведеного бюджету від ППП значно нівелюються одним із чинників впливу на комплексний потенціал податку на прибуток підприємств – рівнем інфляції та девальвацією національної валюти. Ці процеси спотворюють реальні дані, ускладнюють їх зіставлення за різними періодами і вимагають робити відповідне коригування для отримання справжньої картини.

Рис. 3. Характеристика масштабів інфляційних втрат податку на прибуток підприємств в Україні у 2011-2017 рр.

Джерело: розраховано авторами на основі: [3, 4, 8]

Як свідчать дані рисунка 3, в 2017 році номінальні надходження ППП у зведеному бюджеті були більші на 18,3 млрд. грн. за показники 2011 року. Проте скоригувавши їх на рівень інфляції отримаємо збільшення лише на 11,89 млрд. грн., що на 35% менше від обсягів у фактичних цінах. Інфляційні втрати позбавляють державу в повній мірі скористатися ресурсом від ППП для розвитку економіки країни, адже у 2015-2017 рр. вони склали 0,8-1,8% доходів зведеного бюджету України.

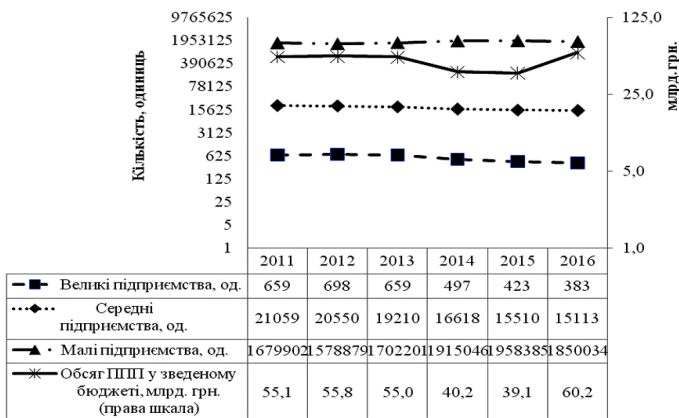
В оподаткуванні прибутку підприємств важливе місце займає питання оптимізації податкових ставок. В цьому ж аспекті варто згадати концепцію А. Лаффера, за якою зменшення ставки ППП призводить до економічної активності суб'єктів господарювання, підштовхування їх до нарощування інвестицій і, як наслідок, збільшення податкових надходжень до бюджету, зростання економіки, а при збільшенні ставки варто очікувати деактивізацію бізнесу та збільшення тіньового сектору економіки.

В сучасній зарубіжній практиці має місце тенденція зниження ставки податку на прибуток підприємств. Саме в такому напрямку змінюють податкову політику більшість країн ОЕСР. Усереднений показник базової ставки ППП цих країн у 2016 році знизився до 24,7 % проти 32,2 % у 2000 році. Зараз деякі країни продовжують подальше її зниження як значною, так і незначною мірою. Так, в 2017 році Франція встановила ставку ППП на рівні 28 % проти колишньої 33,3 %, Австралія – 25 % проти попередньої 30 %, Угорщина – 9 % замість 19 %, а от Великобританія 19 % проти попередньої 20 % з майбутнім зменшенням до 18 % у 2020 році. Водночас є країни, що залишають ставки корпоративного податку на достатньо високому рівні (США – майже 40 %, Бельгія – 34 %, Японія – 30 %), а також країни, що навпаки їх збільшують (наприклад, Словенія у 2017 році встановила ставку ППП 19 % проти колишніх 17 %) [19].

В Україні з метою створення умов для розвитку бізнесу, стимулювання його легалізації, лібералізації податкової системи також були зроблені певні кроки в сфері оптимізації податкових ставок одного із бюджетоутворюючих податків – податку на прибуток підприємств. Так, базова ставка ППП в Україні з 2011 р. до 2014 р. була поступово зменшена з 23% до 18% відповідно з подальшим її утриманням на рівні 18 % [13]. Варто відмітити, що початкові положення Податкового кодексу України передбачали зменшення ставки до 16% у 2016 році, однак економічна ситуація в країні після Революції гідності змусила уряд призупинити дію цих нормативів. Попри зниження ставки податку очікування щодо значного зростання номінальних надходжень від ППП не здійснилися. Навпаки, з 2012 по 2015 роки обсяги податку на прибуток підприємств у зведеному бюджеті України демонстрували низхідний тренд, в цілому зменшившись за цей період на 16,77 млрд. грн. (рис. 2). Найбільше падіння обсягів ППП (на 26,9%) спостерігалось у 2014 р. порівняно з 2015 р., що пояснюється зменшенням загального позитивного фінансового результату підприємств та збільшенням обсягів збитку за відповідні періоди (рис. 5), появою тимчасово окупованих та непідконтрольних територій. І лише протягом 2016-2017 років спостерігається поступове відновлення надходжень від ППП до зведеного бюджету.

Отже, можна стверджувати, що саме по собі зменшення ставки податку на прибуток не є гарантією збільшення надходжень ППП та економічного зростання. Тому є необхідним подальше реформування фіскальної політики щодо податку на прибуток підприємств в напрямку встановлення оптимальної ставки податку; її диверсифікації враховуючи розмір підприємства, галузь в якій працює; запровадження прогресивної шкали з врахуванням розмірів оподаткованого прибутку тощо.

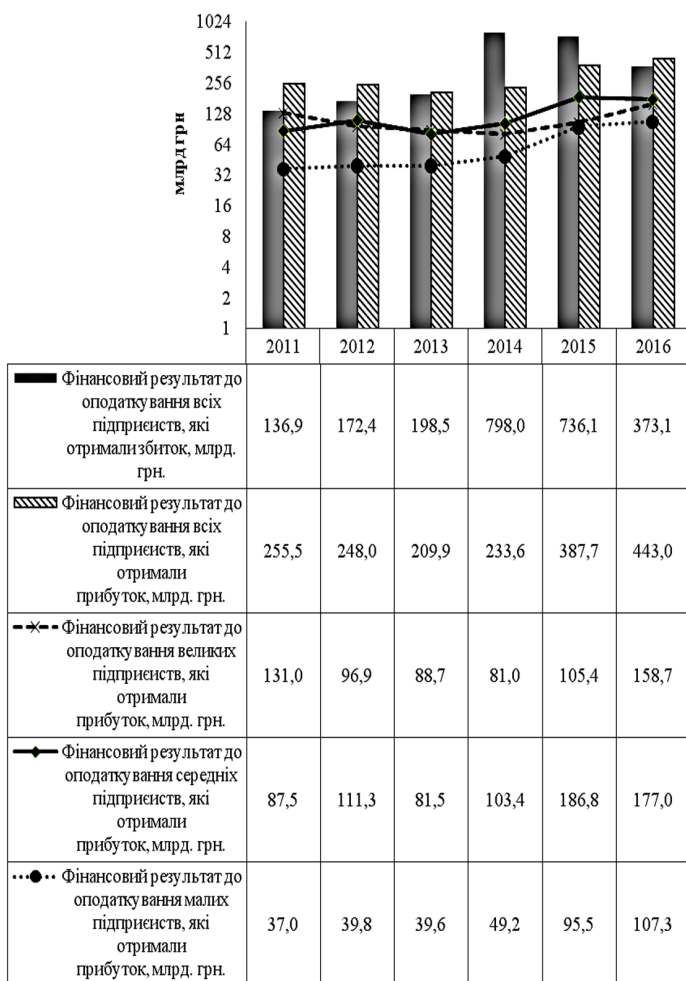
Фіскальний потенціал податку на прибуток підприємств напряму залежить від кількості підприємств, що діють в економіці, їх розмірів та прибутковості. Згідно з даними Держаної служби статистики України (ДССУ) у 2011-2016 рр. кількість підприємств України збільшилась на 9,6%, що відбулося за рахунок значного збільшення малих підприємств, вплив яких на розмір мобілізованого ППП не такий великий, адже, як правило, такі суб'єкти господарювання використовують спрощену систему оподаткування. Водночас, кількість основних платників ППП – великих і середніх підприємств скоротилась майже на 42 та 28% відповідно (рис. 4). Така ситуація пояснюється багатьма причинами, основними з яких є окупація АРК і частини території Донецької й Луганської областей, девальвація гривні, високий рівень інфляції, скорочення реальної купівельної спроможності населення тощо.

Рис. 4. Тенденції зміни обсягів ППП у зведеному бюджеті та кількості підприємств України у розрізі їх розмірів за 2011-2016 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі: [6].

Обсяги мобілізації податку на прибуток підприємств значно залежать і від обсягів отриманого прибутку суб'єктами господарювання, що можна віднести до однієї з переваг цього податку та в зв'язку з цим поширеністю його використання. Варто відзначити, що чинники, які вплинули на зменшення кількості підприємств, в тому числі стали визначальними і для зміни обсягів позитивного фінансового результату до оподаткування, отриманого підприємствами України у 2011-2016 рр. (рис. 5).

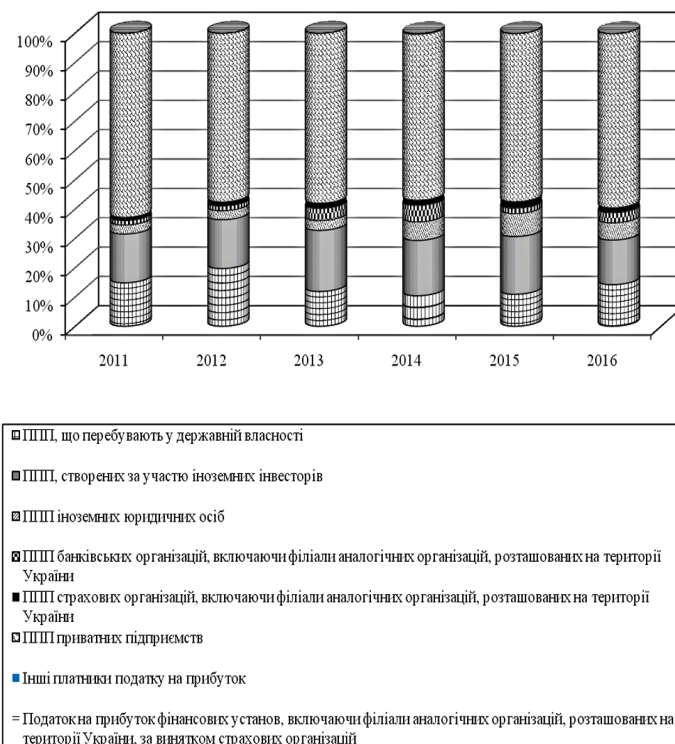
Рис. 5. Динаміка фінансових результатів до оподаткування (прибутку та збитку) підприємств України в розрізі їх розмірів, млрд. грн.

Джерело: побудовано авторами на основі: [6].

Так, з 2011 по 2013 роки позитивний фінансовий результат демонструє низхідну тенденцію, в цілому зменшившись за цей період на 45,69 млрд. грн. З 2014 року напрям тренду змінився на висхідний, зафіксувавши в 2016 році прибуток підприємств України на рівні 443,01 млрд. грн., що в 1,7 раз більше від показника 2011 року та в 2,1 раз більше від показника 2013 року. За січень-вересень 2017 року прибуток підприємств становив 368,6 млрд. грн. і збільшився на 36,3% проти аналогічного періоду минулого року [15].

Натомість, зміна обсягів збитку підприємств України в 2011-2016 рр. відбувається в напрямку його збільшення (рис. 5). Так, в 2014 року збиток суб'єктів господарювання збільшився в 5,8 рази в порівнянні з 2011 роком (з 136,9 млрд. грн. до 798,0 млрд. грн.). В подальшому відмічається позитивна тенденція щодо зменшення негативного результату (у 2016 році збиток підприємств нараховував 373,1 млрд. грн.). Надалі, за січень-вересень 2017 року збитків допущено на суму 130,8 млрд. грн., що на 30,6% менше, ніж за 9 місяців 2016 р. [15].

Розглядаючи структуру ППП в залежності від форми власності його платників та сфери їх функціонування (рис. 6), можна відмітити, що протягом 2011-2016 рр. структура в розрізі платників характеризується певною стабільністю. Серед основних платників цього податку є приватні, державні підприємства та підприємства, створені за участю іноземних інвесторів. Податок на прибуток приватних підприємств є основним розділом, адже в загальній структурі ППП він має частку 56-62% впродовж 2011-2016 рр. Значну частку мають також податок на прибуток підприємств і організацій, що перебувають у державній власності (їх частка коливається в межах від 10% у 2014 році до 19% у 2012) та податок на прибуток підприємств, створених за участю іноземних інвесторів (їх частка коливається в межах від 15% у 2016 році до 21% у 2013).

Рис. 6. Структура податку на прибуток підприємств України в розрізі форми власності його платників та сфери їх функціонування в 2011-2016 рр., %

Джерело: побудовано авторами на основі: [8].

До числа факторів, що прямо впливають на формування фіскального потенціалу ППП, відносяться податкові пільги. Адже, цей інструмент податкової політики, з одного боку, стимулює суб'єктів господарювання до діяльності, а, з іншого, призводить до значних втрат бюджетних доходів. Тому особливо важливо здійснити правильний підбір податкових преференцій та шляхів їх надання. В залежності від обраних пріоритетів з боку держави визначаються та запроваджуються різноманітні пільги для платників податку на прибуток підприємств. У багатьох розвинутих країнах окрім використання звичайного зменшення податкових ставок для певних категорій платників податку з метою стимулювання інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів господарювання запроваджуються пільги для платників, які здійснюють витрати на проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), на інноваційні заходи, отримують доходи від інтелектуальної власності та ін. через використання податкових кредитів, знижок, прискореної амортизації. Так, наприклад, намагаючись збільшити доходи бюджету країни Балтії, зокрема Литва дозволила підприємствам вираховувати зі свого прибутку, що підлягає оподаткуванню, до 50 % витрат, пов'язаних із інноваціями [14, с. 92-93]. В такому разі формально виникає ситуація, коли держава за власної ініціативи дає змогу суб'єктам господарювання залишати собі більшу частку отриманих прибутків. Правда, ніхто не гарантує, що платники податків використають залишені їм кошти на інвестиційні проекти. Адже доведено, що, у кращому випадку, лише третина таких додаткових прибутків піде на економіку, а решта осяде в кишенях власників. Відомий економіст Д. Стігліц у цьому контексті висловився так: «Просте зниження податків призначене не для стимулювання економіки, а для передання грошей тим, у кого їх і так багато» [12, с. 311]. Тому, хоч зниження ставки й відповідає загальним світовим тенденціям, це ще не гарантує того, що платники податку використають вивільнені кошти на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності. Цілком вірогідним є варіант, коли кошти, отримані за рахунок зниження ставки, просто поповнять кишені платника податку, або взагалі можуть бути вивезені з країни [7, с. 70]

Висновки та перспективи подальших досліджень

Підсумовуючи існуючі тенденції щодо змін фіскального потенціалу податку на прибуток підприємств в Україні у 2011-2017 рр. варто відмітити нестабільний та невисокий рівень його фіскальної ефективності. Однак, враховуючи те, що ППП наділений широким спектром потенціалів (фіскальним, соціальним, інвестиційним, економічним, інформаційним) економічна політика держави повинна бути спрямована на отримання комплексного ефекту від його використання. Якщо спостерігається активізація інвестиційно-інноваційної активності підприємств, то зниження фіскальної ролі податку на прибуток підприємств можна вважати позитивним трендом, але однозначно не можуть бути позитивними наступні особливості цього періоду, а саме: зниження бази нарахування (фінансового результату до оподаткування); скорочення кількості великих та середніх підприємств.

У зв'язку з цим пропонуємо здійснити ряд заходів стосовно системи оподаткування прибутку підприємств, впровадження яких, на наш погляд, відобразиться на кількості підприємств, що будуть діяти в економіці, рівні безробіття в країні, добробуті суспільства, забезпеченості бюджету країни фінансовими ресурсами, розвитку економіки в цілому, серед яких:

- підвищення рівня свідомості платників податків щодо необхідності сплати останніх шляхом запровадження прозорої та ефективної системи використання бюджетних коштів, підвищення відповідальності платників податків через створення дієвої системи санкцій;

- диверсифікація та прогресивна реформація ставок податку на прибуток за такими критеріями як розмір підприємства, розмір отриманого прибутку та напрями його використання, галузь економіки, в якій веде свою діяльність суб'єкт господарювання, та її рентабельність тощо, використовуючи при цьому передовий зарубіжний досвід;

- сунення необґрунтованих пільг для платників ППП, які можна замінити податковими кредитами, податковими знижками, прискореною амортизацією, зниженою податковою ставкою для підприємств, що активно займаються інвестиційно-інноваційною діяльністю.

Залишаються дискусійними та потребують подальших наукових досліджень ряд питань, які б дозволили підвищити фіскальну ефективність податку на прибуток підприємств в Україні, зокрема: концепція розрахунку податку на прибуток підприємств, проблеми, що лежать в площині його адміністрування, надання преференцій, побудови взаємовідносин між платниками податків та фіскальними органами в процесі боротьби із податковими правопорушеннями тощо. Ці та інші суперечливі питання щодо фіскального потенціалу ППП є на сьогодні перспективними напрямками в сфері подолання його недостатності в Україні й потребують обговорення вітчизняними науковцями та економістами-практиками.

Список літератури

1. Бабич В. Оподаткування прибутку підприємств: фінансові та облікові аспекти / В. Бабич, А. Поддєрьогін // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 2. – С. 3 – 10;
2. Боровик П. Сучасні проблеми справляння податку на прибуток підприємств [Електронний ресурс] / П. Боровик, К. Нікітченко // Економічний вісник Донбасу. 2013. № 2. С. 96-100. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cevd_2013_2_17;
3. Бюджет України 2013: статистичний збірник [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України. Режим доступу: [file:///C:/Users/6145-1/AppData/Local/Temp/Rar\\$DIa0.863/Budget%20of%20Ukraine%202013.pdf](file:///C:/Users/6145-1/AppData/Local/Temp/Rar$DIa0.863/Budget%20of%20Ukraine%202013.pdf);
4. Бюджет України 2016: статистичний збірник [Електронний ресурс] // Міністерство фінансів України. Режим доступу: <https://dostup.pravda.com.ua/request/28002/response/53984/attach/2/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>;
5. Варналій З. Вплив оподаткування прибутку на економічний розвиток України / З. Варналій, Д. Серебрянський // Економіка України. – 2010. – № 5. – С. 55-70.
6. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва: статистичний збірник 2016 [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України [сайт]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>;
7. Дубовик О. Реалізація регулюючої функції податку на прибуток в Україні [Електронний ресурс] / О. Дубовик, Л. Генна // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2015. № 3. С. 65-77. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2015_3_8;
8. Звітність про виконання бюджетів 2011-2017 р. [Електронний ресурс] // Державна казначейська служба України: [сайт]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>;
9. Касперович Ю. Стратегічні пріоритети і завдання податкової реформи в Україні [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/podatкова_ref-21822.pdf;

10. Крисоватий А. Прагматизм стравляння податків на доходи та прибутки / А. Крисоватий // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Економіка. – 2004. – № 16. – С.129-140;

11. Лондар С. Середньострокове прогнозування доходів бюджету: надходження податку на прибуток підприємств / С. Лондар, Л. Мельникова // Фінанси України. – 2012. – № 1. – С.28-40;

12. Мединська Т. Податок на прибуток підприємств у контексті реформування податкового законодавства України [Електронний ресурс] / Т. Мединська, Р. Корзун // Науковий вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 22.1. С. 308-313. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvntlu_2012_22;

13. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. - № 13-14, № 15-16, № 17. – ст. 112 [із змінами та доповненнями] [Електронний ресурс] // Верховна Рада України: [сайт]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>. – Назва з екрана;

14. Римарська Р. Податкові важелі макроекономічної стабілізації у країнах Балтії / Р. Римарська // Фінанси України. – 2015. - № 1. – С. 87-97;

15. Фінансові результати діяльності великих та середніх підприємств за січень-вересень 2017 року: експрес-випуск [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України [сайт]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>;

16. Хомутенко А. Прогнозування обсягу надходжень податку на прибуток підприємств до державного бюджету України методом кореляційно-регресійного аналізу [Електронний ресурс] / А. Хомутенко, Ю. Бзова. – Режим доступу: https://elibrary.ru/download/elibrary_29993046_65402352.pdf;

17. Швабій К. Інвестиційні стимули в механізмі оподаткування прибутку підприємств в Україні / К. Швабій, Д. Сребрянський // Економіка України. – 2007. – № 7. – С. 54-62;

18. Шмичкова І. Оподаткування прибутку підприємств: аналіз застосування в Україні / І. Шмичкова // Бізнесінформ. – 2014. - № 9. - С. 278-275;

19. Tax Policy Reforms 2017 OECD and Selected Partner Economies [Електронний ресурс] // Організація економічного співробітництва та розвитку [сайт]. Режим доступу: https://www.oecd-ilibrary.org/taxation/tax-policy-reforms-2017/tax-policy-reforms-in-2016_9789264279919-6-en.

References

1. Babich V., Podder'ogin A. (2011), Opodatkuvannja pributku pidpriemstv: finansovi ta oblikovi aspekti, Buhgalters'kij oblik i audit, № 2, – pp. 3 – 10;

2. Borovik P., Nikitchenko K. (2013), Suchasni problemi spravljannja podatku na pributok pidpriemstv, Ekonomichnij visnik Donbasu, № 2, pp. 96-100, http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2013_2_17;

3. Bjudzhet Ukraїni 2013: statistichnij zbirnik, Ministerstvo finansiv Ukraїni, file:///C:/Users/6145-1/AppData/Local/Temp/Rar\$DIA0.863/Budget%20of%20Ukraine%202013.pdf;

4. Bjudzhet Ukraїni 2016: statistichnij zbirnik, Ministerstvo finansiv Ukraїni, <https://dostup.pravda.com.ua/request/28002/response/53984/attach/2/Budget%20of%20Ukraine%202016.pdf>;

5. Varnalij Z., Serebrjans'kij D. (2010), Vpliv opodatkuvannja pributku na ekonomichnij rozvitok Ukraїni, Ekonomika Ukraїni, № 5, pp. 55-70;

6. Dijal'nist' sub'ektiv velikogo, seredn'ogo, malogo ta mikropidpriemnictva: statistichnij zbirnik 2016, Derzhavna sluzhba statistiki Ukraїni, <http://www.ukrstat.gov.ua/>;

7. Dubovik O., Genna L. (2015), Realizacija reguljujuchoї funkcii podatku na pributok v Ukraїni, Naukovij visnik Odes'kogo nacional'nogo ekonomichnogo universitetu, № 3, pp. 65-77, http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2015_3_8;

8. Zvitnist' pro vikonannja bjudzhetiv 2011-2017 rr., Derzhavna kaznachejs'ka sluzhba Ukraїni, <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>;

9. Kasperovich Ju. Strategichni prioriteti i zavdannja podatkovoi reformi v Ukraїni, http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/podatкова_ref-21822.pdf;

10. Krisovatij A. (2004), Pragmatizm stravljanja podatkov na dohodi ta pributki, Naukovi zapiski Ternopil's'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu im. V. Gnatjuka. Serija: Ekonomika, № 16, pp.129-140;

11. Londar S., Mel'nikova L. (2012), Seredn'ostrokovoe prognozuvannja dohodiv bjudzhetu: nadhodzhennja podatku na pributok pidpriemstv, Finansi Ukraїni, № 1, pp. 28-40;

12. Medins'ka T., Korzun R. (2012), Podatok na pributok pidpriemstv u konteksti reformuvannja podatkovogo zakonodavstva Ukraїni, Naukovij visnik NLTU Ukraїni, № 22.1, pp. 308-313, http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvntlu_2012_22;

13. Podatkovij kodeks Ukraїni vid 02 grudnja 2010 № 2755-VI, Verhovna Rada Ukraїni, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>;

14. Rimars'ka R. (2015), Podatkovi vazheli makroekonomichnoї stabilizacii u kraїnah Baltii, Finansi Ukraїni, № 1, pp. 87-97;

15. Finansovi rezul'tati dijial'nosti velikih ta serednih pidpriemstv za sichen'-veresen' 2017 roku: ekspres-vipusk, Derzhavna sluzhba statistiki Ukraїni, <http://www.ukrstat.gov.ua/>;

16. Homutenko A., Bzova Ju., Prognozuvannja obsjagu nadhodzen' podatku na pributok pidpriemstv do derzhavnogo bjudzhetu Ukraїni metodom koreljacijno-regresijnogo analizu, https://elibrary.ru/download/elibrary_29993046_65402352.pdf;

17. Shvabij K., Serebrjans'kij D. (2007), Investicijni stimuli v mehanizmi opodatkuvannja pributku pidpriemstv v Ukraїni, Ekonomika Ukraїni, № 7, pp. 54-62;

18. Shmichkova I. (2014), Opodatkuvannja pributku pidpriemstv: analiz zastosuvannja v Ukraїni, Biznesinform, № 9, pp. 278-275;

19. Tax Policy Reforms 2017 OECD and Selected Partner Economies, Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD, https://www.oecd-ilibrary.org/taxation/tax-policy-reforms-2017/tax-policy-reforms-in-2016_9789264279919-6-en.

ГУБАР Олександра Євгенівна
канд. екон. наук, доц.,
Черкаський державний технологічний університет
E-mail: sash_@ukr.net

ГУБАРЬ Александра Евгеньевна
канд. экон. наук, доц.,
Черкасский государственный
технологический университет
E-mail: sash_@ukr.net

GUBAR Oleksandra
PhD in Economics, Associate Professor,
Cherkasy state technological university
E-mail: sash_@ukr.net

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА РИНОК СТРАХОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ НА РЫНОК СТРАХОВЫХ УСЛУГ УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

THE INFLUENCE OF DIGITAL ECONOMY ON THE UKRAINIAN INSURANCE SERVICES MARKET: THE CURRENT STATE AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

ГУБАР Олександра Євгенівна
канд. екон. наук, доц.,
Черкаський державний
технологічний університет

Анотація. У статті досліджено поняття «цифрова економіка», узагальнено основні напрями розвитку цифрової економіки та вплив зазначених процесів на світовий та вітчизняний страхові ринки. Розкрито зміст основних понять цифрової економіки: «фінансові технології» (FinTech), «страхові технології» (InsurTech), «digital – страхування», «цифрова екосистема». Систематизовані основні інноваційні страхові технології та продукти світового страхового ринку, проаналізована ступінь їх проникнення на страховий ринок України. Визначені тенденції цифровізації вітчизняного страхового ринку та фактори, що перешкоджають швидкому впровадженню технологій, окреслені напрями для подальшого розвитку.

Ключові слова: цифрова економіка, цифровізація, цифрові технології, фінансові технології (FinTech), страхові технології (InsurTech), digital – страхування, цифрова екосистема, інноваційні бізнес-моделі.

Аннотация. В статье проведено исследование понятия «цифровая экономика», обобщены основные направления развития цифровой экономики и влияние обозначенных процессов на мировой и отечественный страховые рынки. Раскрыто значение основных понятий цифровой экономики: «финансовые технологии» (FinTech), «страховые технологии» (InsurTech), «digital – страхование», «цифровая экосистема». Систематизированы основные инновационные страховые технологии и продукты мирового страхового рынка, проанализирована их степень проникновения на страховой рынок Украины. Определены тенденции цифровизации отечественного страхового рынка и факторы, которые препятствуют быстрому внедрению технологий, очерчены направления для дальнейшего развития.

Ключевые слова: цифровая экономика, цифровизация, цифровые технологии, финансовые технологии (FinTech), страховые технологии (InsurTech), digital – страхование, цифровая экосистема, инновационные бизнес-модели.

Abstract. The article explores the concept of «digital economy», summarizes the main directions of the development of the digital economy and the impact of these processes on the world and domestic insurance markets. The meaning of the basic concepts of the digital economy is disclosed: «financial technologies» (FinTech), «insurance technologies» (InsurTech), «digital insurance», «digital ecosystem». The main innovative insurance technologies and the product of the world insurance market are systematized, their degree of penetration into the insurance market of Ukraine is analyzed. Tendencies of digitalization of the domestic insurance market and factors that hamper the rapid introduction of technologies are defined, directions for further development are outlined.

Keywords: digital economy, digitalization, digital technologies, financial technologies (FinTech), insurance technologies (InsurTech), digital - insurance, digital ecosystem, innovative business models.

Вступ

Швидкий інноваційно - технологічний розвиток XXI століття зумовив кардинальні зміни економічних систем розвинених країн світу: частка традиційної економіки поступово зменшується, а цифрової – збільшується. Це надає могутні перспективи для економічного зростання країн та глобалізації всіх видів бізнесу. Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 - 2020 рр. визначено «цифрову» економіку ключовим двигуном конкурентоспроможності, продуктивності, інновацій та, загалом, економічного зростання України в глобальному «цифрово-економічному» середовищі [1]. За про-

гнозними розрахунками Міністерства економічного розвитку та торгівлі, розвиток цифрової економіки зумовить зростання ВВП до 2015 року як мінімум на 5% [2]. Це зумовлює необхідність проведення масштабної цифровізації всіх галузей економіки. Оскільки страховий ринок досить довгий період часу відзначався певною консервативністю і практично не використовував сучасні фінансові технології, питання цифровізації мають велику актуальність для страхових компаній як з позицій забезпечення власної конкурентоспроможності, так і з точки зору інтеграції у європейський страховий простір та глобалізації страхового бізнесу.

Огляд літератури

Питанням розвитку цифрової економіки та трансформаційним процесам, що супроводжуються у всіх галузях під впливом цифровізації, нині приділяють значну увагу як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, зокрема Айзексон В. [3], Веретюк С. [4], Карчева Г. [5], Краус Н. [6], Лоакс Дж., Маколей Дж. [7], Норец Н. [8], Шваб К. [9], Норона Е, Уйд М. [7]. Науковими розробками в галузі цифрової економіки в Україні займається відділ економічної теорії Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України. Однак, вітчизняні наукові дослідження проблемних питань цифровізації страхової сфери майже відсутні, інформаційну базу з цих питань на даний час становлять новини страхових компаній, прес-релізи конференцій та коментарі фахівців страхового ринку. Відповідно, не узагальнені основні поняття цифрової економіки з погляду страхування, практично немає систематизованого наукового бачення сучасних процесів цифрової трансформації вітчизняного страхового ринку.

Мета та завдання статті

З огляду на зазначене, метою статті є визначення основних понять цифрової економіки, узагальнення впливу цифрової економіки на технологічну трансформацію страхового ринку України. Систематизація інноваційних страхових бізнес-моделей та страхових продуктів, що продукує цифрова економіка та визначення перспективних напрямів розвитку для вітчизняного страхового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Нині в економічній науковій думці визначення поняття «цифрова економіка» перебуває в процесі формування. Вікіпедія визначає цифрову економіку як економіку, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях. Цифрову економіку також іноді називають інтернет-економікою, новою економікою або веб-економікою. Під цифровою економікою розуміють виробництво, продажі і постачання продуктів через комп'ютерні мережі [10].

У класичному розумінні поняття «цифрова економіка» означає діяльність, в якій основними засобами (факторами) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані як числові, так і текстові (Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 - 2020 рр.) [1]. Цифровізація - насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливує інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [1]. Саме цифровізація виступає ядром «цифрової» економіки та головним чинником зростання, у тому числі і «цифрової» індустрії.

На думку Карчевої Г.Т., цифрова економіка – це інноваційна динамічна економіка, що базується на активному впровадженні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій в усі види економічної діяльності та сфери життєдіяльності суспільства, що дозволяє підвищити ефективність та конкурентоспроможність окремих компаній, економіки та рівень життя населення. Цифрова економіка виступає основою Четвертої промислової революції та третьої хвилі глобалізації [5, с.14].

На наш погляд, кожне із зазначених визначень розкриває окремий зміст нового та унікального за своєю суттю економічного явища, стрімкий розвиток якого призводить до радикальних змін у всіх індустріях:

- руйнуються традиційні ланцюги створення цінності;
  - з'являються нові бізнес-моделі, засновані на цифрових технологіях;
  - відбуваються корінні зміни цінності продуктів та послуг;
  - поступово зникають міжгалузеві бар'єри;
  - з'являються нові економічні категорії та фактори виробництва.
- Характерними рисами цифрової економіки на даний час є такі:

- швидке поєднання матеріального світу з віртуальним, створення нових кіберфізичних комплексів, які об'єднані в єдину цифрову екосистему (індустрія 4.0);
- основним ресурсом (фактором виробництва) є цифрові дані (інформація), які мають невичерпний потенціал, на відміну від інших факторів виробництва;
- основним майданчиком для розвитку цифрової економіки є мережа інтернет;
- широкі можливості масштабування бізнесу через мережу інтернет та зростання прибутків;
- клієнт виступає головною цінністю цифрової економіки, він стає в центрі процесу економічної діяльності;
- унікальність як масовий продукт (індивідуальний підхід до клієнта та унікальні товари);
- інтернет-маркетинг еволюціонував в цифровий (digital) маркетинг, в якому використовуються комплексні методи on-line-стратегії, розробки сайтів та мобільних додатків, креативу і копірайтингу, контекстної реклами і SMM, а також інших інтерактивних продуктів [6, с.3].
- поява нових високотехнологічних компаній (стартапів), які швидко захоплюють новий інтернет-ринок.

Відповідно до звіту Глобального центру цифрових перетворень бізнесу (Global Center for Digital Business Transformation) динаміка конкурентного впливу на галузі економіки в результаті впровадження цифрових технологій і бізнес-моделей буде наступною: 1 – високі технології, 2 – СМІ та розваги, 3 – роздрібна торгівля, 4 – фінанси, 5 – телекомунікації, 6 – освіта, 7 – готелі та туризм, 8 – виробництво, 9 – медицина, 10 – житлово-комунальне господарство, 11 – нафта та газ, 12 – фармацевтика [11].

Фінансова сфера посідає четверте місце у рейтингу і нині перебуває в стадії активного розвитку. Фінансові технології (FinTech) – це галузь, яка складається з компаній, що використовують технології та інновації в якості конкурентної переваги перед традиційними фінансовими організаціями на ринку фінансових послуг. З точки зору процедур, поняття «FinTech» включає в себе нові процеси, мобільні додатки, продукти та бізнес-моделі в сфері фінансових послуг, які надаються через інтернет. Послуги можуть надаватися одночасно різними незалежними постачальниками послуг, які, як правило включають один ліцензований банк або страхову компанію. Взаємодія забезпечується через інтерфейси API та регулюються спеціальними законами та актами, такими як Європейська директива платіжних послуг [12].

Якщо узагальнити світові тренди в галузі фінансових технологій (FinTech), то згідно бази даних LTP MEDICI на даний час існує 7891 компанія, що працює у цій сфері. Загалом, частка FinTech стартапів розподілилися таким чином: безпека даних – 4,2%, грошові перекази – 2,3%; стартапи допоміжного сервісу (регтех) – 1,9%; управління приватним капіталом – 4,8%; платежі – 19,1%; платформи онлайн-фінансування – 4,2%, необанки – 0,4%; штучний інтелект – 3,1%, B2B-фінтех стартапи – 4,4%; банківські технології – 2,5%; блокчейн – 5%; криптовалюти – 5,7%; технології страхування (іншуртех) – 6,7%; інвестиційні платформи – 11,2%; кредитування – 10,7% [13].

В даний час світовий страховий ринок знаходиться на новому етапі розвитку – повному переходу на цифровий формат ведення бізнесу. В світі широко поширюється сфера новітніх страхових технологій – іншуртех (InsurTech). Insurtech – це впровадження інноваційних рішень, покликаних максимізувати ефективність використання нових технологій на страховому ринку [6, с.3]. Згідно даних досліджень консалтингової компанії Accenture (Ірландія), інвестиції в індустрію Insurtech значно зросли у 2017 році, лідером за темпами розвитку виступає Європа. Кількість угод в сфері Insurtech зросла на 39 %, при цьому їх загальна вартість збільшилась на 32 % та склала 2,3 млрд. дол. США [14].

Основними світовими трендами галузі InsurTech відповідно до результатів досліджень Capgemini - одного із найбільших агентств в галузі менеджменту та інформаційних технологій є такі [15].

Поширення Digital-страхування.

Digital-страхування (директ-страхування) – це дистанційний продаж страхових продуктів через інтернет або контакт-центр без участі страхових агентів. Широкий розвиток директ-страхування передбачає не лише інтернет-продажі, а зумовлює трансформацію бізнесу в напрямі стандартизації та автоматизації основних бізнес-процесів та перехід на електронну форму укладення договору страхування (електронний поліс). Digital-страхування - це нова бізнес-модель страхування, яка має ряд переваг перед традиційною:

- забезпечує стандартизацію страхових операцій та страхових продуктів;
- знижує витрати страхових компаній;
- підвищує швидкість обслуговування клієнтів на всіх етапах взаємодії;
- забезпечує інтерактивну взаємодію з клієнтом в режимі 24/7/365;
- зменшує ймовірність шахрайства й підвищує безпеку страхових операцій;
- підвищує якість страхових послуг, зокрема через застосування хмарних платформ та забезпечення більшої швидкості, гнучкості і масштабованості страхових операцій.

За експертними оцінками, у Великобританії питома вага страхових внесків, що надходить через digital-страхування становить 80 %, а в США – 50 % [16].

Таблиця 1

Інноваційні страхові бізнес-моделі та технології

Продукт/послуга	Загальна характеристика
P2P (peer-to-peer): від користувача до користувача	Базується на класичній схемі взаємного страхування, з єдиною відмінністю, що частина сплаченого страхового внеску повертається клієнту в кінці строку дії договору страхування. Страховий фонд формується шляхом внесків засновників – учасників. Перерозподіл страхового фонду здійснюється аналогічно ризиковому страхуванню: частина коштів витрачається на здійснення страхових виплат, частина - на ведення бізнесу, найбільша частина – на перестраховання великих ризиків. В разі відсутності страхових випадків протягом строку дії договору страхування (як правило, одного року), клієнту повертається частина сплаченого страхового внеску, теоретично, це економить 50-80 % від вартості страхування. Сучасний варіант такої схеми побудови бізнесу представлені успішними стартапами: Friendsurance (Німеччина), TongJu Bao (Китай), Lemonade (США), Перша клубна страхова компанія (Чехія).
BlockChain: блокчейн	“BlockChain” в перекладі з англійської – вибудований за певними правилами безперервний послідовний ланцюжок блоків, що містять інформацію. Блокчейн був спроектований в рамках вирішення цілком конкретного завдання, а саме – для побудови децентралізованої (без єдиного центру управління) фінансової системи, коректність роботи якої могла б перевірити будь-яка людина. Виходячи з цього, можна визначити блокчейн як спосіб зберігання і узгодження бази даних, копія якої є у кожного учасника [6, с.5]. Перший Blockchain-консорціум під назвою Blockchain Insurance Industry Initiative (скорочено B3i) створено в жовтні 2017 р. лідерами страхового ринку Європи: Aegon (Нідерланди), Allianz і MunichRe (Німеччина), SwissRe і Zurich (Швейцарія). За цей час до нього приєдналися такі компанії, як Liberty Mutual, Sompro Japan Nipponkoa і Reinsurance Group of America, Hannover, Generali Group та SCOR. Консорціум має виступати в ролі ефективного сервісу для розробки інноваційних ідей та методів, більш детальне вивчення фінансових технологій. В даний час перебуває в стані експерименту [18]. Американські медичні страхові компанії United Health Group та Humana запустили у 2018 р. пілотний блок-чейн з метою підвищення якості зберігання та передачі даних, а саме – оптимізації процесу здійснення звірок даних, на який у США щорічно витрачається понад 2,1 млрд. дол. США [18].
InsureX	Це децентралізований торговельний майданчик (платформа), розроблений для страхового сектору на blockchain. Платформа створена з метою поєднання основних учасників страхових ринків (страховиків, перестраховиків та брокерів) без посередників та сплати додаткових зборів. Нині знаходиться в стадії експерименту.
On-demand insurance: страхування за потребою	Страховий продукт, де дія страхового покриття активується за потребою страхувальника за допомогою додатку на смартфоні в разі необхідності (наприклад, під час користування автомобілем, від нещасних випадків протягом користування велосипедом, подорожі тощо). Такі страхові продукти запропоновані стартапами Cuvva, Kasko (Великобританія), Trov, Slice (США) та набувають поширення.
Usage-Based Insurance (UBI): страхування на основі використання, розумне страхування	Розумне страхування, в основі якого лежить технологія телематика – розрахунок страхових тарифів здійснюється на основі даних, отриманих від різноманітних датчиків та пристроїв, які встановлені на застрахованому об'єкті або поблизу нього [19]. В даний час використовується для оцінки ступеня страхового ризику в автострахуванні, страхуванні життя та здоров'я, страхуванні будівель. Наприклад, при страхуванні автотранспортних засобів, страхова компанія здійснює збір даних та аналізує стиль керування близько як за двох-трьох десятками різних показників (тривалість керування, швидкість, маневри, пробіг тощо). На підставі отриманих даних здійснюється оцінка ризику настання страхової події та, відповідно, розмір страхового платежу. Перевагою даної технології є висока ефективність оцінки індивідуального страхового ризику, що неможливо зробити класичним методом, зменшення рівня страхового шахрайства, підвищення безпеки дорожнього руху. Найбільш перспективним проектом в даній сфері є Metromile (США). В Європі використання телематики активно розвивається вже довгий час. Лідером виступає Італія, де з 2012р. телематичні пристрої, відповідно до закону, встановлюються на всі нові автомобілі. Їх дані приймаються в судах Великобританії та Італії (система eCall). За даними аналітичної компанії ABI Research, світовий ринок страхової телематики буде зростати на 81% в рік - с 5,5 млн. страхувальників автотранспортних засобів на кінець 2013 р. до 107 млн. осіб на кінець 2018 р. [20]. Технології телематики в сфері особистого страхування (connected health) ще не мають поширення в світі. Дані, які отримуються з різних датчиків, браслетів про стан здоров'я людини та фітнес-трекерів щодо його біологічної активності, можуть використовуватися для здійснення оцінки страхового ризику та розрахунку страхового платежу за медичним страхуванням або страхуванням життя.
Агрегатори страхових послуг	Он-лайн сервіси порівняння умов страхових продуктів та цін різних страхових компаній та продаж полісів через інтернет. Великі зарубіжні агрегатори: Moneysupermarket (moneysupermarket.com), GoCompare (gocompare.com).

Розроблено автором.

Оптимізація та автоматизація основних бізнес-процесів страхових компаній, використання штучного інтелекту при здійсненні простих операцій.

Щорічно спостерігається зростання обсягу інвестицій та попиту на нові технології такі кількості компаній-провайдерів відповідних технологій. Згідно даних аналітичної компанії CB Insights, за період з 2011 по 2016 роки, в InsurTech було вкладено більш ніж 16 млрд. дол. США. При цьому, більше загальної суми інвестицій було здійснено за 2014-2016 рр. Згідно попередніх оцінок, обсяги інвестицій в інноваційні технології страхового сектору у 2017 р. склали понад 8 млрд. дол. США [17]. Страхові лідери Berkshire Hathaway, Allianz, AXA, AIG інвестують у стартапи, щоб зберегти позиції лідерів на страхових ринках. Перестраховальні компанії також відзначаються активністю на венчурному ринку, адже стартапи дають змогу отримати прямий доступ до клієнтів. Так, Munich Re інвестувала в акселератор Plug&Play, Swiss Re – у власний акселератор, Hannover Re – у венчурний фонд Finleap [17].

Як свідчить практика, використання алгоритмів (чат-ботів) в якості додаткового інструмента для обслуговування клієнтів підвищує ефективність діалогу, покращує показники конверсії страхових угод та, в цілому, впливає на зростання якості страхових послуг.

Впровадження інноваційних страхових продуктів.

Створення нових бізнес-моделей та страхових продуктів, орієнтованих на сучасні потреби клієнтів, з використанням інтернет-пристроїв, гаджетів, смартфонів, взаємодія з іншими сферами економіки (sharing economy), інтернетом речей тощо.

Основи інноваційні рішення в сфері Insurtech зведено в таблиці 1.

В умовах світових трендів технологічного розвитку, для того, щоб стати дійсним «цифровим бізнесом» вже недостатньо впровадити сучасні технології. Необхідно за їх допомогою включити бізнес в більш масштабну цифрову інфраструктуру, яка в подальшому буде охоплювати споживачів, партнерів, співробітників та суміжні галузі. Головний фактор цих змін є формування власної «цифрової екосистеми». Майбутнє компанії визначається її роллю в цифрових екосистемах. Цифрова екосистема – це метафора, яка пропонує розглядати сучасні організації як змішані спільноти та екосистеми, в яких взаємодіють люди та цифрові агенти [21].

На страховому ринку з'являються високотехнологічні альтернативні страхові проекти, які з часом можуть виступити серйозними конкурентами традиційним страховикам. Формується нове покоління клієнтів, які все менш довіряють відомим брендам, надаючи перевагу отримати унікальний інноваційний продукт за більш низькою ціною.

Основними перевагами стартапів є гнучкість, швидкі інновації, готовність до експериментів та ризику. Традиційні компанії виграють за рахунок капіталу, сильного бренду та сформованої репутації, великої клієнтської бази. Згідно прогнозів, у найближчі п'ять років в середньому чотири із десяти лідерів будь-якої галузі будуть посунуті цифровими компаніями [7].

В таких умовах перед страховим бізнесом постає жорсткий вибір: створити власну цифрову екосистему та зайняти місце на вершині;

- стати частиною існуючої екосистеми та здійснювати свій розвиток в її межах;
- проігнорувати цифровий тренд та в перспективі залишити ринок.

Процес цифровізації страхового ринку України знаходиться даний час на початковому етапі. Впровадити сучасні страхові технології можуть лише компанії, щонайменше мають фінансові можливості інвестицій в розвиток та модернізацію основних бізнес-процесів, оскільки сучасні технології корінним чином змінюють схему взаємодії з клієнтами. Водночас, впровадження технологій дозволяють страховикам в першу чергу, знизити витрати, оптимізувати свої бізнес-процеси, а відповідно, створити нові високотехнологічні алгоритми взаємодії з клієнтами. Так, за 2017 рік високо-технологічні компанії України збільшили свій дохід в середньому на 6,2% в той час, як інші учасники страхового ринку лише на 3,4% [22].

В таблиці 2 представлений узагальнений огляд присутності інноваційних страхових технологій на страховому ринку України.

Таблиця 2
Присутність цифрових інновацій на страховому ринку України

Технологія / продукт	Стан	Страхові компанії
Digital-страхування	Впроваджено у лютому 2018 р. технологію укладення електронних договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Електронний договір формується безпосередньо в базі даних МТСБУ. За період з 07 лютого по 11 квітня 2018 року показники продажів електронного полісу були такі: кількість проданих полісів 3 853 (в т.ч., через платформу EWA – 2262 од.); загальна сума страхової премії склала 2, 55 млн. грн, середня вартість поліса – 662 грн. [22].	Компанії лідери продажів: «VUSO» (2139 од.), СГ «ТАС» (555 од.), «ПЗУ Україна» (368 од.), «АХА Страхування» (314 од.) «Брокбізнес» (122 од.), «Домінанта» (76 од.), Універсальна (62 од.), «Арсенал Страхування» (53 од.), Брітш авто клуб (51 од.), «ІНГО Україна» (43 од.). Загальна кількість компаній, що пройшли тестування програмного забезпечення та продають електронний поліс – 24 (із 53 учасників МТСБУ) [22].

Використання штучного інтелекту при здійсненні простих операцій	30 березня 2018 року вперше в Україні страхова компанія "VUSO" впровадила в страхові операції бота-страховика для оформлення полісу обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. в Telegram. @vuso_bot розраховує страховий платіж, оброблює дані, самостійно формує готовий поліс та направляє клієнта на сторінку оплати картою. Тривалість процесу оформлення полісу близько 7 хвилин [23].	Страхова компанія "VUSO".
Продаж полісів через інтернет (з доставкою паперового варіанту клієнту)	Інтернет-магазини з можливістю розрахунку страхових платежів для уніфікованих страхових продуктів присутні практично на сайтах всіх страхових компаній України.	-
Взаємодія з ринком інтернет-речей	немає	-
Технології P2P (peer-to-peer): від користувача до користувача	немає	-
On-demand insurance: страхування за потребою	немає	-
Usage-Based Insurance (UBI): страхування на основі використання, розумне страхування	Використання технологій страхової телематики знаходиться на початковому етапі, їх використовує лише компанія «АХА-страхування» [24]	«АХА-страхування»
Агрегатори страхових послуг	Найбільші десять агрегаторів представляють: Parasol.ua, фінансовий супермаркет онлайн Multi.ua, сервіс Giraf.ua, інтернет-сервіс LuckyWood, online страхування Полісмарт, сервіс онлайн страхування Oh.ua, онлайн страхування Поліс 24, фінансовий сервіс FinScanner, оптиматор страхування, страховий онлайн сервіс «УкрФін» [25].	-

Розроблено автором

Як видно з таблиці 2, лише незначна кількість страховиків використовують сучасні технології. Доречно відмітити, що в багатьох страхових компаніях досі діють застарілі бізнес-моделі, які значно підвищують вартість страхових операцій та роблять процес продажів малоефективним, зокрема:

- основні бізнес-процеси не автоматизовані;
- обсяг продажів через інтернет - канал залишається незначною;
- продаж страхових продуктів здебільшого здійснюється традиційними способами (прямі продажі та через агентську мережу);
- паралельно з електронним, існує паперовий документообіг та архів документів;
- залишається необхідність особистих контактів та зустрічей зі страхувальником;
- відсутні інноваційні страхові продукти (наприклад, страхування від кіберризиків за даними страхового брокера «Страховий адвокат» на даний час пропонують лише три страхові компанії [26].

Водночас, страховий ринок України має значний потенціал для розвитку: рівень проникнення страхування в Україні становить 1,5 % ВВП валових платежів, що в 5 разів нижче, ніж в середньому серед країн ЄС (7,4% від ВВП) та вдвічі нижче, ніж в країнах Центральної та Східної Європи. При цьому, рівень страхових виплат в Україні втричі нижчий, ніж в країнах ЄС [27].

Бар'єрами для широкого розвитку технологій InsurTech на вітчизняному ринку страхових послуг є:

- недостатність власних коштів страхових компаній для впровадження цифрових технологій;
- проблеми захисту інтелектуальної власності;
- проблеми щодо захисту даних, ризику кібер-безпеки;
- відсутність системи правил, регламентів, стандартів збору, класифікації, зберігання та використання даних;
- низька інвестиційна привабливість страхового ринку України для зарубіжних ринків венчурного капіталу;
- відсутність законодавства щодо «хмарних» технологій;
- відсутність локальних постачальників «хмарних» послуг найвищого рівня безпеки (Tier 3,4 згідно з класифікацією UptimeInstitute).

Щоб конкурувати з новими технологічними конкурентами, страховим компаніям в першу чергу необхідно корінним чином змінювати бізнес-моделі - розвивати цифрову гнучкість бізнесу, а саме, відійти від жорстких організаційних структур, незмінності внутрішніх процедур та громіздкого довготривалого планування. Необхідно активно використовувати європейський досвід побудови процесів взаємодії з клієнтами на підставі цифрових технологій, створювати для клієнтів нові цінності, засновані на вартості, унікальності, гнучкості, швидкості обслуговування. Впроваджувати нові унікальні страхові продукти, наприклад, орієнтовані на ринок речей, страхові продукти, що діють на основі використання, освоювати нові ішіекономікиспільноговикористання.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Вітчизняний страховий ринок перебуває в стані трансформаційних змін, викликаних процесами цифровізації світової економіки та розвитком такого нового економічного явища, як цифрова економіка. Однак, страхові технології (InsurTech) в Україні знаходяться на початковій стадії розвитку.

Ефективне впровадження технологій InsurTech в страховий сектор нерозривно пов'язане із підвищенням інвестиційної привабливості страхового ринку України та залученням іноземних інвестицій. Це має бути реалізовано, перш за все, через посилення якості державного регулювання страхового ринку, встановлення конкурентних умов для учасників ринку, впровадження вимог директив ЄС відповідно до Угоди про асоціацію Україна - ЄС, зокрема, Solvency II, розвиток інфраструктури страхового ринку, а також забезпечення захисту прав споживачів страхових послуг та формування надійних механізмів забезпечення безпеки коштів інвесторів та страхувальників.

Список літератури

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 - 2020 років, від 17 січня 2018 р. № 67-р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>
2. Україна переходить на цифрову економіку та суспільство. Що це означає. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tsn.ua/groshi/ukrayina-perehodit-na-cifrovu-ekonomiku-ta-suspilstvo-scho-ce-oznachaye-1087940.html>
3. Айзексон В. Інноватори: як група хакерів, геніїв та гіків здійснила цифрову революцію. – Київ. – Видавництво “Наш формат”. – 2017. – 488 с.
4. Веретюк С. М. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні / С. М. Веретюк, В. В. Пілінський. // Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку. – 2016. – № 2. – С. 51-58.
5. Карчева Г. Т. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки / Карчева Г. Т., Огородня Д. В., Опенько В. А. // Фінансовий простір - 2017 - № 3(27) - с. 14.

6. Краус Н. М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку / Краус Н. М., Голобородько О. П., Краус К. М. // Ефективна економіка – 2018 - № 1. - Електронне наукове фахове видання [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua

7. Джефф Лоакс, Джеймс Маколей, Енди Норона, Майкл Уйд. Цифровой взрыв: как лидеры рынка могут победить прорывных конкурентов собственным оружием [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ru.bookmate.com/books/gntlsfQZ>

8. Норец Н. К. Цифровая экономика: состояние и перспективы развития / Н. К. Норец, А. А. Станкевич // Инновационные кластеры в цифровой экономике: теория и практика: труды научно-практической конференции смеждународному участию 17–22 мая 2017 года / под ред. д-ра экон. наук, проф. А. В. Бабкина. – СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2017. – 592 с. <http://inecprom.spbstu.ru/files/inprom-2017/inprom-2017.pdf>. – С. 173–179.

9. Шваб, Клаус Четвертая промышленная революция: перевод с английского / Клаус Шваб. - Москва: Издательство «Э». – 2017. – 208 с.

10. Цифрова економіка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

11. В результате цифровой революции в ближайшие 5 лет в 12 отраслях исчезнут 40% компаний [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.cisco.com/c/ru_ua/about/press/2015/07-30-9.html

12. Финансовые технологии. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki>

13. FinTech в Україні: чому потрібно розвивати ринок фінансових технологій? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://evris.law/uk/stattja-fintech-v-ukraini-chomu-potribno-rozvivati-rinok-finansovih-tehnologij/>

14. Инвестиции в европейские страховые технологии увеличились в 4 раза. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrstrahovanie.com.ua/news/investitsii-v-evropeyskie-strahovyie-tehnologii-insurtech-uvlechilis-v-4-raza>

15. TOP 10 trends in Insurance in 2017. What you need to know. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.capgemini.com/wp-content/uploads/2017/07/insurance_trends_2017_web_0.pdf

16. Михаил Михеев. Новые технологии в страховании: Что о них нужно знать [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ixbt.com/live/insteamru/novye-tehnologii-v-strahovanii-chto-o-nih-nuzhno-znat.html>

17. Страхування 2.0: чи підуть великі страховики тим же шляхом, що й Kodak і Nokia? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://parasol.ua/ua/news/127>

18. Крупнейшие американские медстраховщики UnitedHealth и Humana запускают пилотный блокчейн-проект [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://forinsurer.com/news/18/04/05/35885>

19. Умноестрахование [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://iot.ru/wiki/umnoe-strakhovanie>

20. Как телематика помогает экономить на автостраховании? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://car-insurance.com.ua/review/587>

21. Цифрова адженда України – 2020 (“Цифровий порядок денний” – 2020). Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти “цифровізації” України до 2020 року. [Електронний ресурс] / НІТЕСН office. – грудень 2016. – 90 с. – Режим доступу: <https://ucco.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

22. МТСБУ представило статистику продаж електронних полісов ОСАГО: за 2 місяця почти 4 тис. е-полісов [Електронний

ресурс] – Режим доступу: <https://forinsurer.com/news/18/04/12/35907>

23. Сайт страхової компанії “VUSO” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://vuso.ua/>

24. Сайт страхової компанії «АХА – страхування» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://aha-ukraine.com/>

25. Агрегатори страхових послуг в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrstrahovanie.com.ua/agregator-strahovyh-uslug>

26. Кібератаки. Як захистити бізнес від нової зброї? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.insa.com.ua/uk/blog/kiberataki-kak-zashhitit-biznes-ot-novogo-oruzhiya/>

27. Подведены итоги XIV Международной Карпатской страховой конференции: «Рынку необходимо консолидация и объединение усилий» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://forinsurer.com/news/18/02/28/35822>

References

1. Kontseptsiiarozvytkutsyfrovoiekonomiky tasyuspilstva Ukrainy na 2018 - 2020 rokiv, vid 17 sichnia 2018 r. № 67-r. [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>

2. Ukrainaperekhodytnatsyfrovoekonomikytasyuspilstvo. Shchotseoznachaie. [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://tsn.ua/groshi/ukrayina-perehodit-na-cifrovu-ekonomikuta-suspilstvo-scho-ce-oznachaye-1087940.html>

3. Aizekson V. Innovatory: yakhrupakhakeriv, heniivtagikivzdii snylatsyvrovirevoliutsiiu. – Kyiv. – Vydavnytstvo “Nashformat”. – 2017. – 488 s.

4. Veretiuk C. M. Vyznachenniapriorytetnykhnapriamkivrozvytkutsyfrovoiekonomiky v Ukraini / C. M. Veretiuk, V. V. Pilinskyi. // Naukovizapysky Ukrainskohonaukovo-doslidnoho instytutuzviazku. – 2016. – № 2. – S. 51-58.

5. Karcheva H. T. Tsyfrovaekonomikatayiiplyvnarozvytknatsionalnoitamizhnarodnoiekonomiky / Karcheva H. T., Ohorodnia D.V., Openko V. A. // Finansovyipostir - 2017 - № 3 (27) - s. 14.

6. Kraus N.M. Tsyfrovaekonomika: trendy taperspektyvyavanhardnookharakterurozvytku / Kraus N.M., Holoborodko O.P., Kraus K.M. // Efektyvnaekonomika – 2018- №1. - Elektronnenaukove fakhovevydannya [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: www.economy.nauka.com.ua

7. DzheffLoaks, DzheimsMakolei, ЭндыNорона, МаікІUэіd. Tsyfrovoivykhr: kaklyderygynkamohutpobedytprogvnykh konkurentovykh sobstvennymoruzhyem [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://ru.bookmate.com/books/gntlsfQZ>

8. Norets N. K. Tsyfrovaiaekonomyka: sostoianye y perspektivyrazvytyia / N. K. Norets, A. A. Stankevych // Ynnovatsyonnyeklasterы v tsyfrovoieconomyke: teoriya y praktyka: trudy nauchno-praktycheskoikonferentsyy s mezhdunarodnymuchastyem 17–22 maia 2017 hoda / podred. d-raekon. nauk, prof. A. V. Babkina. – SPb.: Yzd-voPolytekh. unta, 2017. – 592 s. <http://inecprom.spbstu.ru/files/inprom-2017/inprom-2017.pdf>. – S. 173–179.

9. Shvab, KlausChetvertaiapromyshlennaiarevoliutsyia: perevod s nalyiskoho / KlausShvab. – Moskva: Yzdatelstvo «Э». – 2017. – 208 s.

10. Tsyfrovaekonomika [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

11. V rezultatetsyfrovoirevoliutsyy v blyzhaiшыe 5 let v 12 otrasliakhyscheznut 40% kompanyi [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: https://www.cisco.com/c/ru_ua/about/press/2015/07-30-9.html

12. Fynansovye tekhnolohyy. [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://ru.wikipedia.org/wiki>

13. FinTech v Ukraini: chomupotribnorozvyvatrynokfinansovykh tekhnolohii? [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <http://evris.law/uk/stattja-fintech-v-ukraini-chomu-potribnorozvivati-rinok-finansovih-tehnologij/>

14. Ynvestytsyy v evropeiskyestrakhovyyetekhnolohyyuvelichyly v 4 raza. [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://www.ukrstrahovanie.com.ua/news/investitsii-v-evropeyskie-strahovyie-tehnologii-insurtech-velichilis-v-4-raza>

15. TOP 10 trends in Insurance in 2017. What you need to know. [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: https://www.capgemini.com/wp-content/uploads/2017/07/insurance_trends_2017_web_0.pdf

16. MykhaylMykheev. Novyyetekhnolohyy v strakhovany: Chto o nykh nuzhno znat [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://www.ixbt.com/live/insteamru/novye-tehnologii-v-strahovanii-chno-o-nih-nuzhno-znat.html>

17. Strakhuvannia 2.0: chypidutvelykistrakhovykytymzheshliakhom, shcho y Kodak i Nokia? [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://parasol.ua/ua/news/127>

18. Krupneishyeamerykanskyemedstrakhovshchyky Uni ted Health y Humanazapuska i utpylotnyiblokchein-proekt [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://forinsurer.com/news/18/04/05/35885>

19. Umnoestrakhovanye [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://iot.ru/wiki/umnoe-strakhovanie>

20. Kak telemekhanika pomogaet ekonomy tnaavtostrakhovany? [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <http://car-insurance.com.ua/review/587>

21. Tsyfrova adzhenda Ukrainy – 2020 (“Tsyfrovyiporiadokdennyi” – 2020). Kontseptualnizasady (versiia 1.0). Pershocherhovisfery, initsiatyvy, proekty “tsyfrovizatsii” Ukrainy do 2020 roku. [Elektronnyiresurs] / HITECH office. – hruden 2016. – 90 s. – Rezhymdostupu: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

22. MTSBU predstavlyostatystykuprodazhalektronnykh polysov OSAHO: za 2 mesiatsapochty 4 tys. e-polysov [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://forinsurer.com/news/18/04/12/35907>

23. Saitstrakhovoikompanii “VUSO” [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://vuso.ua/>

24. Saitstrakhovoikompanii «AKhA – strakhuvannia» [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://aha-ukraine.com/>

25. Ahrehatorystrakhovykhposluh v Ukraini. [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://www.ukrstrahovanie.com.ua/agregator-strahovyh-uslug>

26. Kiberataky. Yakzakhystybyznesvidnovoi zbroi? [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <http://www.insa.com.ua/uk/blog/kiberataki-kak-zashhitit-biznes-ot-novogo-oruzhiya/>

27. Podvedenyitohy XIV Mezhdunarodnoi Karpatskoistrakhovoikonferentsyy: «Rynkuneobkhodymakonsolydatsyia y obyedynenyusylyi» [Elektronnyiresurs] – Rezhymdostupu: <https://forinsurer.com/news/18/02/28/35822>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Економічний факультет запрошує на навчання

СПЕЦІАЛЬНОСТІ ТА ОСВІТНІ ПРОГРАМИ

Освітній ступінь «Бакалавр»	Освітній ступінь «Магістр»	Освітньо-науковий ступінь «Доктор філософії»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ		
051 Економіка 071 Облік і оподаткування 072 Фінанси, банківська справа та страхування 073 Менеджмент 075 Маркетинг 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність	051 Економіка 071 Облік і оподаткування 072 Фінанси, банківська справа та страхування 073 Менеджмент	051 Економіка 071 Облік і оподаткування 072 Фінанси, банківська справа та страхування 073 Менеджмент 075 Маркетинг 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
денна — 4 роки, заочна — 5 років	денна — 2 роки, заочна — 2 роки	денна — 4 роки, заочна — 4 роки

НАША АДРЕСА: м. Київ, вул. Васильківська, 90а, тел.: 521-35-78, тел. прийм. комісії: 481-45-94

Профорієнтаційний центр економічного факультету: ауд. 104, тел. 259-70-45

Сайт університету — www.univ.kiev.ua, Сайт економічного факультету — www.econom.univ.kiev.ua

ПОСПІШАЄМО ПОВІДОМИТИ

ЩО

ПЕРЕДПЛАТА

НА 2018 РІК ПРОДОВЖУЄТЬСЯ

ПРОГРАМА ЛОЯЛЬНОСТІ

1050 грн

газета 52 номери
журнал 6 номерів
на рік

37625

Фінансово-економічний тижневик
"Україна Бізнес Ревю"

22668

Всеукраїнський науково-аналітичний
журнал "Фінансові послуги"